

Toplum ve Kültür

Araştırmaları Dergisi

**Journal of
Social & Cultural Studies**

Toplum ve Kùltür

Araştırmaları Dergisi

Journal of Social and Cultural Studies

J-SCS

e-ISSN: 2667-5854

6 Aylık Akademik Hakemli Bilimsel Dergi - Biannually Peer-Reviewed Academic Journal

Yıl/Year: 2025, Sayı/Issue:15, Haziran/June

Akademik Yayıncılıkta 8. Yıl / 8th Year in Academic Publishing

Erişim - URL: <http://www.toplumvekultur.com/> & <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jscs>

Editör Kurulu

Doç. Dr. Çağatay Sarp (Baş Editör) – Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale-TR

Prof. Dr. Senem Ceylan (Alan Editörü: Arap Dili ve Edebiyatı) – Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir-TR

Doç. Dr. Gamze Ebru Çiftçi (Alan Editörü: Yönetim Bilimi) – Hitit Üniversitesi, Çorum-TR

Dr. Öğr. Üyesi Fikriye Gözde Mocan (Alan Editörü: Felsefe-Sosyoloji) – İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul-TR

Dr. Öğr. Üyesi Onur Işık (Alan Editörü: Batı Dilleri ve Edebiyatları) -Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat-TR

Dr. Buğra Kaş (Alan Editörü: Çeviribilim) -Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat-TR

İngilizce Dil Editörleri: Dr. Öğr. Üyesi Onur Işık -Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat-TR

Sayı Editörü

Doç. Dr. Çağatay Sarp - Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale-TR

Editör Yardımcıları:

Nur Sena Zeytin, Nigar Taşçı, Senanur Doğruöz-TR

Dergimizde sayı editörü uygulaması mevcuttur. Sayı editörleri ve her bir sayıdaki alan editörleri değişim gösterebilmektedir.

Editorial Board: <https://www.toplumvekultur.com/tvkjml/index.php/en/editors>

YAYIN KURULU

Doç. Dr. Çağatay SARP / Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale (TR)
Dr. Leila Alieva / Oxford Üniversitesi, Oxford (BİRLEŞİK KRALLIK)
Prof. Dr. Oleksandr V. Khyzhniak / Vrije Universiteit, Amsterdam (HOLLANDA)
Prof. Dr. Vladimír Biloveský / Matej Bel Üniversitesi, Banská Bystrica (SLOVAKYA)
Doç. Dr. Fahri Atasoy / Gazi Üniversitesi, Ankara (TR)
Doç. Dr. Cahit Bağcı / Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van (TR)
Doç. Dr. Elena Krainiuchenko / Astrahan Devlet Üniversitesi (RUSYA FEDERASYONU)
Dr. Öğr. Üyesi Onur Işık / Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat (TR)

DANIŞMA KURULU*

Prof. Dr. Sıtkı Yıldız / Turkish National Police Academy, Ankara (TR)
Prof. Dr. Abdürreşit Celil Karluk / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara (TR)
Prof. Dr. Dolunay Şenol / Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale (TR)
Prof. Dr. Tevfik Erdem / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara (TR)
Prof. Dr. Selahaddin Halilov / Azerbaijan National Academy of Sciences (AZERBAYCAN)
Prof. Dr. Hayati Beşirli / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara (TR)
Prof. Dr. Mehmet Ali Çelikel / Pamukkale Üniversitesi, Denizli (TR)
Prof. Dr. Nigar Gazalova / Azerbaijan National Academy of Sciences, (AZERBAYCAN)
Doç. Dr. Aliaksei Zhurauliou / National Academy of Statistics, Accounting & Audit (UKRAYNA)
Doç. Dr. Ferma Lekesizalın / İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul (TR)
Doç. Dr. Günce Demir / Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale (TR)
Doç. Dr. Fatih Yıldız / Akdeniz Üniversitesi, Antalya (TR)
Dr. Öğr. Üyesi Yaşar Yeşilyurt / Samsun Üniversitesi, Samsun (TR)
Dr. Öğr. Üyesi Reyhan Özer Tanıyan / Pamukkale Üniversitesi, Denizli (TR)
Dr. Öğr. Üyesi Baysar Tanıyan / Pamukkale Üniversitesi, Denizli (TR)
Dr. Rafał Rebilas / The University of Dąbrowa Górnicza (POLONYA)

Dr. Mustafa Büyükgebiz / Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Antalya (TR)

Dr. Patrizia Rinaldi / University of Granada, Granada (İSPANYA)

Dr. Onur Uçar / Independent Researcher, İstanbul (TR)

*Danışma Kurulu, genel dergi politikaları için fikirlerine başvurulmuş üyelerden oluşur. Yayın süreci ve özel olarak hakem rolünde yetkilendirilmedikleri sürece makale değerlendirmeleriyle Danışma Kurulu üyelerinin bir ilişkisi yoktur.

PUBLISHING & ADVISORY BOARDS

<https://www.toplumvekultur.com/tvkjml/index.php/en/reviewer-publishing-board>

Etik Kurallar ve Yayın İlkeleri

Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi (Journal of Social & Cultural Studies) Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Telif Hakkı Devir Sözleşmesi

Dergiye gönderilen bütün bilimsel yazılarda, COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için Uluslararası Standartları dikkate alınmalıdır.

Yazarların değerlendirilmek üzere bir makale gönderirken ORCID ID'lerini kullanmaları gerekir.

Makalelerin tüm versiyonlarının kısıtlama olmaksızın yazarın seçeceği kurumsal veya kurumsal olmayan herhangi bir bir arşivde saklanmasına izin verilir.

Dergiye yüklenen bütün makaleler için Turnitin veya Itenticate benzerlik programından rapor alınması şartı geçerlidir.

Gönderilecek olan makalelere Turnitin veya Itenticate intihal raporu da eklenmelidir.

“Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi”nin (J-SCS) yayın dili Türkçe ve İngilizce’dir.

Dergi Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere yılda iki kez çıkar. Yayın periyotları “yıl – sayı” şeklinde belirtilir.

Makale değerlendirme sürecinin başvurudan sonra çıkacak ilk sayıdan önce tamamlanacağı garanti edilmez!

Değerlendirme Süreci:

“Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi” yazarlardan en az bir tanesinin “doktora derecesine” veya “doktora öğrencisi” unvanına sahip olduğu bütün araştırmacıların çalışmalarına açıktır. Bir makalede en fazla dört yazar ismi bulunabilir. Yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmış olan makaleler editör incelemesinden geçtikten sonra hakem incelemesine sunulur. Dergide çift kör hakem uygulaması mevcuttur.

Hakemler makalede düzeltme isteyebilir, doğrudan ret veya kabul edebilir. Hakem değerlendirmesi sonucunda ret veya kabul edilen makaleler için

editörlük üçüncü bir hakem değerlendirmesi isteyebilir veya ilk iki hakemin kararına uyabilir. İki hakemden birinin kabul, diğerinin ret verdiği durumlarda ise editör kurulu üçüncü bir hakemden değerlendirme ister.

2018 ve 2019 Yıllarında sadece sayı editörü gözetiminde yayımlanan dergi, 2020 yılı itibariyle alan editörleri tarafından da incelenmeye başlamıştır.

Dergiye başvurusu yapılan makalelerin işlem süresi metnin içeriğine, yazım kurallarına uygunluğuna, hakemlerin eleştirilerine ve yazarın düzeltme yaptığı süreye göre değişkenlik arz eder. Başvurusu alınmış olan bir makalenin değerlendirmesinin başvuru tarihinden sonra çıkacak ilk sayıdan önce tamamlanacağı garanti edilmez.

Telif Hakları:

“Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi”nde yayımlanan makalelerin yazarları, aşağıdaki haklara hâlel gelmeksizin makalelerinin telif haklarından feragat ederler.

1) Patent hakları;

2) Yazar(lar)’ın CC-BY lisansı altındaki makaleleri aynen üçüncü şahısların kullanım hakkında olduğu gibi sınırlandırma olmaksızın kullanım hakları. (Yazar(lar)’ın bundan sonraki kitaplarında veya diğer eserlerinde makalenin tamamını ücretsiz kullanma hakkı)

Ücret Politikası:

Yayınlar için eser sahiplerinden herhangi bir ücret alınmaz, editörlere, yayın kuruluna ve hakemlere ve eser sahiplerine herhangi bir ücret ödenmez. Dergide yayımlanması için iletişim adresine makale gönderen yazarların telif hakkı ile ilgili bu açıklamayı okuyup onayladığı kabul edilir.

Açık Erişim Politikası:

“Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi” (J-SCS) sadece elektronik ortamda www.toplumvekultur.com ve dergipark.org.tr üzerinden yayımlanır, açık erişim politikasını benimser.

Dergiye gönderilen bütün yazılar, derginin lisanslandığı Creative Commons Attribution 4.0 International License şartlarını onayladığı kabul edilir. Creative Commons Attribution 4.0 International License gereğince

eser, <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.tr#> de belirtilen şartlar kapsamında ticari amaç da dâhil olmak üzere her türlü amaç için her ortam veya formatta kopyalanabilir, yeniden dağıtılabilir ve eser üzerinde uyarılama yapılabilir.

“Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi” (J-SCS), Budapeşte Açık Erişim Bildirgesi’nde yer alan, hakemli dergi literatürünün açık erişimli olması girişimini destekler ve yayınlanan tüm yazıları herkesin ulaşabileceği bir ortamda ücretsiz olarak sunar. Bu bildirgede açık erişim, “bilimsel literatürün internet aracılığıyla finansal, yasal ve teknik bariyerler olmaksızın, erişilebilir, okunabilir, kaydedilebilir, kopyalanabilir, yazdırılabilir, taranabilir, tam metne bağlantı verilebilir, dizinlenebilir, yazılıma veri olarak aktarılabilir ve her türlü yasal amaç için kullanılabilir olması” anlamında kullanılmıştır. Bu sebeple bu dergide yer alan çalışmalar, yazarına ve özgün kaynağa atıfta bulunulduğu sürece, kullanılabilir. Bunlar için

yazarlardan veya dergiden izin alınması gerekmez. Bu dergideki çalışmalara arama motorları, web siteleri, bloglar ve diğer dijital platformlar arasında ulaşılabilir. Dergimizin benimsediği bu açık erişim politikalarına <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai-10-translations/turkish-translation> adresinden ulaşılabilir.

İntihal Politikası:

Turnitin ve iThenticate – İntihali Engelleme Programları, akademik çalışmalardaki intihalleri tespit etmek amacıyla pek çok akademik dergide ve “Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi”nde kullanılmaktadır. Program doğrudan akademik yayınların değerlendirilmesi ile ilgili kapsamlı bir akademik içeriğe sahiptir. Turnitin ve iThenticate’e yüklenen her belge büyük bir veri tabanındaki belgelerle karşılaştırılmaktadır.

Çalışmalarını gönderen yazarlar etik ihlal yapmadıklarını beyan etmiş sayılırlar.

Dergi editörleri raporları nitel ve nicel olarak inceler. Turnitin ve iThenticate programı aracılığıyla intihal yaptığı tespit edilen yazarların eserlerine dergimizde yer verilmez. Bu konuyla ilgili rapor yazara ve (gerekli görülmesi halinde) ilgili kurum ve kuruluşlara gönderilir.

Katkı Oranı, Çıkar Çatışması Ve Alınan Destek Beyanı: Katkı oranı, çıkar çatışması ve alınan destek beyanı yukarıdaki form ile sunulmalıdır. Bu form makale ve diğer evraklarla beraber başvuru esnasında sisteme yüklenmeli veya e-posta ile editöre gönderilmelidir. İmzalı form gönderilmeksizin yapılan başvurular değerlendirmeye alınmayacaktır. 2023 yılından itibaren bu formlardaki beyanlara makale sonunda yer verilmektedir.

Yazarların Dikkat Etmesi Gereken Etik Kurallar:

Tüm yazarlar araştırmaya önemli ölçüde katkıda bulunmuş olmalıdır.

Yazarlar sayfa başında bulunan telif hakkı sözleşmesini okuyup, imzalayıp iletişim adresine göndermelidirler.

Tüm yazarlar, hatalı bilgileri geri çekmek veya düzeltmekle yükümlüdür.

Daha önce başka bir yazılı kaynakta yayımlanmış veya değerlendirme aşamasında olan eserler “Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi” yayın sürecine kabul edilmezler. Yayımlanan yazılar ile ilgili bütün etik ve yasal sorumluluk yazarlarına aittir.

Makalelerde metin, şekil, çizim, bulgu ve sonuçların akademik yayın kurallarına uygun olarak yapıldığından ve hiçbir şekilde intihal içermediğine emin olunmalıdır. Aşağıdaki durumlarda etik kurul raporunun sunulması zorunludur.

– Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,

– İnsan (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,

– Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.

Etik kurul raporunu sunulan makalelerin dipnotlarında gerekli açıklama yer almalıdır.

Makalede adı ilk sırada yer alan yazar, sorumlu yazar olarak atanır ve tüm ortak yazarlar adına hareket eder, çalışmanın herhangi bir bölümünün doğruluğu veya bütünlüğü ile ilgili konuların uygun şekilde değerlendirilmesini sağlar.

Sorumlu Yazar aşağıdakilerden sorumludur:

Listelenen tüm yazarların, yazarların adları ve sıraları da dahil olmak üzere, makaleyi göndermeden önce onayladığından emin olmak;

Yayınlanmadan önce ve sonra dergi ile tüm ortak yazarlar arasındaki tüm iletişimi yönetmek;

Eserin yeniden kullanımı konusunda şeffaflık sağlamak ve yazıda yer alan yayınlanmamış herhangi bir materyalden editöre bahsetmek;

Tüm yazarların veri beyanlarına ilişkin açıklamaların, beyanların ve şeffaflığın uygun şekilde yazıya dahil edildiğinden emin olmak.

Editörlerin Dikkat Etmesi Gereken Etik Kurallar:

Alan editörleri ve sayı editörleri makalelerin özgün, bilimsel bir çalışma olup olmadığını yukarıda belirtilen kriterlere göre inceleyecektir.

Turnitin veya Itenticate intihal programından alınmış intihal raporu sayı editörü tarafından değerlendirilecektir. Sorunlu görünen makaleler editör kurulu tarafından incelenecektir. Editör – Editör Kurulu tarafından uygun görülmeyen hiçbir makale için hakem değerlendirme süreci başlatılmayacaktır.

Hakemlerin Dikkat Etmesi Gereken Etik Kurallar:

Hakemler çalışmalarını akademik kalite yönünden olduğu kadar <https://publicationethics.org/guidance> standartlarına ve genel uluslararası yayın etiğine uygun olup olmaması bakımından da değerlendireceklerdir.

Etik konularda hakemler ve editörler çapraz kontrol ilkesiyle çalışırlar.

Bir hakemin etik sorun sebebiyle ret verdiği bir çalışma editör veya editörler kurulu tarafından kabul edilemez. Çift kör hakemlik uygulaması geçerli olan dergide hakemler ve yazarlar birbirlerinin ismini bilmezler.

Hakemler değerlendirdikleri makalelerle ilgili olarak raporları haricinde herhangi bir platformda sözlü ya da yazılı beyanda bulunamazlar.

Ethical Principles & Publication Policy

<https://www.toplumvekultur.com/tvkjml/index.php/en/ethical-principles-publication-policy>

Yazım Kuralları ve Başvuru

<https://www.toplumvekultur.com/tvkjml/index.php/tr/yazim-kurallari-ve-basvuru>

Makale Başvurusu:

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jscs>

Stylesheet & Submission

<https://www.toplumvekultur.com/tvkjml/index.php/en/stylesheet-submission>

Tarandığımız İndeksler / Indexes

Toplum ve Kùltür Araştırmaları Dergisi

Journal of Social and Cultural Studies

www.toplumvekultur.com

e-ISSN: 2667-5854

Hakemli Bilimsel Dergi

Peer-Reviewed Academic Journal

Yıl/Year : 2025

Sayı/Issue : 15

İletişim / Contact: editor@toplumvekultur.com

İÇİNDEKİLER / INDEX

Araştırma/Research:

Sosyal Uyuma Yerlileşme Kavramı Üzerinden Bakmak: Uygur Diasporası Örneği, Melike MUTLU-İlkay ŞAHİN, ss/pp. 1-23

Labour and Exploitation Processes in Artificial Intelligence: Example of Digital Taylorism in Data Labelling, Meltem BOSTANCI- Özgür YILMAZ, ss/pp. 24-48

Şanlıurfa'da Boşanmış Kadınların Boşanma Deneyimleri, Fatma KÖROğLU İNALI- Hatice ŞAHİN, ss/Pp. 49-68

Surpassing the Boundaries of Fortitude: A Study on Psychological Resilience Theory in Fatal Forecast By Tougias, Aybike KELEŞ, ss/pp. 69-78

The Postmodern Parasitic Self in Sarah Kane's "Phaedra's Love", Mevlüde ZENGİN, ss/pp. 79-96

Düzeltilme /Correction-Erratum

Osmanlı İstanbul'unda Ev İçi Dekorasyonda Alafrangalaşma ve Mekânın Yeniden Üretimi (1860-1914), İhsan ERDİNÇLİ- Burhan CAN, ss/pp. 97-98

SOSYAL UYUMA YERLİLEŞME KAVRAMI ÜZERİNDEN BAKMAK: UYGUR DİASPORASI ÖRNEĞİ

Social Integration Through the Concept of Indigenization: The Case of Uyghur Diaspora

Melike MUTLU¹
İlkay ŞAHİN²

Araştırma / Research

www.toplumvekultur.com

<https://doi.org/10.48131/jscs.1660832>

Başvuru/Received 18.03.2025

Kabul/Accepted 03.06.2025

Sayfa/Page 1-23

¹Doktora Öğrencisi
Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Ana Bilim Dalı
mutlumelikee@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3172-2319

²Prof. Dr.
Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü
isahin@erciyes.edu.tr
ORCID: 0000-0002-9751-0271

Atıf/Citation:

Mutlu, M ve Şahin, İ. (2025). Sosyal uyuma yerleşme kavramı üzerinden bakmak: Uygur diasporası örneği, *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (15), 1-23

Öz

Sosyal uyum, genellikle göç ve göçmenlik konulu çalışmalarda eritme potası gibi klasikleşmiş asimilasyon temelli kuramlar çerçevesinde ele alınmaktadır. Göç literatüründe, göçmenlerin hâkim kültür içinde eridiği bir modelle beraber göçmenin ve hâkim kültürün ayrı ayrı sınırları olduğu kültürleşme stratejilerinden bahseden iki boyutlu yaklaşımlar da yine makro bir eğilime sahiptir. Bu klasikleşmiş bakış açısı ise göçmenlerin gündelik hayatın içinde kültürel olarak nasıl yerleştikleri sorusunun gözden kaçmasına sebep olmaktadır. Entegrasyon, asimilasyon, marjinalleşme ve dışlanma biçiminde formüle edilen uyum kuramları, günümüz ulusötesi göçmen topluluklarının yerleşilen ülke içinde çoklu kaynaklardan ve etkileşimlerden beslenerek yeniden yapılanan kimlik ve kültürlerini derinlemesine açıklama noktasında yetersiz kalmaktadır. Göçmen toplulukları, yerleştikleri ülkelerin hâkim kültürüyle temasları neticesinde kendi kültür ve sosyal yapılarını yorumlayarak bir yeniden inşa sürecinden geçmektedirler. Bu çalışmanın konusunu oluşturan diaspora toplulukları, ana vatan ve yerleşilen ülke arasında kurdukları çoklu etkileşimler ve uluslararası sosyopolitik yapıları sebebiyle yerleşme açısından ayrıca dikkat çekici yapılardır. Çoklu etkileşimin ve yerleşmenin aracı kanalları ve parametreleri ise; basın yayın faaliyetleri, sosyal medya, kültür ve kimlik, sosyopolitik yapı ve bununla ilişkili olarak sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu çalışmada, yerleşmenin aracı kanalları ve parametreleri üzerinden, diasporanın tesis edilmesinde yerleşilen yerin sosyokültürel ve sosyopolitik yapısına duyarlı bir söylemin ulusal ve uluslararası alanda inşa edilme biçimi üzerinde durulmuştur. Derleme türündeki bu çalışmada, sosyal uyumun bir yerleşme süreci olarak ele alınmasının önemini belirtmek amaçlanmıştır. Çalışmada, böylesi bir yerleşme süreci Türkiye'ye yönelik göçlerin sonucunda oluşan Uygur diasporasının ulusal ve uluslararası düzeyde yapılanması üzerinden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göçmenlik, Sosyal Uyum, Diaspora, Yerleşme, Uygur Diasporası

Abstract

Social integration is generally addressed within the framework of classical assimilation-based theories, such as the melting pot, in studies on migration and immigration. In the migration literature, alongside a model in which migrants are absorbed into the dominant culture, there are also two-dimensional approaches that discuss cultural strategies where both the migrant and the dominant culture have separate boundaries. These approaches, which tend to be macro in nature, cause the question of how migrants culturally indigenize themselves within everyday life to be overlooked. The integration, assimilation, marginalization, and exclusion-based theories of adjustment are inadequate in deeply explaining the restructured identities and cultures of contemporary transnational migrant communities that are nourished by multiple sources and interactions within the host country. Migrant communities undergo a process of reconstruction by interpreting their own culture and social structures through their interactions with the dominant culture of the country they settle in. The diaspora communities, which are the subject of this study, are particularly noteworthy in terms of indigenization due to their multiple interactions and international socio-political structures between their homeland and the host country. The intermediary channels and parameters of multiple interaction and indigenization include; media activities, social media, culture and identity, socio-political structures, and civil society organizations associated with these. This study focuses on how a discourse sensitive to the socio-cultural and socio-political structure of the host country is constructed in both national and international spheres through the intermediary channels and parameters of indigenization in the establishment of the diaspora. In this review-based study, the importance of considering social integration as a indigenization process is emphasized. The study examines such a indigenization process through the formation of the Uyghur diaspora, which emerged as a result of migration to Türkiye, and its structuring at national and international levels.

Keywords: Migration, Immigration, Social Integration, Indigenization, Uyghur Diaspora

Giriş

Göç ve bilhassa da göçmenlik konulu, öteki imgesinin sivrildiği, uyum odaklı kuram ve kavramlar, Batılı sosyal bilimlerin uluslararası göçü formüle etmek ve kendi sosyal bağlamında tartışmak üzere geliştirdiği makro kuramlardır. Göçmen topluluklarının bu makro kuramlarla ele alınması ise yerlileşmelerinin değil, hâkim kültür açısından bir öteki olarak nasıl inşa edildiklerinin ve sosyopolitik bir kimliği ürettiklerinin konu edildiği bir anlayışın açığa çıkmasına sebep olmuş görünmektedir. Bu anlayışın somut olarak görülebileceği göçmen yapılanması bu çalışmanın da ele aldığı diaspora topluluklarıdır. Diaspora toplulukları ana vatan ve yerleşilen ÷lkelerin her ikisine göre şekillenen, sosyokùltürel ve politik etkileşim süreçleri, küyerel³ kurumsallaşma ve organizasyon biçimleri açısından göçmenlerin uyumlarının bir yerlileşme süreci olduğunu gösteren özel yapılarıdır. Diaspora, göçmenlerin hem sembolik olarak ana vatan imgesini sürdürmek hem de artan teknolojik etkileşim ve ulaşım imkânları, neoliberalizmin küyerel yapılanma sürecinde ulusötesi yapılanmaya ve fıkri hareketlere imkân tanıyan dönüşümleri yaratmasıyla ana vatanla olan evlilik, ekonomik, kùltürel, sosyal ve politik etkileşimlerini sürdürmelerini kastetmek için yirminci yüzyılın ortalarından itibaren akademide kullanılan bir kavramdır. Stuart Hall (1998) diaspora kavramını

³ Kavram küresel ve yerel unsurların karşılıklı etkileşimiyle ortaya çıkan bir süreç olarak açıklanmaktadır (Robertson, 1995, ss.28-30).

kullanırken, Thomas Faist (2003) ve Stephen Castles (2008) ise ulusötesi göç ve göçmenlik kavramını kullanarak kavramın içeriğini sosyal ve kültürel kimlikleri ifade edecek ve kültürel uyumu karşılayacak bir şekilde genişletmişlerdir. Ulusötesi göç ve göçmenlik, ulusal sınırları aşan bir göçmen etkileşim ağını formüle etmektedir. Bununla beraber ulusötesi göç kavramı etrafındaki çalışmalar, asimilasyon temelli tek taraflı kuramların varsaymış olduğu biçimde göçmenlerin tamamının ana vatanlarını geride bırakıp yeni yerleşim yerlerine tamamen entegre olacakları fikrinin doğru olmadığını da belirtmektedir (Öner, 2021, s.21). Diaspora, zorunlu ve/ya kitlesel yollarla (ya da her zaman kitlesel olmamakla beraber) gelen göçmenlerin; ana vatan, sürgün ve soykırım konulu sosyopolitik kimlik ve söylemleri daha baskın bir biçimde kullanarak yapılandıkları göçmen topluluklarını karşılamaktadır. Diaspora ve/ya ulusötesi göçmen topluluklarında zorunlu göçlerine sebep olan soykırım, sürgün, zorunluluk, etnik ve kimliksel asimilasyon gibi ana vatana dair meseleler, bu meselelere dair geliştirdikleri politik söylemler ve bu söylemlere uygun ulusal ve uluslararası organizasyon ve yapılanmaları göçmenlerin kendilerini inşa etmelerinin temel referanslarıdır. Öte yandan zorunlu göçün güdülediği ana vatan imgesinden mülhem bu ulusötesi örgütlenme ulusal süreçlerden bağımsız olarak değil, göçmenlerin yerleşme süreçlerinin bir parçası olarak şekillenmektedir. Zira ana vatana dair söylem, faaliyet ve yapılanmalarını bulundukları ülkenin sosyopolitik, ekonomik ve kültürel yapısına eklenilerek ya da bu yapıyla formel ve enformel ilişkiler kurarak tesis etmektedirler (Şahin, 2024, s.112). Yerleşilen yerin ise sosyokültürel yapısına uygun bir yeniden inşa ve mensubiyet biçimi kurulmaktadır.

Bu derleme çalışması, göçmenlerin sosyal uyum süreçlerini yerleşme kavramı üzerinden ikincil veriye dayalı olarak teorik düzeyde tartışmayı amaçlamaktadır. Çalışmada, sosyal uyumun yalnızca bir bütünleşme değil, aynı zamanda yerel aidiyetlerin olduğu çok yönlü bir “yerleşme” süreci olarak değerlendirilebileceği öne sürölmektedir. Literatüre dayalı olarak sosyal uyum teorilerinden hareketle göçmenlerin ulusal ve uluslararası çoklu etkileşimleri bağlamında bir “yerleşme” sürecinden geçtiği ve sosyal uyum süreçlerinin temelde bir yerleşme olduğu tezini ortaya koymak hedeflenmiştir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk olarak göç kuramlarının tarihsel gelişimi; göç, göçmenlik ve diaspora üzerinden özetlenmiştir. Bu bağlamda literatür taraması, öncelikle klasik ve çağdaş göç kuramları temel alınarak yapılmıştır. Bunun ardından yerleşme kavramı üzerinden bakmanın nasıl bir imkân tanıdığına değinilmiştir. İkinci bölümde, uyum süreci yalnızca entegrasyon, asimilasyon, marjinalleşme ve dışlanma gibi klasik teorilerin makro bakış açısıyla ele alınmamış; bunun ötesine geçilerek, göçmen odaklı bir yaklaşımla, çok kaynaklı ve etkileşimli bir süreç olarak yerleşme kavramı üzerinden literatüre dair bir bakış açısı geliştirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada bir yerleşme örneği olarak bu yaklaşımın çoklu kaynaklar ve etkileşimler bağlamında nasıl bir açıklayıcılık sağlayabileceği Uygur diasporasının oluşumu ve

yapılanışı üzerinden ele alınmıştır. Uygurlar, yirminci yüzyılın ortalarından itibaren yaşadıkları sosyokùltürel ve politik çatışmaların tesiriyle dünyanın farklı bölgelerine kitlesel ve bireysel olarak göç etmeye, bu zorunlu göç süreçlerine bağlı olarak da farklı ÷lkelerde diaspora yapılarını tesis etmeye başlamışlardır. Çalışmada, Uygur diasporasını yapılandıran temel bileşenlerin neler olduğu, Uygur diasporasının hangi etkenlere göre şekillendiği ve nasıl yerlileştiği üzerine bir tartışma yürüt÷lm÷ştür. Bu ise çoklu etkileşimin ve yerlileşmenin aracı kanalları ve parametreleri olarak; basın yayın faaliyetleri, sosyal medya, kùltür ve kimlik, sosyopolitik yapı ve bununla ilişkili olarak sivil toplum kuruluşları üzerinden literatüre dayalı olarak değerlendirilmiştir.

1. Göç, Göçmenlik ve Diaspora/Ulusötesi Göçmenlik

Göç ve göçmenlik sosyal bilimler alanının farklı boyutlarıyla ele alınmış temel konularından birisidir. Ernst G. Ravenstein'ın (1885, ss.167-235) Göç Kanunları'ndan başlayarak günümüze değin ulusal ve uluslararası süreçlere göre tartışılmış, farklı kuram ve kavramlar geliştirilmiştir. İlk göç kuramlarının temelinin 19. yüzyılın özellikle son yarısındaki gelişmelere odaklı endüstrileşme ve kentleşme olguları üzerine kurulmuş yapısı makro yaklaşımla o günün göç olgusunu anlamaya yöneliktir. Endüstrileşmeyle birlikte gelişen iş imkânları ve bu süreçle beraber gelişen ulaşım ağları, milyonlarca insanı evlerini, ÷lkelerini ve yaşamlarını daha iyi bir hayat için bırakıp başka yerlere göç etmeye yöneltmiştir. Ravenstein'ın ekonomik bir zemine oturtulmuş yedi göç kanunu bu gelişmelere bağlı olarak basamaklı bir şekilde sürekli artarak ilerlemektedir. Bunlar; Göç ve mesafe, göç ve basamakları, yayılma ve emme süreci, göç zincirleri, doğrudan göç, kırsal kent yerleşimcileri farkı, kadın erkek farkı olmak üzere yedi basamaklı bir süreçtir. Ravenstein'ın ekonomik ve endüstriyel gelişime odaklı göç olgusu bir temel inşa ederek kendisinden sonra gelen birçok göç kuramına zemin hazırlamıştır. Göçmenden öte göç olgusuna odaklanan isimlerden biri olan Everett Lee (1966, s.50) de göçün belirleyici bazı özelliklerini ortaya koymuştur. Göçe dair itici ve çekici faktörleri dörde ayırmıştır. Bunlar; yaşanan yerle ilgili faktörler, gidilmesi düşün÷len yerle ilgili faktörler, işe karışan engeller ve bireysel faktörler şeklindedir. William Petersen'ın (1958, ss.258-262) hem bireysel hem de sınıfsal farklılıkları da göz önüne alarak oluşturduğu beş göç tipi ise; ilkel göçler, zoraki ve yönlendirilen göçler, serbest göç ve kitlesel göç şeklindedir.

Şahin (2024, s. 109), göç teorilerinin uyum sürecini, gündelik hayatın içinde kendiliğinden gelişen bir etkileşim ve sosyalleşme süreci olarak değil, daha çok kurumsal ve yasal boyutta, tek yönlü bir süreç olarak ele aldığını belirtmektedir. Şahin'in de belirttiği üzere, Milton M. Gordon (1964), sosyal uyumu göçmenlerin hâkim kùltür içinde erimesi olarak tanımlamaktadır. Gordon bu tanımıyla, göç literatüründe tek boyutlu kùltürleşme teorileri içerisinde yer almaktadır. Gordon,

yedi evreli bir asimilasyon modeli sunmuştur. Bunlar; Kùltürel ve davranışsal asimilasyon, yapısal asimilasyon, evlilik yoluyla asimilasyon, kimliksel/tanımlamaya dayalı asimilasyon, kabullenilmiş durum asimilasyonu, kabullenilmiş davranış asimilasyonu, yurttaşlık/medeni asimilasyon şeklindedir. Gordon'un bahsettiği yapısal asimilasyon son kertede etnik grubun ve değeriinin erimesiyle sonuçlanmaktadır. Chicago Okulu mensupları, şehirleri farklı grupların modernleşeceği kùltürel alanlar olarak tarif etmiştir. Dennis Smith (1988), bireylerin, ekonomik, siyasal, eğitimsel, dinsel ya da kùltürel alanlardaki gönüllü örgütlerin etkinlikleri sayesinde sosyal yapıya eklenilebileceklerini, ortak bir kimlik üretebileceklerini belirtmiştir. Chicago Okulu mensuplarına göre göçmenler kent içinde Amerikan yaşam tarzına göre sosyalleşip modern yapı ve kùltüre eklenilerek asimilasyon potasında erimektedir. Bu anlayış literatürde asimilasyon temelli bir uyum politikasının örneği olarak yerini almıştır. Böylesi tek boyutlu kùltürleşme modellerinin yerini yirminci yüzyılın ortalarından itibaren iki boyutlu ve çok kùltürlü teoriler almıştır. Shmuel N. Eisenstadt (1953, ss.167-168), uyum ve asimilasyonun üç boyutundan bahsetmektedir. Bunlar; kurumsal entegrasyon, kùltürleşme, kişisel uyum ve entegrasyon şeklindedir. Sosyal uyum ve çok kùltürlülük arasında ilişki kuran Eisentadt, bu üçlü uyum sürecinin çoğulcu bir toplumsal yapıyı meydana getirdiğini belirtmektedir. John W. Berry (2005) ise iki boyutlu kùltürleşme modeli ile göçmen kùltürünün tamamen erimesinden daha ziyade, hâkim kùltürle bütünleştiği çok kùltürlü bir yapıdan söz etmektedir.

Immanuel Wallerstein (1974), göç kuramları içerisinde yaygın kullanılan Merkez Çevre kuramını geliştirmiştir. Kurama göre dünya merkez ve çevre olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu iki ayrım da esasında birbirine ekonomik temelli olarak karşılıklı bir şekilde bağımlıdır. Kapitalist ilişkiler sistemini benimsemiş olan merkez ülkeler sosyal ve ekonomik anlamda gelişmişlerdir. Çevre ülkelerse merkez ülkelerin kurduğu kapitalist ağların değerileriyle merkeze bağımlı hale gelmişlerdir. İlişkiler ağı kuramı ise göçmenlerin geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılara odaklanmaktadır (Abadan-Unat, 2017, ss.61- 64). T. Faist (2003, ss.82-83), merkez çevre kuramı/dünya sistemleri kuramı ile ağ kuramı arasında bir geçiş kuramı olarak nitelendirdiği göç sistemleri kuramında dünya sistemleri kuramının makro bir yapıda olduğunu belirtmektedir. Ona göre göçmenin göçmenlik hallerine odaklanılması gerekmektedir. Faist, küreselleşme süreçlerinin uluslararası göçü ve esas üzerinde durduğu nokta olan göçmeni nasıl etkilediğinin üzerinde durmaktadır. “Ulusasıırı alan” kavramıyla uluslararası göçün göçmen düzleminde incelenmesi gerektiğini düşünmektedir. Ulusasıırı alan kavramına göre bu göçün öznesi olan bireyler artık sadece bir göçmen değildir. Her ne kadar göçün olduğu ilk dönemde bu insanlar göçmen şeklinde nitelendirilseler de yeni yerleşim alanları üzerinde kurdukları toplumsal, siyasal,

ticari, sanatsal, sembolik ilişkilerle bu alanlarda kalıcı olmakta ve göç edilen yerlere de kalıcı izler bırakmaktadırlar. Faist, çalışmasında mikro bir yaklaşımla göçmen ağlarına bakmıştır. S. Castles ve Mark J. Miller (2008, ss.38-40) dünya genelinde göç akımları göçe yönelik genel eğilimler, göçün süreci ve etnik azınlıkların oluşumu ve bunların toplumsal etkileri üzerinde durmuşlardır. Onlara göre “ulusötesilik” yeni bir göçmen tipini doğurmuştur. Bu sebeple sosyal uyum gibi makro teorilerin izinden gitmek günümüz göç olgusunu anlamakta yetersiz kalmaktadır. Zira göçmenin gözünden ve dünyasından bakmak her göçmenin ulus ötesi pratikleri birbirinden farklı yaşadığı düsturu ile daha anlamlı hale gelmektedir. Çünkü yaş, cinsiyet, bulunulan mekânın sosyokültürel, politik demografik vb. yapısı, geldiği köken kültürü, ekonomik sermayesine kadar birçok faktör göçmenin ulusötesi deneyimini ve pratiklerini birbirinden farklı deneyimlemesine neden olmaktadır. Çıkış ülkesi ile varış ülkesi arasındaki çoklu ve güçlü bağlar ve her bağın o göçmen topluluğa ve yerleşilen yere özgü yerleşme özellikleri kendi içinde anlaşılmayı gerek kılmaktadır.

Göç, salt bir coğrafi hareketlilik olmayıp, göç veren ve göç alan ülkeler ekseninde ve göçmen açısından bakılması gereken bir olgudur. Göçmen bu iki ulusal alanda çoklu ilişkiler kurmakta ve kapsamlı bir hareketliliği içinde barındırmaktadır. Bu nedenle göçmen kavramsallaştırmasını sorgulayan yeni kavramlar ortaya atılmıştır. Bu bağlamda ulusötesi göç kavramı ile göçmenlerin, ulusötesi sosyal bir mekânda hayatlarını yaşayan ve hem köken ülke hem de gidilen ülke açısından yapılandırılmış kimlikler geliştiren ulusötesi göçmenler olarak daha iyi anlaşılabilceği belirtilmiştir (Glick Schiller vd., 1992). Uluslararası hareket edenler ile yerinde kalanların zaman içinde ve mekân boyunca yoğun ve güçlü sosyal ve sembolik bağlar aracılığıyla en az iki ülkede bulunan ağlar ve dolaşım örüntülerine bağlandığı durumlar için “ulusötesi topluluk” kavramı kullanılmıştır (Faist, 2003, s.207). Ulusötesi bağlar ve bağlantılar, göçmenler, onların aileleri, kolektif grupları ve ikamet ettikleri iki veya daha fazla yerleşim yerinde önemli ekonomik, sosyokültürel ve politik etkilere sahip pratikleri içermektedir (Levitt ve Jaworsky, 2007). Diaspora ve ulusötesilik alanında yapılan çalışmalar genel olarak göçmenlerin göç ettikleri ülkeler ile ana vatanları arasındaki bağları incelemektedir. Bu çalışmalar, ulus devletlerin ötesinde oluşan ekonomik, politik ve sosyokültürel bağların oluşumuna bakmakta ve ulus devletler ile bu bağların birbirlerini birlikte oluşturduklarını iddia etmektedir. Ayrıca, tarihsel bir yaklaşım benimseyerek, ana vatan, sürgün ve soykırım gibi meseleleri politikleştirmek suretiyle teşekkül ettiği düşünülen bireysel ve kolektif kimlikle ilgili konuları ön plana çıkarmaktadır.

Diaspora, etimolojik olarak kopuntu anlamına gelmekte, dağılmış parçalara ayrılmış toplulukları ifade etmektedir (Türk Dil Kurumu, t.y). Diaspora bir terim olarak içerdiği deneyimlerin neyi kapsadığına, tanımın anlamını nerede yitirmeye başladığına, hangi toplulukları nitelediğine yönelik ve kavramsal açılardan tartışılmaktadır. William Safran (1991, ss.82-98) hangi

toplulukların diaspora olarak niteleneceği noktasında dikkatini diasporayı tanımlamaya vermiştir. Safran diaspora tanımının sınırlandırılması gerektiğini belirtmiştir. Ona göre diaspora özelliği gösteren her topluluğa diaspora denilmemesi gerekmektedir. Bu sebeple diaspora olarak nitelemek için gerekli olan birtakım kriterler belirlemiştir. Safran’a göre bu niteliklerin ilki ana vatanın dışında yaşamak olmaktadır. Bu ana vatan kurtarılacak ve yeniden inşa edilecek bir yer olarak ana vatanın konumuna dair mitsel, tarihi, kolektif anlatıları ve vizyonu içeren kolektif bir hafızanın varlığı olmalıdır. Safran’a göre diasporaların atalarına ait bu vizyonu taşımaları, üzerinden bir asır geçse dahi diasporadaki yeni neslin hafızasında canlı tutulmasında ve bugünkü diasporalarının mobilize olmasında etkili olmaktadır. Ayrıca diaspora topluluklarının köken aidiyetin kurulmuş olduğu ana vatana koşullar el verdiği takdirde dönüş arzusunun da belirgin olması gerekmektedir. Safran’ın belirlemiş olduğu bir diğer nitelikse diaspora topluluklarının yerleşilen ÷lke içerisinde toplumsallaşmış ve bir noktada ev sahibi topluluk haline gelmiş olsalar dahi hâkim kùltür tarafından hiçbir zaman tamamen kabul edilmeyeceklerine ve bir “öteki” olarak kalacaklarına dair inancı taşımaları olmaktadır. Safran’ın diasporaya yönelik belirlemiş olduğu bu kriterler kapsayıcılığı açısından dar bir kalıp sunması sebebiyle James Clifford tarafından eleştirilmiştir.

Clifford’a (1994, ss.304-305) göre diasporada ilk kuşaktan sonraki kuşaklara ulaşan ana vatan idealinin ve geri dönme arzusunun kaçınılmaz biçimde olması zorunlu değildir. Öyle ki diasporalar için tek bir ana vatan olma şartı da yoktur. Clifford yerleşilen yeni yaşam alanlarının da bir ana vatan olarak tasavvur edilebileceğinin altını çizmektedir. Gabriel Sheffer (2003, ss.36-37), Yahudi sürgünü ile ilişkilendirilen anlamın, bunun öncesi ve sonrasında meydana gelmiş olan ve diaspora niteliği taşıyan diğer toplulukları göz ardı eden bir tanımlamaya neden olduğunu belirtmiştir. Sheffer, diaspora tanımının sürgün ve zorunluluk dışında başka sebeplerle göç etmiş topluluklar için de geçerli olabileceğini belirtmiştir. Ayrıca Safran’ın belirttiği gibi sonraki diaspora neslinin diasporaya yoğun bir katılım sergileme özelliği taşımayabileceğini ve ortak bir kader olarak tayin edilen acı temelli oluşmuş bir kolektif hafızanın da mevcudiyetini korumayabileceğinin altını çizmiştir. Öyle ki hâkim kùltüre entegrasyonun da olası sonuçlardan biri olabileceğine değinmiştir.

Khachig Tölölyan da (2012, ss.11-15) Safran’ın aksine diasporada son neslin güçlü bir arzu ile ana vatana dönme isteği taşımayabileceğini belirtenlerdendir. Aynı zamanda Tölölyan’a göre bu arzuya sahip olmamak diaspora olarak var olma, mobilize olma ve faaliyetleri aktif biçimde sürdürme konusunda bir engel teşkil etmemektedir. Safran’ın nitelediği gibi diasporaları yapılandıran mutlak biçimde sürgün temelli bir kolektif hafıza çerçevesinde oluşan bir ana vatana dönme arzusu olmak zorunda değildir. Tölölyan’a göre diaspora kavramının pek çok farklı grubu tanımlamak amacıyla kullanılabilmesi gerekmektedir. Tölölyan’ın diaspora tanımı, dağılmaya yol açan koşullara bakılmaksızın, topluluk ile ana ÷lke arasında var olan fiziksel, kùltürel veya duygusal

bağların olup olmadığını veya hangi ölçüde olduğunu dikkate almadan kendi orijinal ana vatanından fiziksel olarak dağılmış olan herhangi bir etnik veya dini azınlığı kapsayacak şekilde genişletilmesine olanak tanımaktadır. Ancak, Safran'ın (1991) diasporayı tanımlama ve sınıflandırmaya yönelik temel niteliğindeki çalışması, ana vatanından başka ÷lkelerde yaşayan hemen hemen bütün grupların diaspora olarak tanımlanmasının kavramın tarihsel anlamını aşındırdığına ve bir terim karmaşası olduğuna işaret etmektedir.

Robin Cohen ise Safran'ın bir topluluğu diaspora olarak niteleme noktasında belirlediğı kriterlere daha kapsayıcı bir anlama ulaşması için yeni nitelikler eklemiştir (Cohen, 2008, s.6). Bu noktada Cohen'in, Safran'a yaptığı en belirgin katkı hayal edilen bir ana vatan kavramından bahsetmiş olmasıdır. Diasporanın niteliklerinin belirlenmesine katkıda bulunmuş isimlerden biri olan Cohen (2008), diasporaya yönelik yapılmış çalışmalar üzerinden bir sınıflandırma yapmıştır. Cohen, diaspora çalışmalarının incelenebileceğı dönemleri dörde ayırmıştır. Bunların ilki prototipik diaspora çalışmalarıdır. Prototipik çalışmalarda Yahudi diasporası ile ilişkili olarak bu diasporaya benzeyen diasporalar yer almaktadır. Böylece Cohen, prototipik diaspora çalışmalarının bir parçası olan Yahudi sürgünü orjinli kurban diasporalara, imparatorluk, emek/işçi, ticaret ve yurtsuz diasporaları ilave etmiştir (2008, ss.18-20). Yirminci yüzyılda ise Yahudi sürgünü orijinli diasporalar dışında farklı diaspora topluluklarının ortaya çıkmasıyla beraber kavram sekülerleşmiştir (Dufoix, 2008).

İkinci Dünya Savaşı sonrası meydana gelen kitlesel göçler çeşitli diasporaların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Zorunlu ve kitlesel göçlerin yanı sıra iş ve ticaret için de insanlar göç etmeye ve ulusötesi toplulukları üretmeye başlamıştır. Bütün bu özellikler diasporaların daha farklı özellikler göstermesine yol açmıştır. Diasporanın kavramsal ve anlamsal açıdan yaşadığı bu genişleme; sürgüne, soykırıma uğramış kurban diasporaların ötesinde, içinde yaşadığı ana vatanından herhangi bir sebeple ayrılmış olan toplulukları da tanımlayabilen bir anlamı yaratmıştır. Öyle ki bu çaba diasporanın sadece sosyopolitik bir anlama işaret etmediğı, aynı zamanda sosyokùltürel ve ekonomik fırsatlar da yaratabildiğı bir anlamı doğurmuştur. Ulus devletler içindeki diaspora üyelerinin ana vatanlarına yaptıkları özellikle ekonomik katkı ve yatırımlar bu fırsatlardan birini oluşturmaktadır. Ayrıca diasporalar, çok sayıda aktör türünü, kurumu ve bağlamı içermektedir (Mutlu, 2023, s.90). Bu çerçevede, diasporalara ilişkin ekonomik ve diğer bakış açılarındaki farkı ortaya koyan ve emeğe ek olarak girişimcilik ve ticari faaliyetler de dâhil olmak üzere ekonomik entegrasyonun göçmenlerin çoğı için göç sonrası yaşamda merkezi olduğuna da öne sür÷lmektedir (Elo ve Coy, 2019).

Steven Vertovec (2004, ss.997-998) ise ulusötesi göçmen pratiklerini, temel alanlardaki üç dönüşüm biçimi olarak nitelendirmektedir. Bunlar, ekonomik alanda finansal transfer şekillerini,

kamu-özel ilişkilerini ve yerel kalkınmayı etkileyen kurumsal dönüşüm; sosyokùltürel alanda göçmenlerin yönelimsel iki odaklı olarak nitelendirilmesini sağlayan algısal dönüşüm ve politik alanda kimlikler-sınırlar-kurallar üçlüsü içinde anlamların kavramsal dönüşümdür. Esasında her bir dönüşüm kümesi, birden çok nedeni, bağlantılı süreçleri ve gözlemlenebilir sonuçları içermektedir. Ulus ötesi aktörler olarak STK'lar ve diasporalar uluslararası ilişkiler adına önemli bir yere sahiptir (Reis, 2004, s.42).

Diasporalar ve STK'lar uluslararası ilişkilerden politikaya ve ekonomiye kadar etki eden önemli aktörlerdir. Diaspora topluluklarının yaşadıkları ÷lke ile farklı ÷lkelerdeki soydaşlarıyla da etkileşim ve dayanışma içerisinde olması ana vatana önemli katkılar sunmaktadır. Emek/işçi ve ticaret diasporaların artışıyla beraber kurban diasporalar ile olumsuz anlamlara işaret eden diaspora anlayışında ve kapsamında genişlemeler meydana gelmiştir. Diaspora, literatürde tartışmalı bir kavram olarak oluşmasına sebep olan nedenlere bağlı özellikle Yahudi diasporası ile ilişkili prototipi ile sınırları ve hangi grupları ifade ettiğinden başlayarak sürgün edilmekle ilişkili imgelediği olumsuz anlamlarla beraber günümüzde devletler için ulus ötesi fırsatlar olarak da ele alınmaktadır. Göçmenler kurdukları güçlü göçmen etkileşim ağını ve yapıyı hâkim kùltürün bürokratik ve politik yapısı üzerinde yönlendirmede bulunabilecekleri bir politik sermayeye dönüştürmekte, ana vatandaki kendi toplulukları konusunda politik müdahalelerde bulunmakta hâkim kùltürle iş birliğine gidebilmektedir. Hâkim kùltür ise göçmenleri, özellikle de zorunlu göçle gelmiş ve ana vatana dair güçlü bir politik söylem geliştirmiş göçmenleri küyerel politik güç elde etmek üzere politik bir sermayeye dönüştürebilmektedir (şahin, 2023, s.176).

2. Makro Yaklaşımlardan Göçmen Odaklı Bir Yaklaşım: “Yerlileşme”

Yer verilen kuram ve kavramlardan da anlaşılacağı üzere, göçmenlik genellikle makro bir bakışla formüle edilmiş olan göç kuramlarının içerisinde ele alınmaktadır. Bu kuramların, göçmen kùltürü ve hâkim kùltürün arasında adeta belirgin sınırlarla çizilmiş ayrı yaşantı dünyaları resmettiği gör÷lmektedir. İlk bakış açısı, göçmenlerin hâkim kùltür içinde eridiği bir modelken diğeri, göçmen ve hâkim kùltürün ayrı ayrı sınırları olduğu kùltürleşme stratejilerinden bahseden iki boyutlu yaklaşımlardır. Her iki yaklaşım da sosyal uyumu dikkate alan işlevselci bir yaklaşımla makro bir eğilime sahiptir. Chicago Okulu'nun sosyal uyuma tek boyutlu bir kùltürleşme modeli ile yaklaşan asimilasyon temelli uyum politikalarının yerini yirminci yüzyılın ortalarından itibaren iki boyutlu ve çokkùltürlü teoriler almaya başlamıştır. Göçmenlerin grup içi yapılarını ve sınırlarını, ulusal örgütlenmelerini, aidiyet ve kimliklerini üretişleri sınırlı düzeyde tartışma konusu yapılmakta olup toplumsal yaşam içindeki etkileşimleri entegrasyon, asimilasyon, marjinalleşme ve dışlanma gibi

makro bir bakış açısıyla formüle edilmektedir. Göçmenlerin yaşantısının böylesi göç ve uyum politikalarına dair tartışmalar bağlamında ele alınması ise yerleştikleri toplumlarda sosyokùltürel ve politik olarak nasıl yerlileştikleri sorununun gözden kaçmasına sebep olmaktadır. Öyle ki göçlerinin üzerinden bir asra yakın zaman geçen göçmenlerin hâkim kùltürle ilışkileri dahi kurumsal ve makro eğilimli göçmen uyum politikalarına dair söylemler bağlamında tartışılmakta, ulusal ve uluslararası, gündelik hayatın içinde şekillenen çoklu etkileşimlerin ürünü kùltürleřmelerinden/sosyalizasyonlarından kaynaklı bir yerlileşme sürecinden çoğunlukla söz edilmemektedir (şahin, 2024, ss.106-109).

Göçmen toplulukları, yerleştikleri ÷lkelerin hâkim kùltürüyle temasları neticesinde kendi kùltür ve sosyal yapılarını yeniden yorumlayarak bir yeniden inşa sürecinden geçmektedirler. Kùltürlerin yanında kimlikler de sürekli yeniden oluşturulmaktadır (Boyarin ve Boyarin, 1993, s.721). Öte yandan, göçmenlerin yaşam tarzlarını bu yeniden inşa süreçleri; göçmenlerin geldikleri ana vatanlarıyla olan sosyal, kùltürel, ekonomik, politik, ailevi, evliliksel etkileşimlerini ve bağlarını sembolik ya da de facto biçimde sürdürmelerine bağli olarak bir yerlileşme değil de uyum politikaları bağlamında makro bir süreç kapsamında ele alınmasına zemin hazırlamaktadır. Göçmenler, ana vatanlarıyla olan ilışkileri bağlamında yerleştikleri ÷lkeye uyum kabiliyeti sınırlı ve uyum sağlatılması gereken bireyler olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda olmak üzere, gündelik hayatları bağlamında geçirdikleri kùltürleřme ve aidiyet kurma tecrübeleri gözden kaçmaktadır. Bu bakımdan, göçmenlerin yerleştikleri ÷lkelerdeki kùltürel devamlılıklarının tek taraflı olarak ele alınması belli sınırlılıkları beraberinde getirmektedir. Zira diasporalar söz konusu olduğunda göçmenler aynı anda hem içinde yaşadıkları ÷lkeye hem de ana vatanlarına “ikili sadakatle” bağli olabilmektedirler (Sheffer, 2003, s.81).

Ulusötesi göçmenler, iki topluma eř zamanlı aidiyet duymakta, göç ettikleri ÷lkenin gündelik yaşam kurumlarıyla kaynaşmaktadır. Göçmenler, yeni yaşam alanlarıyla beraber aynı zamanda köken ÷lkeleriyle bağlantılar sağlamakta, kurumlar inşa etmekte, faaliyetler yürütmekte, hatta yerel ve ulusal olayları da etkileyebilmektedirler (Glick-Schiller vd., 1992). şahin’e (2008) göre ise göçmen topluluklarının ana vatanın ne aynısı ne de gayrısı hem aynısı hem de gayrısı sosyokùltürel yapısı bu yerlileşmenin bir göstergesidir. Avrupa’nın farklı ÷lkelerindeki göçmen Türk topluluklarının hem birbirinden hem de ana vatandan farklı yapı ve kùltüre sahip oluşu bu durumun tipik örneğidir.

Yerlileşme, gündelik hayatın içinde kendiliğinden işleyen bir uyum stratejisi olup esasında göçmen için yeni yerleşim alanında hayatta kalabilmesinin ve yaşayabilmesinin temel ilkesidir. Bu nedenle de esasında insan nereye yerleşirse yerleşsin, kaçınılmaz biçimde belirli bir süre içinde yapısal ve kùltürel bir yerlileşme sürecinden geçmektedir. Asimilasyon temelli sosyal uyum teorilerinin göçmenleri edilgin biçimde ele alan hâkim kùltürü ise erk olarak tanımlayan tek taraflı

bir uyma eğiliminin aksine yerlileşme daha çok gündelik hayatın içindeki çeşitli kültürel sistem ve alt sistemlerin dâhil olduğu çoklu, karşılıklı bir etkileşim ve içselleştirme süreci olarak tanımlanmaktadır. Yerlileşme, toplumsal yaşamın kendi gündelik ilişkilerinden beslenen biri yapısal ve kültürel uyum, diğeri de çatışma olmak üzere iki uçlu olarak seyreden çoklu ve karşılıklı bir etkileşim ve içselleştirme sürecidir. İki kanaldan ilerleyen yerlileşme süreciyle göçmen, nasıl alışveriş yapacağından nasıl toplu taşıma kullanacağına yönelik bir bütünleşme süreci ile nasıl kavga edeceğinden hakkını nasıl arayacağına kadar hâkim kültüre özgü çatışma biçimlerini de içselleştirerek, yerleşilen toplumun bir mensubu olmaktadır. Böylece yerlileşmenin aynı zamanda yerleşilen ülkenin çatışma türlerine de hâkim olmayı içerdiği belirtilmektedir (Şahin, 2023, s.175). Sosyal uyum teorilerinin tek yönlü yaklaşımının önemli bir göstergesi de göçmenlerin sadece bütünleşmeye yönelik tutum ve davranışlarını dikkate alması, çatışma ve hizipleşmelerini kapsamamasıdır. Klasik uyum teorilerinin öngördüğü gibi göçmenler edilgin oldukları bir öğrenme süreci neticesinde toplumla bütünleşmekle kalmamakta, yerleştikleri toplum içindeki çatışma biçimlerini ve stratejilerini öğrenmek, ona göre hareket etme ve hatta çatışan dinsel, etnik, sınıfsal ve kültürel hiziplerden birine eklenmek suretiyle de yerlileşmektedir. Bu bakımdan, yerlileşme, uyum ve bütünleşme pratiklerinin yanında çatışma strateji ve pratiklerinin de öğrenildiği bir süreçtir (Şahin, 2023, ss.169-176). Başka bir ifadeyle göçmenler tek boyutlu bir uyum sürecinin ucundaki edilgen, pasif öğrenciler olarak kalmayıp hâkim kültürün gündelik hayatı ve kamusal yaşamına kendi etkileşim örüntülerini de dâhil etmektedirler.

Klasik uyum teorilerinin toplumsal gerçekliği yansıtmada başarısız olduğu belirtilebilir. Bu ise özellikle doksanlı yıllardan sonra göçmenlere yönelik artan yabancı düşmanlığının yanı sıra göçmen nüfusla ilgili sosyal, kültürel ve ekonomik kriz ve çatışmalarla baş etmeye çalışılmasından anlaşılmaktadır. Çok kültürlülüğün altını çizen sosyal uyum teorileri ile gündelik hayatta olan bitenler arasındaki tutarsızlık da bunun bir göstergesidir. Dolayısıyla yerlileşme ile ifade edilen göçmenlerin hâkim kültür içinde erimeleri değildir. Sosyal uyum teorilerinin erime potası olarak gördüğü bir yaklaşımın aksine göçmen kültürünün hâkim kültür içerisinde kendi kültürünü harmanlayarak topluluk ve kimliklerini melezlenmiş bir kültürle yeniden yapılandırmalarıdır. Böylece süreç yerlileşmiş bir göçmen kültürü ve topluluğunun, yerli aidiyet biçimlerinin üretilmesiyle sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla, göçmenler yerleştikleri ülkelerde yeni aidiyet biçimlerini üretmeleriyle sonuçlanan bir sosyalleşme/kültürleşme sürecinden geçmektedir. Kurumsal ilişkilerden, çatışma ve uzlaşmaya kadar uzanan yerel etkileşim formlarını ve örüntülerini içselleştirmek ve göçmen yaşam tarzı ve kültürüyle birleştirmek suretiyle yerli bir aidiyeti üretmekte; yerlileşmektedirler (Şahin, 2024, ss.110-111).

3. Bir Yerleşme Örneği: Uygur Diasporasının Oluşumu ve Yapılanışı

1949'da Çin'in uyguladığı politikalar Uygurları öncelikle Hindistan, Pakistan, Kazakistan, Özbekistan ve Afganistan gibi çevre ülkelere göç etmeye zorlamıştır. Uygurlar ilk göçlerinin ardından üçüncü ülkelere kabileler halinde göç etmişlerdir (Karaman, 2016, s.106). 1959 yılında Afganistan Hükûmeti ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında bir göç anlaşması imzalanmıştır. İmzalanan bu anlaşma ile Afgan olduğunu ispat edebilen Uygurlar için Afganistan'a göç etme imkânı doğmuştur (Tuncer, 2015, s.276). Bu göçü öncekilerden ayıran özelliklerden biri göçe katılanların tamamının Uygur olması, diğeri ise resmi izinle yapılmış olmasıdır. Çin ile Afganistan hükümetinin yaptığı anlaşmanın içeriğine göre Çin ve Afganistan'da yaşayan kendi vatandaşları isterlerse memleketlerine geri dönebileceklerdir. Anlaşmadan faydalanmak isteyen yüzlerce kişi kendilerini Afgan vatandaşı gibi göstererek göç etmek için müracaat etmişlerdir (Tuncer, 2021, s.247). Bu haberi alan bir kısım Uygur Türkü de durumdan istifade ederek Çin'den kaçmak için Haziran 1961'de Mehmet Kasım Cantürk liderliğinde Afganistan'a geçmeyi kararlaştırmıştır. Bununla birlikte Yarkent, Kaşgar ve Gulca vilayetlerinden ilk olarak 600 küsür Uygur Türkü kâfilereler halinde Pamir Dağlarını aşarak Afganistan'a göç etmiştir. Afganistan üzerinden de Türkiye'ye iskânlı göçmen olarak kabul edilmişlerdir. Böylece Uygurların 1965'te Türkiye'ye iskânlı göçmen olarak yerleştirildikleri yeni bir göç dalgası başlamıştır. 11 Ekim, 13 Ekim ve 16 Ekim 1965 tarihlerinde 74 aile üç kabile halinde Türkiye'ye iskanlı göçmen olarak yerleştirilmiştir (Göde, 1992, s.48). “Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti” temsilcileri ve ilgili bazı daire memurlarının Ankara Esenboğa havaalanında karşıladığı göçmenler, işlemlerinin ardından aynı günün akşamı otobüslerle iskân mahalli olan Kayseri'ye sevk edilmişlerdir (Kul, 2007, s.546). Türkiye'ye yönelik son göç dalgalarından biri de 2009 yılında Ürümcü'de Çin'in en büyük etnik sınıfı Han Çinlileri ile Uygurlar arasında büyük çatışmaların yaşanmasından sonra özellikle 2014 senesinin kış aylarında Malezya üzerinden olmuştur (Balcı, 2021, s.30). Kabileler halinde gerçekleşmiş olan ilk göç deneyimlerinden sonra Türkiye'ye yönelik göçler önceki süreçte olduğu kadar olmasa da bireysel olarak devam etmiştir. Bu göçler Uygurların kendi imkânlarıyla ya da STK'ların ve diaspora öncülerinin desteği ile gerçekleşmiştir.

Uygurlar arasında “vatan için vatandan ayrılanlar” olarak nitelendirilen Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin gibi isimler diasporanın ilk kuşak öncüleri olarak diasporanın daha sonraki kuşaklarının inşa edilmesinde öncü rol oynamışlardır (Tuncer, 2015, s.220). “Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti” Türkiye'de diaspora faaliyetlerinin ilk adımlarından birisi olarak, 1960 yılında İsa Yusuf Alptekin önderliğinde İstanbul'da kurulmuştur. 1978 yılında İstanbul'da “Doğu Türkistan Vakfı”, 1993'te İstanbul'da “Doğu Türkistan Dayanışma Derneği”, 1997'de İstanbul'da İsa Yusuf Alptekin Vakfı kurulmuştur. 1998'de İstanbul'da “Doğu Türkistan Milli

Merkezi”, 2004'te İstanbul'da “Doğu Türkistan Gençlik Derneği”, 2006'da İstanbul'da “Doğu Türkistan Maarif ve Dayanışma Derneği”, 2006'da Kayseri'de “Bağımsız Doğu Türkistanlılar Derneği”, 2009'da İstanbul'da “Uygur Akademisi” kurulmuştur (Tuncer, 2018, s.219). Diaspora öncüleri, “Doğu Türkistan meselesinin” kamuoyunda gündeme getirilmesi adına çeşitli faaliyetler yürütmüşlerdir. Bunun öncülüğünü de dernek ve STK temsilcileri ile özellikle de akademisyenler ve köşe yazarları yapmıştır. Bu vakıf ve derneklerin bünyesinde yapılmış yayın faaliyetlerinden biri Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi⁴ olmuştur. “Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği” ise Kayseri'de Mehmet Kasım Cantürk'ün girişimi ile 1989 tarihinde kurulmuştur. Bu derneğin bünyesinde bir yayın organı olarak Gökbayrak Dergisi⁵ ise Ocak 1994'ten itibaren çıkarılmaya başlamıştır. Dernekler toplulukların politik geleceği konusunda söz sahibi olmaktadır. Kamusal alanın sosyopolitik dönüşümünden hem etkilenmekte hem de bu dönüşüme etki etmektedirler. Böylece göçmen, bir yere yerleşen, ardından da yapısal ve kültürel bir sosyalleşme sürecinden geçerek o yerin yerlisi haline gelen bir kişi olarak aslında bu sürecin uzun ve kapsamlı bir yeniden öğrenme süreci olduğunun göstergesidir. Burada çoklu bir etkileşim süreci olduğunun altı çizilmektedir. Bu çerçevede bu çoklu etkileşimin ve yerleşmenin aracı kanalları ve parametreleri; basın yayın faaliyetleri, sosyal medya, kültür ve kimlik, sosyopolitik yapı ve bununla ilişkili olarak sivil toplum kuruluşlarıdır. Doğu Türkistan STK'ları kolektif bütünlüğü ve dayanışmayı korumak ve diasporanın tesis edilmesini sağlamak amacıyla kurulmuştur. Uygurların ifade ettiği biçimde “davanın uluslararasılaşma” süreci sivil toplum örgütleri ve diaspora öncülerinin aracılığıyla başlamıştır (Mutlu, 2023, s.87).

Dernekleşme, siyasal ve toplumsal hayata katılımın bir göstergesidir. “Dernekleşme topluluğun modern inşasının rasyonel bağlamıdır. Bu ontolojik ilişki ise topluluğun kendi iç dinamiklerine ilaveten ve belki de daha çok, küyerel etkileşimlerindeki artışın bir ürünüdür” (Şahin, 2018, s.350). Diasporalar ulus ötesi siyasi faaliyetleri nedeniyle çok sayıda siyasi platformda aynı anda aktiftirler ve doğal olarak sosyopolitik hareketlere eklemlenmektedirler. Aynı zamanda dernekler ve sivil toplum kuruluşları mevcut göçmen topluluğun ev sahibi toplumda hâkim politik ve toplumsal yapı içerisinde bu yapıya entegre olarak bir uyum sürecinden öte yerleşme pratiği bulmaktadır. Dernekler, böylesi toplulukları modern yapılarla bütünleştirmek, kendilik tanımlarını inşa etmek, küyerel sosyopolitik gelişmelere göre yeniden inşa etmek noktasında rasyonel bir yapı olarak önemli rol oynamıştır. Bu yeniden kimliklenme, yerleşilen toplumun çatışma ve tahakküm ilişkilerini ve stratejilerini öğrenmeyi, çatışmanın kültürel kalıp ve formlarına göre hareket etmeyi,

⁴ 1984'te Doğu Türkistan Vakfı Yayını olan dergi İsa Yusuf Alp Tekin'in öncülüğünde üç dilde yayınlanmıştır.

⁵ Detaylı bilgi için bkz. <https://www.gokbayrak.com/>

hatta çatışan dinsel, etnik, sınıfsal veya ideolojik hiziplerden birine eklenmeyi de kapsamaktadır (Şahin, 2023, s.176).

Abdürreşit C. Karluk (2020, s.247) Uygur diasporasında Türkiye’deki ideolojik akımlara eklenmenin diasporanın tesis edilışinde üst koordinasyondan yoksun kalınmasına ve genellikle bireysel çabalar ile mücadele edilmesine neden olduğunu belirtmiştir. Bu durumun, Uygur diasporasının yapılanışını, verimlilik ve sürdürülebilirliğini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Karluk, “ilgili ÷lkelerin siyasetçilerince muhatap olarak kabul edilen önemli figürler çeşitli kaygılar veya farklı ideolojik takıntılarından dolayı mücadele kadrosunu bölmekte, hızı kesmekte dolayısıyla diasporada umutsuzluğu arttırmaktadır” şeklinde ifade ederek Uygur diasporasındaki ideolojik ayrışmanın altını çizmiştir. Yerlileşme, iki kanaldan işleyen bir süreç olarak bir tarafta bütünleşme bir tarafta da yerleşilen ÷lkenin çatışma türlerine de hâkim olmayı içermektedir. Göçmenler, kimliklerinin stratejilerini ve ötekilik tasavvurunun nasıl inşa edileceğini yerleştikleri ÷lkenin yapısal ve kültürel ilişkileri içinde öğrenmektedir. Keza göç ettikleri ÷lkelerdeki sosyopolitik hareketlere ve sivil toplum kuruluşlarına üye olmakta ya da kendi sivil toplum kuruluşlarını teşekkül ettirmektedirler (Şahin, 2023, s.176).

Türkiye’deki Uygur diasporasının oluşumu ve yapılanışı, yerlileşme sürecini karşılayan sosyokültürel, politik ve ekonomik özellikleri barındırmaktadır. Uygur diasporası, Cohen’in (2008) diaspora çalışmalarında prototipik aşama olarak belirlediğı kategoride yer alan klasik anlamda bir “kurban diaspora” örneğı olarak değerlendirilebilir. Uygurları bir kurban diaspora olarak tanımlamaya olanak tanıyan özelliklerin en belirginini topluluğun göç etme sebebini Çin’in uyguladığı etnik ve dinsel asimilasyona bağlamasıdır. Soykırımın kullanımına yönelik özellikle Uygur kimliğinin ve kültürel varlığının yok edilmesine gönderme yapılmaktadır. Uygur diasporasının ulusötesi bir yapılanmayla dünyanın ilgisini çeken bir diaspora olmasında etkili olan sürecin 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası İslam’ın küresel düzeyde terörizmle ilişkilendirildiğı genel politik eğilime paralel olarak Çin’in Uygurları terör ile ilişkilendirmesiyle başladığı vurgulanmaktadır. Çin, asimilasyon odaklı “Çinileştirme” politikalarının merkezine dini almış ve Uygurları radikalleştirdiğı gerekçesiyle İslam’ın kamusal görünürlüğünü sıkı bir biçimde kontrol etmeye yönelmiştir. Karluk (2021), bunun en bariz örneğinin 1 Nisan 2017 tarihinde yürürlüğe giren “Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi Aşırılığı Yok Etme Yönetmeliğı” olduğunu belirtmiştir. Bu çerçevede olmak üzere, İslami ad ve Türkçe kökenli milli adların yeni doğan çocuklara verilmesini yasaklayan uygulamalar hayata geçirilmiştir (Karluk, 2021, s.139). Uygurlar zorunlu göç deneyimlerini bir taraftan geleneksel diğerk taraftan da dinî ritüellerini uygulayamayışlarıyla ilgili olarak kültürel ve etno-dinsel bir asimilasyonla ilişkilendirmektedirler. Öyle ki bir noktada bu zorunlu göç deneyimini dini yaşayamamaları

nedeniyle, “Medine’ye göç etmek zorunda kalan muhacirin durumuna” benzeterek hicret olarak adlandırmaktadırlar (Karaman, 2016, s.106).

Bölge 1884’te “Yeni Hudut” ve “Yeni kazanılmış toprak” anlamlarına gelen “Xinjiang” adını almıştır (Hayit, 1995, s.148). Bu bölge Çin Halk Cumhuriyeti’ne bağlı olarak Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi adıyla anılmakta ve günümüzde Çin topraklarının altında birini kaplamaktadır (Tuncer, 2015, ss.1-5). Uygur diasporasında topluluğun tanımlanması ile ilgili özel bir yaklaşım vardır. Bir diaspora olarak söylem, örgütlenme, sosyal ilişkiler, politik söylem gibi belli özelliklere sahip olduğu gör÷lmektedir. Diasporadaki Uygurlar bölgeyi “Xinjiang” olarak adlandırmayı kabul etmemektedirler. Bölgeyi 1933 ve 1944’te kurulan iki cumhuriyetin adı olan “Doğu Türkistan” olarak ifade etmektedirler. Ana vatan imgesinin üretimi ve sosyokùltürel etkileşim neredeyse tüm göçmen topluluklarında güçlü olmakla birlikte zorunlu ve kitlesel göçle göç etmek zorunda kalan göçmenlerde yaşadıkları sosyokùltürel acılar nedeniyle daha etkili ve sosyal uyum süreçlerindeki etkileşim ve organizasyonlarında belirleyicidir. “Doğu Türkistan” olarak ifade edilmesinin de bir ana vatan imgesi çerçevesinde topluluğun kendini ifade etme biçiminde etkili olduğu belirtilmelidir.

Uygur diasporası ana vatan, soykırım ve kimliksele asimilasyon imgesinden hareketle sosyopolitik söylem üreten, ulusal ve uluslararası sosyopolitik yapılanması vasıtasıyla ana vatana dair konularda müdahil olmayı deneyen bir yapılanmaya sahiptir. Bu ise, göçmenlerin kendi diaspora yapılarını tesis etmek için hangi stratejileri kullandıkları, ulusal ve uluslararası yapılarla ilişkilerini nasıl düzenledikleri, mensuplarını nasıl bir kimlikle ve nasıl ilişkilendirdikleri sorularını akla getirmiştir. Ayrıca, ana vatan, sürgün ve soykırım gibi imgeleri nasıl ürettikleri ve nasıl bir politik sermayeye dönüştürdükleri sorularını da akla getirmiştir. Diasporaların yapısal farklılığı da (sürgün diaspora ve emek diaspora gibi) ulus ötesi deneyimlerin farklı olmasını, diasporanın örgütlenmesi ve yerleşilen ÷lkedeki hâkim politik yapıyla olan etkileşimin farklı şekillenmesini, söylemlerini ve vizyonlarını etkilemektedir. Bir sürgün diaspora örneği olarak Uygur diasporasının acı temelli bir kolektif hafıza ile ilk kuşak diaspora öncülerinin inşa ettiği sömürü, emperyalizm, asimilasyon, soykırım gibi meta anlatılarla ve söylemlerle bu ortak faaliyetleri yürüttüğu gör÷lmektedir. Ayrıca bu söylemlerin, diasporaların sosyal medyayı kullanımına da yansıdığı gör÷lmüştür. Bunun bir örneği olarak “World Uyghur Congress”ın web sitesi ile uyumlu biçimde sosyal medya platformunda da insan hakları yaklaşımı bir iletişimi önemsemediği, yapmış olduğu gönderilerinde insan haklarının korunması, eşitlik, demokrasi, adalet, şiddete karşı olma gibi konuların öncelikli olduğu gör÷lmektedir (Abdulmecid, 2022, s.57). Uygur diaspora faaliyetlerinde sosyal medya stratejik biçimde kullanılmaktadır. Sosyal medyada kullanılan söylemler ile kamusal alanda protesto faaliyetlerindeki söylemler örtüşmektedir. Uygur diasporasının, internetin ve sosyal medya kullanımının artışıyla beraber sesini duyurma noktasında bu platformlardan faydalandığı

anlaşılmaktadır. İsa Yusuf Alptekin ve Mehmet Emin Buğra gibi ilk dönem diaspora öncülerinin faaliyetleriyle sonraki nesillerin faaliyetleri arasında söylem düzeyindeki devamlılığın sosyal medya kullanımında görüldüğü belirtilmiştir (Kuşcu, 2014, s.144).

Türkiye’deki Uygurların, Türkiye’nin sosyokùltürel ve politik koşulları ile uluslararası Uygur organizasyonlarının yapısal özelliklerine göre bir yerlileşme sürecinden geçtikleri belirtilebilir. Bu yerlileşme süreci esasında göçmenin gündelik hayatın içinde sosyokùltürel ve kurumsal etkileşim süreçlerine dâhil olmasıyla ve çoklu etkileşimler kurmasıyla gerçekleşmektedir. Diasporanın özellikle de söylem bazında tesis edilişinde yerleşilen ülkenin önemli bir etkisi olduğu belirtilebilir. Bu çerçevede diasporanın tesis ediliş biçimindeki farklılıkların da yerlileşmenin bir parametresi olduğunun altı çizilmelidir. 2000’lerin başından itibaren Uygur diaspora hareketi ABD dâhil dünyanın farklı ülkelerine taşınmıştır. 2000’li yıllardan sonra dünya üzerinde yayılma ve yapılanmadaki artışla beraber Uygur diasporasında insan hakları temeline oturan söylemler belirginleşmiştir (Kuşcu, 2020, s.113). Uygur diasporasının Avrupa’daki yapılanışında önemli yere sahip olan ülkelerden biri Almanya’dır. Dünya Uygur Kurultayı (DUK), Doğu Türkistan Ulusal Kongresi ve Dünya Uygur Gençlik Kurultayı’nın 2004’te Münih’te birleşmesiyle kurulmuştur. DUK, dünyanın farklı ülkelerindeki Uygur STK ve derneklerini altında toplama görevini üstlenmiştir (Mutlu, 2023, s.98). Avrupa’da etkinliği artan Uygur diasporasının söylemlerinde Türklük ve Müslümanlık vurgusundan ziyade, insan hakları ihlalleri vurgusu öne çıkmıştır. 1990’lar itibarıyla esasında “davanın uluslararasılaşması” olarak ifade edildiği dönemden itibaren Uygur diasporası hak temelli bir söylem benimsemeye başlamıştır. Uygur diasporasının önemli yapılanma noktalarından birisinin de Japonya olduğu görülmektedir. Özellikle Uygur kökenli Arfiya Eri’nin 2023 yılında Japonya’nın Liberal Demokrat Partisi (LDP) üyesi olarak parlamentonun alt kanadı olan Temsilciler Meclisi’ne seçilmesi Uygur diasporası için önemli sonuçlar doğuran bir gelişme olarak kabul edilmiştir. Eri’nin Japon Parlamentosu’nda Uygur meselesini gündeme taşıma konusundaki rolü, Uygurlara yönelik insan hakları ihlalleri konusunda farkındalık ve savunuculuğun artırılması noktasında önemli bir etki yaratmıştır (Badawi, 2023, s.11). Diasporanın tesis edilişinde hangi stratejilerin kullanıldığı ve örgütlenme biçimlerinin hâkim kùltürün sosyopolitik yapısına duyarlı biçimde şekillendiğinin önemli bir göstergesi, Uygur diasporasının Türkiye’deki yapılanışındaki söylemin insan hakları ihlallerinden daha çok etno-dinsel ve etno-millî bir dayanışmayı esas alarak Türklük ve İslam temeline oturuyor olmasıdır (Mutlu, 2023, s.105).

Uygur diasporası Orta Asya’dan Türkiye’ye, Avrupa’dan Amerika Birleşik Devletleri’ne ve Kanada’dan Avustralya’ya dünya üzerinde geniş bir coğrafyaya uzanmaktadır. Diasporadaki Uygurların nüfusları belirsiz olsa da dünyadaki toplam Uygur nüfusunun yaklaşık yüzde 5-6’sını oluşturduğunu ifade edilmektedir. 1980’lerde Türkiye’de yaşayan Uygurların nüfusu ile ilgili

İstanbul, İzmir ve Adana’da yerleşik olarak yaklaşık 700 civarında olduğunun tahmin edildiği belirtilmiştir (Svanberg, 1989, s.98). 2010 yıllarındaki çalışmalarda Türkiye’de 5.000- 10.000 arası Uygur olduğu ifade edilmektedir (Kuşcu, 2014, s.146). Türkiye’deki Uygur diasporasının güncel nüfusu hakkında ise farklı kaynaklar çeşitli tahminler sunmaktadır. Ulusal ve uluslararası⁶ haber ajanslarının web sitelerinde yer alan çeşitli analiz ve yazılarında son yıllarda Türkiye’de yaşayan Uygur nüfusunu yaklaşık 20.000- 50.000 arasında değişen rakamlarla verdiği görülmektedir. Uygur STK temsilcileri gibi diaspora öncülerinin özellikle diaspora faaliyetleri çerçevesinde yürüttükleri konferans ve etkinliklerde Türkiye geneli nüfusun ortalama 50.000 civarında olduğunun tahmin edildiği belirtilmektedir. Nüfusa dair farklı tahminler, göçmen statüsü, vatandaşlık durumu gibi çeşitli faktörlerden kaynaklanmaktadır. Uygur diasporası dünya üzerinde yayılım göstermiş bir yapılanmaya sahiptir. Türkiye ise bu yapılanma sürecinin ilk oluşumunda nüfusla beraber önemli bir noktadadır. Zira ulusal ve uluslararası yapılanma noktasında Türkiye Uygur diasporasını uluslararası alana bağlama konusunda önemli görülmektedir. Avrupa’nın Uygur diasporasının ikinci veya üçüncü durağı olduğu, diaspora öncülerinin yolunun önce Türkiye’den geçtiği belirtilmiştir (Mutlu, 2023, s.98).

Uygur diasporasının etnik, dilsel, dinsel, kültürel ve sosyal yapısının Türkiye’deki farklı sosyopolitik hareketlere eklemlenerek nasıl yerleşmiş yapıları ürettiklerini, hâkim kültürle ortaklıkları veya farklılıklarının yapılanmalarına nasıl tesir ettiğini görebilme noktasında yerleştikleri kentin kendi dokusunun göçmenin yerleşme sürecine olan etkisi göz ardı edilmemelidir. İlhan Tekeli, (2008) bu etkiyle ilgili “Göç ve Ötesi” adlı çalışmasında mekân ve göç ilişkisi üzerinden insanların yerlerinden çok güzergâhlarından, güzergâh kalıplarından söz etmek gerektiğini belirtmektedir. İnsanların bu güzergâhlarda zaman ve mekânda bir yerleşme ve topluluk oluşturacaklarından ve anlam kazanabileceklerinden söz etmektedir. Bunun için önemli bir örnek olabilecek kentlerden birisi 1965’teki iskân mahalli olan Kayseri’dir. Bu noktada kentin demografik, sosyal ve kültürel yapısının ve dinamiklerinin bu diasporanın tesisini nasıl etkilediği de önemli bir yer teşkil etmektedir. İskânlı göçmenler Kayseri’de daha sonradan “Uygur Mahallesi” olarak da anılmaya başlanacak olan Hoca Ahmet Yesevi Mahallesi’ne yerleştirilmişlerdir. Kayseri’de Hoca Ahmet Yesevi mahallesinde bir Uygur kültür alanı inşa edilmiştir. Uygurlar, topluluklarını devam ettirmelerine hizmet eden ortak bir mekân üzerinde yaşama ve güçlü dayanışma ağı olarak bu mahalleyi görmektedirler. Bu çerçevede Uygurlar, Kayseri gibi Türkiye’nin farklı yerlerinde de aynı

⁶ Anadolu Haber Ajansı (AA) 2021 yılında yaptığı bir haberde İç İşleri Bakanlığı verilerine dayanarak Türkiye’de “yasal kalış hakkı” kapsamında ” 19 bin 328 Uygur Türkü yaşadığını belirtmiştir. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiye-2002den-bu-yana-95-bin-845-ahiska-5-bin-836-uygur-turkune-vatandaslik-verdi/2457726>

Uluslararası haber ajanslarından InfoMigrants, Reuters, VOA (Voice of America) resmi web sitelerindeki 2022-2024 yılları arasında yayınlanan haber yazılarında bu rakam 50.000 ve üzeri olarak tahmin edilmektedir.

mahallelerde toplu olarak yaşamakta ve hem topluluk yapılarını korumakta hem de yerleşilen yere aidiyetlerini pekiştirerek kimliklerini yeniden inşa etmektedirler. Sürgün gibi acı bir hafıza ile yerleşilen yerin yeni bir mensubiyet ile ana vatan olarak da inşa edildiği belirtilebilir. Mensubiyet bağı kurmanın o yerin yerlisi haline gelmeyi beraberinde getirdiğini göz önünde bulundurduğumuzda ise sosyal uyumun bir yerlileşme süreci olduğu daha aşıkâr hale gelmektedir (Şahin, 2024, s.111).

Clifford'a göre diasporalar için tek bir ana vatan olma zorunluluğu yoktur (1994, ss.304-305). Diasporaların aynı anda hem içinde yaşadıkları ÷lkeye hem de ana vatanlarına duyduğu ikili sadakat, diaspora ulus ötesi milliyetçiliğinin en önemli boyutlarından biridir (Sheffer, 2003, s.81). Öyle ki Türkiye dışında yaşayan diasporadaki Uygurlar için Doğu Türkistan'la beraber Türkiye de bir ana vatan olarak tasavvur edilmektedir (Mutlu, 2023, s.106). Sosyal uyum, farklı toplumsal katmanların katılımıyla gerçekleşen çoklu etkileşimlerin ürünü bir sosyalleşme/kültürlenme ile bu çoklu etkileşimin hâkim kültürün dilsel ve yapısal araçlarıyla yarattığı kültürel bir havuz içinde gerçekleşmesiyle ve yerli bir mensubiyet biçiminin üretimiyle sonuçlanmaktadır. Yerlileşme, temelde bir zihniyet dönüşümü olup yaşanan yapısal ve kültürel uyuma bağlı olarak mensubiyet kurmayı ve bir yeniden kimliklenmeyi kapsamaktadır (Şahin, 2024, s.112).

Sonuç

Bu çalışmada, sosyal uyuma yerlileşme kavramı üzerinden bakılmıştır. Göçmenler yeni yaşam alanlarında çok kaynaklı ve etkileşimli bir öğrenme sürecinden geçmektedirler. Yerlileşme ile göçmenlerin hâkim kültür içinde edilgin pasif öğrenciler olarak erimeleri değil kendi kültürlerini harmanlayarak topluluk ve kimliklerini melezlenmiş bir kültürel yeniden yapılandırmadan geçirme süreci ifade edilmektedir. Göç deneyimlerinden de anlaşılacağı üzere göçmenler yerleştikleri kentlerde çoklu etkileşimler neticesinde çoklu kaynaklardan beslenen bir öğrenme sürecinden geçmekte ve sosyokültürel yapılarını ve mensubiyetlerini yerleştirmektedirler. Bu çerçevede sosyal uyum bir yerlileşme olarak aynı anda hem uyum ve bütünleşme hem de çatışmanın model ve stratejilerinin öğrenildiği bir süreçtir. Hâkim kültürün yapısal ve kültürel formlarını içselleştirilmekte ve diasporaların tesis ediliş biçimi de buna duyarlı biçimde oluşmaktadır. Çalışmada diasporanın bir söylem olarak nasıl oluşturulduğunun kendilik tanımlarının yerleşilen kültürle beraber nasıl inşa edildiğinin göz ardı edilmemesi gerektiğinin üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede, bu çalışma böylesi bir sürecin Türkiye'deki Uygur diasporası örneği üzerinden ulusal ve uluslararası örgütlenme biçimine odaklanmıştır. Diasporanın ve diaspora stratejilerinin yerlileşmesinin önemli bir göstergesi Türkiye'deki Uygur diasporasının yapılanmasının etno-dinsel ve etno-millî bir zemine oturur

olmasıdır. Avrupa, Amerika, Kanada ve Avustralya'daki yapılanmalarda ise insan hakları odaklı bir söylem çerçevesinde inşa edilmektedir. Bu da diasporaların çoklu etkileşim örüntülerine ve yerleşilen ÷lkelerin yapısal ve kùltürel formlarına duyarlı bir yapılanma sürecinden geçtiklerinin önemli göstergelerinden biri olmaktadır. Öyle ki Avrupa'daki yapılanışta Türk diaspora STK'ları ile etkileşimde yine etno-dinsel ve etno-millî bir dayanışmanın esas alınması da bunu göstermektedir (Mutlu, 2023, s.105). Diaspora toplulukları göçmen topluluklar içerisinde bu çok kaynaklı ve etkileşimli yerlileşme sürecinin görülmesi noktasında önemli bir yere sahiptir. Bu noktada Uygurların ifade ettiği biçimde “davanın uluslararasılaşması” sürecinde Türkiye'nin önemli bir yeri vardır. Zira bu uluslararasılaşma sürecinde Türkiye'yi de bir ana vatan olarak resmederek Sheffer'in ifadesiyle “ikili bir sadakatle” Türkiye'ye ve yaşadıkları mahallelere yerli bir mensubiyet bağı inşa etmektedirler. Bu yerli mensubiyet ise Türkiye'nin sosyal, politik ve kùltürel yapısına uyumlu ve bununla birlikte çatışma biçimlerine da hâkim olan bir biçimde oluşmuştur. Yerlileşme bir zihniyet dönüşümü olarak göçmenin yeni yaşam alanında bir taraftan kendi topluluk yapısını koruduğu bir taraftan da hâkim kùltürü içselleştirerek yeniden inşa ettiği bir süreçtir.

Kaynakça

- Abadan-Unat, N. (2017). *Bitmeyen göç konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa* (3. Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Abdulmecid, M. (2022). Sivil toplum örgütlerinin sosyal medya kullanımı: World Uyghur Congress facebook sayfası örneği. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*. (20), 43-63. <https://doi.org/10.46400/uygur.1092853>
- Badawi, H. (2023).Pioneering representation and advocacy for the Uyghur community in Japan: a case study of Arfiya Eri's election and it's implications. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, -(22), 1-23. <https://doi.org/10.46400/uygur.1331793>
- Balcı, F. (2021). *Göç halkbilimi: Doğu Türkistan'dan göç ederek 1965 senesinde Kayseri'ye yerleşen Uygur Türkleri örneği*. Paradigma Akademi.
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 697–712. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.07.013>
- Boyarin, D.& Boyarin, J. (1993). Diaspora: Generational ground of Jewish identity. *Critical Inquiry*, 19 (4), 693-725. <https://doi.org/10.1086/448694>
- Castles, S.& Miller, M. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri*. (Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Clifford, J. (1994). Diasporas. *Cultural Anthropology*, 9(3), 302-338. <https://doi.org/10.1525/can.1994.9.3.02a00040>
- Cohen, R (2008). *Global diasporas: An introduction*. Second Edition. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203928943>
- Dufoix, S. (2008). *Diasporas*. University of California Press. <https://doi.org/10.1525/california/9780520253599.001.0001>
- Eisestadt, S. N. (1953). Analysis of patterns of immigration and absorption of immigrants. *Population Studies*, 7/2, 167-180.
- Elo, M.& Minto- Coy, I. (Eds.). (2019). *Diaspora networks in international business, contributions to management science*. Springer International Publishing AG, part of Springer Nature. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-91095-6>
- Faist, T. (2003). *Uluslararası göç ve uluslararası toplumsal alanlar*. (Azad Zana Gündoğan, Çev.). Bağlam Yayıncılık.
- Glick- Schiller, N., Basch, L. & Blanc-Szanton, C. (Eds.). (1992). 'Towards a definition of transnationalism introductory remarks and research questions. *Towards a transnationalization of migration: Race, class, ethnicity and nationalism reconsidered*, 645, 1-24, The Annals of the New York Academy of Sciences. <https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.1992.tb33482.x>
- Gordon, M. M. (1964). *Assimilation in American life the role of race, religion, and national origins*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.2307/3510186>
- Göde, K. (1992). Düünden bugüne Kayseri'ye gelen Uygur Türkleri. *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 71, 43-49.
- Hall, S. (1998). *Kültür, küreşellesme ve dünya sistemleri*. Anthony D. King, (Der.). (Gülcan Seçkin, Ümit Hüsrev Yolsal, Çev.). Bilim Sanat Yayınları.
- Hayit, B. (1995). *Türkistan devletlerinin millî mücadeleleri tarihi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karaman, K. (2016). Kayseri göçmen Uygur topluluğunda doğum, evlenme, ölümle ilgili inanç ve ritüeller, *ZWFT Dergisi*, Vol. 8, No: 3, s. 103-114.
- Karluk, A. C. (2020). Türkiye'deki Uygur Türkü göçmenler ve karşılaştıkları sorunlar. Çağatay Sarp (Ed.), *Göç Sosyolojisi Türkiye'den Örneklerle* (s.245-288). Orion Kitabevi.
- Karluk, A. C. (2021). *Çinlilik ve Çin'de ötekiler*, Nobel Yayınları.

- Kul, Ö. (Dü.). (2007). *Esir Doğu Türkistan için-2, İsa Yusuf Alptekin'in mücadele hatıraları 1949-1980*. Berikan Yayınevi.
- Kuşçu -Bonnenfant, I. (2014). The Uyghur diaspora in cyberspace: Identity and homeland cause. *BILIG*, 143-160.
- Kuşçu Bonnenfant, I. (2020). Türkiye ve Dünya'da Uygur diasporası: Milli kimlik gelişimi ve diaspora bilincinin oluşumu. *Türkiye Günlüğü*, 143, ss.110-118.
- Lee, E.S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47-57. <https://doi.org/10.2307/2060063>
- Levitt, P. & Jaworsky, B. N. (2007). Transnational migration studies: Past developments and future trends. *Annual Review of Sociology*, 33, 129–156. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.33.040406.131816>
- Mutlu, M. (2023). Almanya'da Türk ve Uygur diasporasının etkileşimi: Etno-Dinsel ve Etno-Milli dayanışma. M. İyi (Ed.), *Almanya'daki Türk toplumu üzerine nitel araştırmalar: Kuram, yöntem ve politika önerileri* (ss.87-110). NEU PRESS.
- Petersen, W. (1958). A general typology of migration. *American Sociological Review*, 23/3. 256-266.
- Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration (Part I), *Journal of The Statistical Society of London*, 48(2), 167-235.
- Reis, M. (2004). Theorizing diaspora: Perspectives on 'classical' and 'contemporary' diaspora. *International Migration*, 42(2), 41-56. <https://doi.org/10.1111/j.0020-7985.2004.00280.x>
- Robertson, R. (1995). Globalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity. In M. Featherstone, S. Lash, & R. Robertsom (Eds.), *Global Modernities* (pp. 25-44). London: Sage. <https://doi.org/10.4135/9781446250563.n2>
- Safran, W. (1991). Diasporas in modern societies: Myths of homeland and return. *Diaspora*, 1(1), 83-99. DOI:[10.1353/dsp.1991.0004](https://doi.org/10.1353/dsp.1991.0004)
- Sheffer, G.(2003). *Diaspora politics: At home abroad*, Cambridge University Press.
- Smith, D. (1988). *The Chicago Schoool A liberal critique of capitalism*. Macmillan.
- Swanberg, I. (1989). *Kazak refugees in Turkey, a study of cultural persistence and social change*. Sweden: Uppsala.
- Şahin, İ. (2008). *Göçmen kadınların dini ritüellere katılımı: Amersfoort (Hollanda) ve Boğazlıyan örneğinde karşılaştırmalı bir inceleme*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri/ Din Sosyolojisi, Kayseri.

- şahin, İ. (2018). Topluluk ve aidiyeti modernleştiren rasyonel bir yapı: Dernekler. İlkey şahin (Ed.), *Uzunyayla Çerkesleri: Topluluk, aidiyet ve kimlik* (ss.301-352). Çizgi Kitabevi.
- şahin, İ. (2023). Bir yerlileşme ve kimliklenme alanı olarak kentler: Kayseri'nin Çerkesleri ve Amasya'nın Kırım Tatarları. Metin Kılıç (Ed.), *Düzce şehir kimliği ve sosyal bütünleşme* (ss.169-185). Eğitim Kitabevi.
- şahin, İ. (2024). Bir yerlileştirme örneği olarak Hollanda göç ve göçmenlik politikaları: Hollandalı Müslüman/Türkler. *Avrupa'da Müslümanlar*. Erkan Perşembe, Nebile Özmen (Eds). (ss.105-125). Nobel Yayınları.
- şirin-Öner, A. (2021). Göç çalışmalarında temel kavramalar. S. Gülfer İhlamur Öner, N. Aslı şirin Öner (Der.), *Küreselleşme çağında göç kavramlar, tartışmalar*. İletişim.
- Tekeli, İ. (2008). *Göç ve ötesi*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tuncer, T. (2015). *1949-1964 yılları arasında Doğu Türkistan'da istiklal mücadelesi ve Türkiye'ye yapılan göçler*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Tuncer, T. (2018). 1949 göçü sonrası Türkiye'de Uygurların açtığı sivil toplum örgütleri ve bunların faaliyetleri: Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti örneği. *Journal of History Studies*, Cilt: 10 Sayı: 5, 205-221.
- Tuncer, T.& Yesevi, Ç. G. (Ed.). (2021). Tarihsel süreçte Doğu Türkistan'dan Uygur Göçü. *Türk dünyası ve göç Vatandan yeni vatanlara* (ss.227-254). Küre Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (t.y). Diaspora. *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim tarihi: Mart 15, 2025, <https://sozluk.gov.tr/>
- Tölölyan, K. (2012). *Diaspora studies: past, present and promise*. International Migration Institute.
- Vertovec, S. (2004). Migrant transnationalism and modes of transformation. *International Migration Review*, 38(3), 970-1001. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2004.tb00226.x>
- Wallerstein, I. (1974). *The modern world system I: Capitalist agriculture and the origins of the European world-economy in the sixteenth century*. New York: Academic Press.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız çift kör hakem.

Yazar Katkısı: Melike MUTLU %50, İlkey şAHİN %50 oranında katkı sağlamıştır.

Özgünlük Beyanı: Bu makale, Melike Mutlu'nun Prof. Dr. İlkey şahin danışmanlığında yazmakta olduğu "Göçmenlik ve Sosyopolitik Yerlileşme: Uygur Diasporası" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu makale, insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: External Independent double blind review.

Author Contribution: Melike MUTLU 50%, İlkey şAHİN 50%.

Statement of Originality: This article is derived from the PhD dissertation "Migrants and Sociopolitic Indigenization: The Uyghur Diaspora" Melike MUTLU is writing under the supervision of Prof. Dr. İlkey şAHİN

Statement of Support and Acknowledgments: No support was received for the study.

Ethical Approval: This article does not involve any human or animal research requiring ethical approval.

Conflict of Interest Statement: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

LABOUR AND EXPLOITATION PROCESSES IN ARTIFICIAL INTELLIGENCE: EXAMPLE OF DIGITAL TAYLORISM IN DATA LABELLING

Yapay Zeka'da Emek ve Sömürü Süreçleri: Veri Etiketleme Sürecinde Dijital Taylorizm Örneği

Meltem BOSTANCI¹
Özgür YILMAZ²

Araştırma / Research

<https://doi.org/10.48131/jscs.1646235>

Başvuru/Received 25.02.2025
Kabul/Accepted 15.05.2025
Sayfa/Page 24-48

¹Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü

meltemb@istanbul.edu.tr

ORCID: [0000-0003-0679-4377](https://orcid.org/0000-0003-0679-4377)

²Dr. İbn Haldun Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü,

ozgur.yilmaz@ihu.edu.tr

ORCID: [0000-0003-3020-8550](https://orcid.org/0000-0003-3020-8550)

Atıf/Citation:

Bostancı, M. ve Yılmaz, Ö. (2025). Labour and exploitation processes in artificial intelligence: example of digital taylorism in data labelling, *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (15), 24-48

Abstract

The advancement of artificial intelligence (AI) depends on vast datasets that require extensive human labour for annotation and labelling. Despite being framed as autonomous and intelligent, AI systems rely on precarious digital labour, particularly in the Global South. Data labelling, essential for AI training, is often outsourced or crowdsourced, exposing workers to low wages, job insecurity, and exploitative conditions. This study explores AI, labour, and global inequalities, demonstrating how Digital Taylorism and datafication intensify worker surveillance while reducing human labour to fragmented, repetitive tasks. The rise of digital sweatshops and a digital underclass reflects historical economic dependencies between the Global North and South. Crowdsourcing platforms and outsourced labour markets create a new form of exploitation under the guise of technological progress. This research challenges the prevailing narrative of AI as a purely technological advancement by unveiling its socio-economic dimensions. Findings emphasize the necessity of ethical AI development, transparency in labour practices, and structural reforms to protect workers from exploitation. Without intervention, AI risks deepening global inequalities, concentrating wealth and power while reinforcing systemic disparities in the digital economy. Addressing these issues requires a critical approach that situates AI within broader socio-political and economic structures, ensuring technology serves equitable and just purposes rather than perpetuating historical injustices.

Keywords: Artificial intelligence, Digital labour, Crowdsourcing, Digital taylorism, Global inequality, Datafication, Precarious work

Öz

Yapay zekanın (YZ) ilerlemesi, açıklama ve etiketleme için kapsamlı insan emeği gerektiren geniş veri kümelerine bağlıdır. Özerk ve zeki olarak çerçevelenmesine rağmen, YZ sistemleri özellikle Küresel Güney'de güvencesiz dijital emek süreçlerine dayanmaktadır. Yapay zeka eğitimi için olmazsa olmaz olan veri etiketleme genellikle dış kaynaklı veya crowdsourcing kaynaklıdır ve çalışanları düşük ücretlere, iş güvencesizliğine ve sömürücü koşullara maruz bırakmaktadır. Bu çalışma yapay zeka, emek ve küresel eşitsizlikleri inceleyerek Dijital Taylorizm ve verileştirmenin işçi gözetimini nasıl yoğunlaştırdığını ve insan emeğini parçalanmış, tekrarlayan görevlere nasıl indirgediğini göstermektedir. Dijital sweat shopların ve dijital alt sınıfın yükselişi, Küresel Kuzey ve Güney arasındaki tarihi ekonomik bağımlılıkları yansıtmaktadır. Kitle kaynak platformları ve dış kaynaklı emek piyasaları, teknolojik ilerleme kisvesi altında yeni bir sömürü biçimi yaratmaktadır. Bu araştırma, sosyo-ekonomik boyutlarını ortaya çıkararak yapay zekanın salt teknolojik bir ilerleme olduğu yönündeki yaygın anlatıya meydan okumaktadır. Bulgular, etik yapay zeka geliştirme, emek uygulamalarında şeffaflık ve çalışanları sömürden korumak için yapısal reformların gerekliliğini vurgulamaktadır. Müdahale olmadan, yapay zeka küresel eşitsizlikleri derinleştirme, dijital ekonomideki sistemsel eşitsizlikleri güçlendirirken serveti ve gücü yoğunlaştırma riski taşımaktadır. Bu sorunları ele almak, yapay zekayı daha geniş sosyo-politik ve ekonomik yapılara yerleştiren, teknolojinin tarihi adaletsizlikleri sürdürmek yerine eşitlikçi ve adil amaçlara hizmet etmesini sağlayan eleştirel bir yaklaşım gerektirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yapay zeka, Dijital emek, Kitle kaynak, Dijital taylorizm, Küresel eşitsizlik, Verileştirme, Prekarya emeği

Introduction

Artificial intelligence (AI) has evolved significantly since its conceptualization in the mid-20th century. Initially conceived as a means to develop machines capable of mimicking human reasoning and problem-solving, AI has expanded beyond its theoretical foundations to become an integral part of contemporary digital infrastructure. The term itself has been subject to multiple interpretations, ranging from basic automation processes, such as thermostat-controlled environments, to more advanced machine learning applications that continuously adapt and improve based on data inputs. Today, AI operates as both an enabler of technological efficiency and a transformative force reshaping various sectors, including healthcare, finance, security, and labour markets.

However, alongside its rapid advancement, AI has also introduced complex ethical, social, and economic concerns, particularly regarding its reliance on vast amounts of human-labelled data. Indeed, a crucial yet often overlooked component of this technological evolution is the labour-intensive process of data labelling, which functions not merely as a preliminary technical step but as a core site of data training. Far from being a simple categorisation task, data labelling constitutes the pedagogical foundation through which human workers teach machines to interpret, classify, and act upon the world. This human-guided training makes possible the very capacities AI claims as autonomous. Yet this essential process remains largely invisible and structurally devalued within dominant AI narratives. Moreover, the dynamics of neoliberal capitalism further shape and

exacerbate this invisibility. As a regime that prioritizes deregulation, profit maximization, and cost-cutting, neoliberalism drives the outsourcing of labour to regions with the lowest wages and weakest protections. In the AI sector, this manifests in the systematic relocation of data labelling tasks to the Global South, where workers often earn as little as \$1.50 per hour under precarious and unregulated conditions. This model reflects not merely a search for efficiency, but a deliberate strategy of global labour exploitation that reinforces structural inequalities between the Global North and South (Regilme, 2024, p.76).

The development of AI is dependent on machine learning models trained through extensive datasets, a process requiring rigorous data labelling and annotation. This necessity has given rise to a global workforce dedicated to preparing AI training data, often operating under precarious conditions. While AI is frequently framed as a revolutionary technology that automates cognitive functions, its training and refinement remain deeply reliant on human labour, particularly in data labelling tasks outsourced to low-wage economies. Countries such as India, Kenya, the Philippines, and Madagascar have become key hubs for this labour, where workers are tasked with annotating images, videos, and text under conditions that resemble digital sweatshops. The emergence of crowdsourcing platforms, such as Amazon Mechanical Turk and Appen, has further decentralized this labour market, allowing corporations to source data annotation services globally while minimizing costs and circumventing labour protections. This outsourcing model reinforces existing global economic disparities, wherein AI ownership and technological benefits are concentrated in the Global North, while workers in the Global South perform the foundational tasks that enable AI systems to function.

Indeed, the data labelling process -often overlooked in mainstream AI narratives- is better understood as a process of data training, where human workers effectively teach machines how to "see" and interpret the world. As Altenried (2022, pp.99–100) observes, human labour is indispensable in creating the massive annotated datasets required to develop complex AI applications such as autonomous vehicles. Workers across the globe spend countless hours labelling images, identifying objects, and refining outputs for machine learning systems, yet their labour remains invisible beneath the veneer of automation. This hidden human input sustains the illusion of autonomous machine intelligence, masking the exploitative conditions under which much of AI's so-called intelligence is produced.

Beyond its implications for economic inequality, the AI labour process is increasingly governed by principles of Digital Taylorism, where workers are subjected to algorithmic surveillance, task fragmentation, and constant performance monitoring. Unlike traditional Taylorist principles, which sought to maximize factory efficiency through standardized workflows, Digital

Taylorism leverages AI-driven tools to track and optimize human labour in real-time. This transformation has led to heightened job precarity, as AI simultaneously depends on human labour while threatening its obsolescence through continuous automation. Moreover, the commodification of digital labour under AI-driven capitalism is intricately linked to datafication, where workers are reduced to "data generators" producing vast amounts of information for machine learning models. This process exacerbates concerns related to worker agency, privacy, and the devaluation of human expertise, raising critical questions about AI's role in shaping future labour dynamics.

1. Methodology

This study adopts a qualitative, interpretive approach grounded in close reading and contextual analysis (Finn, 2020, p.247) to examine labour exploitation in artificial intelligence (AI) training processes and its articulation within the global division of labour. While theoretically oriented, the research is empirically supported by a purposive sample of investigative news articles, functioning as primary data sources. These texts, selected from journalistic outlets such as The Guardian, WIRED, The Conversation, Noema Magazine, Context News, and Vice, provide vivid accounts of working conditions in AI-related data annotation and moderation, thereby illustrating the invisible labour behind so-called autonomous systems. The selection criteria for these sources included both geographical diversity and thematic relevance, ensuring a representation of labour experiences from countries including Kenya, India, China, the Philippines, Madagascar, and Venezuela.

These articles report on human labour conducted via widely used data labelling platforms such as Amazon Mechanical Turk, Appen, Scale AI, and Remotasks. Each of these platforms plays a distinct role in the crowdsourcing or outsourcing of annotation work -often in low-wage economies of the Global South- facilitating micro-tasks such as image classification, toxic content filtering, and object recognition for AI training. For instance, investigative reports detail how Kenyan workers, employed through Sama to filter traumatic content for OpenAI, were paid under \$2 per hour while enduring severe psychological distress. Similarly, Indian and Filipino annotators using Amazon Mechanical Turk and Appen perform repetitive labelling tasks for meagre pay and under algorithmic control.

Through a close reading of these sources, the study identifies three recurring discursive and empirical patterns: (1) the global distribution and exploitation of AI labour, particularly the displacement of annotation work to the Global South while ownership and profits remain

concentrated in the Global North; (2) the structural invisibility of labour in AI production processes, with emphasis on the epistemic and economic marginalization of data workers; and (3) the emergence of digital Taylorism, wherein labour is governed through surveillance technologies, algorithmic management, and performance metrics that intensify the pace and fragmentation of work.

By situating these journalistic narratives within broader theoretical frameworks of digital exploitation, platform capitalism, and data colonialism, the study critically analyses how AI development both reflects and reinforces global inequalities in labour organization. Furthermore, it reasserts the necessity of recognizing data labelling not as a peripheral technical task, but as a politically and ethically significant form of cognitive and affective labour.

2. Artificial Intelligence and Labour Issues

Artificial intelligence began as a legitimate science around 1955. John McCarthy, a mathematics professor at Dartmouth, decided to launch a project to explore the possibilities and limitations of the term "artificial intelligence," which he had coined the previous year. The goal was to enable machines to use language, form abstractions and concepts, solve problems that humans can currently solve, and improve themselves. To achieve this, he brought together four computer scientists who were already working on machines capable of thinking: himself, Marvin Minsky, Nathaniel Rochester, and Claude Shannon. The broadest definition of artificial intelligence is a technology that responds to data or its environment, meaning that a sprinkler system with a sensor is a type of artificial intelligence. A more active definition is that it is a technology that learns from its surroundings. In this sense, a thermostat in your room that adjusts to the desired temperature is considered artificial intelligence, while a sprinkler system is not (Reese, 2020, pp.75-76).

In everyday language, the term artificial intelligence is used with two meanings, often without awareness. The first corresponds to the concept of weak (limited) artificial intelligence, which represents the only type of artificial intelligence we currently possess. Weak artificial intelligence refers to the ability of a computer, machine, or any artificial system to solve problems or perform specific tasks. Weak or limited artificial intelligence is present in all technological devices that we now refer to as "smart." Weak artificial intelligence works by imitating the human mind to a limited extent, performing only the tasks it has been programmed to do (Doğ n, 2021, p.86). Technological progress has often developed before the ethical rules required for the use of these technologies, which may lead to ethical issues such as the breakdown of social conflict and social solidarity. Technology can pose a threat to individual autonomy by violating privacy rights and may

cause financial and physical harm to individuals. Technological ethical assumptions are defined as the biases and values that are inadvertently or deliberately applied in the design of a product, leading to unforeseen consequences during its use. Biases are considered one of the prominent ethical issues in artificial intelligence technologies (Pehlivanlı, 2021, p.29).

Artificial intelligence, no matter its form, is inherently biased, just as we are. AI carries political implications because it functions in ways that influence global power dynamics and shapes political tendencies, borders, and distinctions. The AI system forms feedback cycles with the broader society. As AI spreads across industries, it tends to result in the growth of repetitive and precarious jobs, rather than leading to widespread job loss (McQuillan, 2024, pp.9-11). Work can be defined as a set of tasks that individuals regularly perform based on a contract or some other type of agreement, and for which they are compensated, either financially or in another form, for fulfilling these duties according to the terms of the agreement. Of course, it is also possible to provide a broader definition of "work," which could include unpaid care work or volunteer activities where no compensation is provided. Artificial intelligence is commonly understood as any form of technology capable of performing tasks that humans typically conduct using their natural intelligence. If AI operates simply as a computer program, the computers used are not labelled as robots. However, when machines are equipped with sensors and actuators, and are able to directly "perceive" their surroundings and then respond to them, these AI systems are typically referred to as "robots" (Nyholm, 2024, pp.31-32).

The development and deployment of artificial intelligence cannot be viewed in isolation from the dominant logic of global capitalism. Rather than offering a rupture from neoliberal orthodoxy, AI and digital technologies have become integral to its deepening. Far from softening the neoliberal project, the rise of tech giants and platform-based economies has exacerbated core tendencies such as labour precarity, monopolistic concentration, and financialisation (Rendueles, 2024, pp.13-14). Artificial intelligence, which can be encountered in various sectors such as healthcare, education, and entertainment in every aspect of our daily lives, is also being used in areas that directly impact the security of individuals, society, and the state (Bekar, 2021, p.133). The expansion of artificial intelligence across various sectors also closely intersects with transformations in digital labour and production processes. In particular, the rise of cognitive labour as communicative work highlights how AI-driven systems are reshaping labour dynamics. AI technologies accelerate the fragmentation and coordination of tasks within digital infrastructures, creating interconnected yet autonomous production nodes. Consequently, workers increasingly depend on their cognitive skills, creativity, and communicative abilities, positioning themselves as essential actors who continuously reorganise informational flows within these AI-enabled labour

networks (Berardi, 2012, pp.82-83). Another important point in the relationship of artificial intelligence with society is labour processes and exploitation processes.

This reorganisation of labour under artificial intelligence is inseparable from the broader logics of platform capitalism and data extraction economies. The coordination of labour through digital platforms has led to the fragmentation of tasks into micro-units -what scholars refer to as “microwork,” “crowd labour,” or “crowdsourcing.” These forms of labour, often mediated by platforms such as Amazon Mechanical Turk, operate through extreme task decomposition, where workers are paid mere cents to perform repetitive and isolated duties -liking posts, labelling images, or moderating content- without any understanding of the final product to which their labour contributes. This structure obscures both the value produced and the social relations embedded in the labour process. Far from representing innovation in employment, such platforms intensify alienation and precarity while transforming the labouring subject into a data-producing node. These forms of digital labour constitute a new regime of exploitation, where surplus value is extracted not only from time and productivity but also from affect, attention, and data traces. Thus, digital labour in the age of AI must be situated within the expanding literature on platform capitalism, data colonialism, and algorithmic governance, where the human becomes a modular input in the service of opaque algorithmic economies (Huws, 2015, p.104).

3. Training the AI

Creating AI systems requires large sets of data. Supervised machine learning, such as those used for object or facial recognition, relies on extensive datasets composed of numerous distinct images. For example, to design a computer vision system capable of distinguishing between apples and oranges, developers must collect, label, and train a neural network on thousands of images of both fruits. The algorithms then analyse the data statistically, creating a model to differentiate between the two categories. If successful, the model should be able to identify apples and oranges it has never seen before. Training datasets are essential to the operation of modern AI systems. They define how AI interprets and interacts with the world, creating the boundaries that guide how these systems function. These datasets are central to addressing important social and ethical issues in AI. However, when we closely examine the training images used in many computer-vision systems, we discover that they rest on shaky, biased assumptions. Despite the efforts of institutions like MIT and tech giants such as Google and Facebook, interpreting images is a complex and relational task. Images are inherently ambiguous, with multiple potential meanings, unresolved issues, and contradictions (Crawford & Paglen, 2021, pp.1106-1108).

Recent advancements in machine learning have significantly accelerated the development of artificial intelligence, driven by the convergence of advanced computational power, sophisticated algorithms, and vast datasets, commonly referred to as "big data." A key factor behind this rapid progress is the increasing speed of hardware improvements, with chip designers reporting advancements that exceed the predictions of Moore's Law. The emergence of quantum computing is expected to further enhance this trajectory, enabling even greater processing capabilities. The exponential growth of available data, with approximately 2.5 billion gigabytes generated daily, provides AI systems with an extensive foundation for continuous learning and refinement, contributing to the unprecedented pace of AI innovation (Reese, 2020, p.79).

In the training of artificial intelligence algorithms, the most important ethical issue is that they should not contain human biases. Training AI systems properly requires a large amount of data/observations. The selection of data plays a crucial role in the training of AI. Biases present in the selected data or scenarios can lead to bias in the trained system. Therefore, it is essential to use unbiased data in the selection process (Pehlivanlı, 2021, pp.31-32). Training artificial intelligence systems involves a meticulous process that relies heavily on the collection and utilization of large datasets. In supervised machine learning, such as systems designed for image or facial recognition, vast amounts of labelled data are required to train the algorithms. For instance, to develop a system capable of distinguishing between objects or people in images, datasets containing thousands, if not millions, of labelled images are gathered. These datasets are used to teach the system how to identify specific features or patterns in the data. The labelled data serves as the foundation for the algorithm to develop a model that can accurately identify or predict new instances based on the patterns it has learned. As this process progresses, the AI system is expected to make predictions or classifications on data it has never seen before. This method of training is essential for the system to perform complex tasks, ranging from recognizing objects in photographs to understanding spoken language. However, the quality and accuracy of these models depend significantly on the datasets used, making the selection of training data a critical factor in the development of AI technologies (Morreale et al, 2024, pp.2392-2396).

Training artificial intelligence (AI) systems involves extensive use of data, often collected from vast and varied sources. In the case of text-to-image AI, such as popular applications based on diffusion models, large datasets containing millions of image-annotation pairs are gathered using web crawlers and scrapers. These datasets are used to train machine learning algorithms, which in turn produce models capable of generating images based on textual descriptions provided by users. The training process involves extracting relationships between images and corresponding text annotations, allowing the system to reverse the typical process of image annotation by taking a text

prompt and generating an image that corresponds to it. However, this process raises significant ethical concerns, particularly regarding the sources of the data used to train these systems. The images used in training datasets are often scraped from the internet without the explicit consent of the creators, which has led to accusations of AI systems engaging in a form of "theft" of creative labour. Artist-protesters argue that AI image generation is a form of intellectual property theft, where the work of human artists is effectively stolen to train models that produce images without giving credit or compensation to the original creators. These concerns are particularly amplified in the context of marginalized artists who are already vulnerable within the global economy. The use of their work without consent or compensation is seen as an exploitation of their creative labour, and the proliferation of AI-generated art exacerbates existing inequalities within the art industry. This issue highlights the complex intersection of technology, creativity, and ethical considerations in the development of AI systems (Goetze, 2024, pp.189-192).

One key issue is the exploitation of creative labour, where AI systems are trained on vast datasets without obtaining consent from the original creators. This raises concerns about intellectual property rights, as artists argue that their work is effectively being used without recognition or compensation. Furthermore, this issue is not merely a legal or financial dispute; it also reflects broader structural inequalities within the creative industry, where marginalized artists are disproportionately affected. AI-generated art, by replicating and commodifying artistic styles, risks devaluing human creativity while reinforcing economic disparities. While AI training depends on vast datasets and increasing computational power, the ethical and methodological challenges surrounding data selection, bias, and intellectual property rights remain critical considerations in the development of responsible AI systems.

4. Beginning of the Training Process: Data Labelling

Despite optimistic narratives from major tech corporations claiming that artificial intelligence will lead to widespread societal benefit, empirical evidence suggests a far more uneven distribution of its impacts. While AI systems are increasingly able to perform complex tasks in fields such as law, medicine, and finance, these technological advances have not translated into inclusive progress for all. Instead, the expansion of AI has been marked by workforce reductions, intensified automation, and the growing marginalisation of lower-skilled workers -those already made vulnerable by previous waves of digital transformation. At the heart of these systems lies a largely hidden foundation: human labour, particularly in the form of data labelling. This process, often performed under precarious and low-paid conditions, enables the training of machine

learning models by transforming raw data into meaningful inputs. Far from being an incidental or minor step, data labelling represents the indispensable human contribution that sustains the functioning and evolution of AI (Acemoğlu & Johnson, 2023, p.284).

A crucial step in AI training is data labelling, where raw data is systematically categorized and annotated to enable machine learning models to recognize patterns, make accurate predictions, and function effectively across various applications. One of the important processes in artificial intelligence training is data labelling. Data can be categorized based on its content, and for AI to generate appropriate outputs, it must recognize the predefined classifications of that data and understand the characteristics of each category. Raw data, in itself, holds no meaning for AI, so it is essential for the system to first comprehend what the data represents. The process of assigning meaningful labels to data according to the necessary categories is known as data labelling. This can be viewed as introducing the meanings embedded within the data to artificial intelligence. The labelled data is then gathered to form the training set, which is used to train the AI model. Through these labels, the learning process of the AI is enriched with valuable information, allowing it to make informed predictions and decisions based on the labelled data (Samancı, 2024). In other words, human labour lies at the basis of the phenomenon that develops artificial intelligence day by day: This labour begins with data labelling.

Data labelling is crucial in various databases and machine learning applications, as it forms the foundation for training accurate models. Traditional methods typically depend on humans - whether workers or experts- to assign labels, but this process can be costly, especially with large datasets. Active learning approaches aim to address this by labelling a small subset of data with significant uncertainty, training a model on these labelled examples, and then using the model to label the remaining data. Despite their advantages, these methods face two key limitations. First, they struggle to effectively select the most appropriate data (task selection) and assign the tasks to the right individuals (task assignment). Furthermore, they treat task selection and task assignment as separate processes, failing to capture the correlation between the two. Second, active learning methods infer the truth of a task based solely on human answers and the trained model, without considering the relationship between them. This approach overlooks the potential noise in the labelled data caused by human biases, and the model, trained on this noisy data, may introduce further biases, leading to inaccurate inference results (Li et al., 2021, p.289). While data labelling is fundamental to the accuracy and functionality of AI models, its implementation raises concerns regarding efficiency, cost, and ethical implications, particularly when considering the global labour structures that sustain this process.

Building on this, Couldry and Mejias (2024, pp.89-90) argue that data labelling must be understood not merely as a technical prerequisite for machine learning, but as a core site of what they call “data colonialism” -a new form of appropriation where human life is rendered as raw material for capital. In this framework, the extraction of labelled data is legitimised through civilising narratives that frame AI development as a universal good, while masking the asymmetrical relations of power and exploitation it relies upon. The convenience and progress promised by AI technologies often obscure the global labour inequalities that underpin their training processes, particularly in the Global South, where precarious workers carry out the repetitive, low-paid annotation tasks. Thus, data labelling is not only an epistemic operation of meaning-making for machines but also a political act of dispossession, where the knowledge and labour of marginalised populations are expropriated under the guise of technological advancement.

5. Outsourcing and Data Labelling

At the core of artificial intelligence systems lies an indispensable yet often invisible resource: human-labelled data. These datasets serve as the lifeblood of AI models, enabling them to learn, adapt, and generate outputs that power everything from recommendation engines to generative text platforms. Yet, the process of data labelling -critical to AI functionality- is rarely conducted within the same institutions that develop these technologies. Instead, global tech giants such as Meta, Google, Microsoft, and OpenAI outsource this labour to annotation firms and digital labour platforms. While companies such as Scale AI and iMerit now command valuations in the billions, the human workers on whose backs these profits are built often endure precarious conditions, meagre wages, and algorithmic control (Pogrebna, 2024).

In response to the high costs and labour-intensive demands of data annotation, AI companies increasingly rely on outsourcing as a strategic solution. This approach delegates data labelling tasks to low-wage economies, thereby forming a globalized workforce composed of precarious digital labourers. Outsourcing has become a structural feature of the AI production process, enabling companies to lower development expenses while accessing a broad pool of human annotators, particularly in the Global South. In these contexts, workers perform essential annotation tasks under precarious conditions, often through digital labour platforms or third-party firms that offer minimal labour protections. Although this model accelerates AI development and reduces operational costs, it also reproduces global inequalities by transferring labour-intensive work to regions with weak regulatory frameworks. Workers engaged in repetitive and cognitively demanding tasks receive low pay and lack security, despite the critical role they play in enabling

machine learning systems to detect patterns and improve predictive accuracy. Thus, outsourcing in the AI industry not only reflects a shift in the spatial organization of labour but also reinforces systemic exploitation and uneven power relations within the global digital economy (Le Luğec, Cornet & Casilli, 2023, pp.2-3).

Data labelling for AI systems is frequently outsourced to low-wage economies such as India, Kenya, the Philippines, Venezuela, Bulgaria, and Mexico, where precarious workers annotate vast datasets for machine learning models. This labour, often facilitated through digital platforms like Amazon Mechanical Turk and Appen, is characterized by low pay, job insecurity, and algorithmic management, reinforcing global inequalities in AI development (Williams, Miceli & Gebru, 2022). This dynamic unfolds in tandem with what has been termed peripheral Fordism -a process through which digital technologies and the global circulation of capital reorganise production on a planetary scale. The decentralisation of labour, enabled by communication infrastructures and platform-based work arrangements, reflects a broader shift in capitalist accumulation strategies. Through this shift, production is fragmented across regions with abundant and inexpensive labour, allowing firms to reduce costs while maintaining tight control over workflows. The invisible labour behind AI -particularly data annotation- is emblematic of this logic: geographically dispersed yet digitally connected workers contribute to core technological advancements while remaining structurally marginal within the global economy (Aydoğan, 2019, p.62).

For example, French AI companies outsource data annotation and verification tasks to workers in Madagascar, a former French colony, where precarious labour conditions persist. These workers perform repetitive yet essential tasks, such as outlining human figures in images or correcting algorithmic errors, enabling AI systems to function effectively. This outsourcing model reflects a broader historical pattern of economic dependence, where France's high-tech sector benefits from low-cost labour in the Global South, reinforcing structural inequalities in the AI industry (Le Luğec & Cornet, 2023).

In another example, Kenyan workers earning less than \$2 per hour are tasked with labelling harmful content, such as hate speech and violent imagery, to improve AI models like ChatGPT. Despite managing distressing materials for long hours, these workers receive minimal support, and many report lasting psychological harm. Meanwhile, the global data annotation market, valued at \$800 million last year, is projected to reach \$3.6 billion by 2027, highlighting the growing demand for outsourced data labelling while reinforcing disparities in AI labour conditions (Cheng, 2023). In addition to labelling harmful content, Kenyan workers employed by OpenAI through Sama were exposed to extremely graphic and distressing materials, including child abuse, bestiality, and

violent acts. Many workers reported experiencing recurring traumatic visions due to the nature of their tasks, yet they received little psychological support. Sama, which marketed itself as providing “dignified digital work” in developing countries, ended its contract with OpenAI in early 2022, partly due to the severe mental health toll on workers. However, this decision left many labellers unemployed or forced them into even lower-paying projects, demonstrating how outsourcing both exploits and discards precarious labour (Xiang, 2023). In addition, the labour processes experienced in these countries, which are former colonies, bring to mind the phenomenon of colonialism.

The exploitative nature of data labelling and content moderation work in Kenya has prompted organized resistance. In a recent open letter addressed to ex U.S. President Joe Biden, 97 African workers affiliated with the African Content Moderators Union publicly condemned the labour practices of tech giants such as OpenAI, Meta, and Scale AI, characterizing them as “modern-day slavery.” These workers, many of whom are based in Kenya -a hub for tech outsourcing- detailed their daily exposure to graphic content, including depictions of murder, child abuse, and sexual violence, often underpaid and overworked for more than eight hours a day. In addition to psychological trauma, they reported abrupt dismissals and withheld wages, particularly after Scale AI’s Remotasks platform unexpectedly banned workers from Kenya, Nigeria, and Pakistan. The letter demands accountability for U.S.-based tech companies operating abroad, citing violations of labour and human rights, and calls for dignified, fair, and safe working conditions for African workers (Haskins, 2024).

Another example is India, where a significant portion of the global online freelance workforce is engaged in data labelling. Workers rely on platforms such as Amazon Mechanical Turk to perform annotation tasks, often competing for low-paying gigs. With AI’s growing demand for vast training datasets, India has become a crucial hub for digital microwork, reflecting the broader trend of outsourcing AI-related labour to precarious workers in developing economies (Chandran, Smith & Ramos, 2023). In India, the scarcity of stable employment opportunities has driven many educated young workers into precarious digital labour, including AI data annotation. The country, home to one of the largest and fastest-growing gig economies, has become a critical hub for data labelling, with up to one million Indians expected to work in the field by 2030. However, these jobs offer low wages and little security, with freelancers earning only a few cents per task on platforms like Amazon Mechanical Turk. Many workers, particularly in small towns, face erratic work availability and inconsistent pay, as completed tasks are often rejected without explanation. Despite the growing demand for AI training datasets, Indian data annotators remain at the bottom of the AI value chain, with limited prospects for upskilling or wage increases. While some full-time managed service providers offer salaries between 15,000 and 25,000 rupees per

month, most workers operate under precarious conditions, highlighting the imbalance between India's role as a global AI outsourcing hub and the lack of long-term labour protections. As AI automation advances, even these low-paying annotation jobs may become obsolete, further deepening employment insecurity for workers in the country (Khanna & Chandran, 2023). In this way, it can be said that these jobs, which are outsourced to workers from Global South countries, are precariat jobs.

Building on the convergence of racial capitalism and data colonialism, the labour structures underpinning contemporary AI and digital economies can be understood as a continuation of extractive logics rooted in colonial modernity. Digital Taylorism, as it manifests within platform capitalism, reproduces the historical dynamics of dispossession and control -now through algorithmic management and the commodification of cognitive and affective capacities. Workers in the Global South, drawn into the AI value chain through precarious digital microwork, exemplify the new “data proletariat,” whose fragmented, invisible, and undervalued labour fuels technological development in the Global North. This labour is not only surveilled and quantified but also racialised and classed, as platform infrastructures disproportionately target and extract value from marginalised populations through processes of predatory inclusion. As the production of data becomes central to capital accumulation, these workers are positioned at the intersection of value extraction and social stratification, embodying the uneven geographies of exploitation that data capitalism both inherits and intensifies. In this sense, platform-mediated digital labour cannot be separated from the broader colonality of data extraction- it is a contemporary articulation of a much older logic, wherein dispossession and profit generation are naturalised through technological rationality (Couldry & Mejias, 2023, p.792).

While outsourcing has become a dominant strategy for AI companies to reduce costs and access a global workforce, crowdsourcing represents another crucial approach that leverages distributed human intelligence for large-scale data labelling. By decentralizing labour through digital platforms, crowdsourcing introduces both opportunities for efficiency and significant ethical concerns regarding worker protections and fair compensation. However, when the examples given up to this point are summarized, it can be seen that the human labour used in the AI training process is subcontracted to workers in regions that can be defined as the Global South at low wages. The companies that subcontract this AI work are owned by the Global North.

6. Crowdsourcing and Data Labelling

The task of data labelling in artificial intelligence is often misrepresented as a marginal or mechanical function. In reality, it constitutes the very foundation of data training -a critical stage in which human workers teach machines how to interpret and respond to the world. Far from being a passive or purely technical operation, data labelling requires workers to make culturally and linguistically nuanced judgments that machines are fundamentally incapable of performing. These labourers, often operating through platforms like Amazon Mechanical Turk, classify images, moderate content, transcribe audio, and structure unorganised text-enabling AI systems to simulate human understanding. This labour is not simply preparatory; it is constitutive of AI's capacity to function. Without this human-guided training phase, artificial intelligence systems would remain incapable of distinguishing satire from spam, violence from humour, or relevance from noise. As such, what is commonly framed as low-skill annotation work must be re-understood as an essential form of cognitive and cultural labour-one that underpins the very possibility of intelligent automation (Irani, 2019, pp.27-28).

Artificial intelligence systems depend on vast volumes of labelled data for effective training. In response, crowdsourcing has become a widely adopted and scalable method, allowing companies to outsource data annotation tasks to a dispersed global workforce via digital platforms. Within this model, human intelligence is mobilized to support machines in tasks they cannot autonomously perform-a process often referred to as human computation. Crowdsourcing enables the rapid and cost-effective generation of large annotated datasets, which are crucial for supervised machine learning. Platforms such as Amazon Mechanical Turk (MTurk) and CrowdFlower facilitate the distribution of annotation tasks, including image classification, video tagging, and ranking exercises. Although expert labelling remains more accurate, it is financially burdensome and lacks scalability. In contrast, crowdsourcing offers economic efficiency but often suffers from inconsistency in annotation quality due to variations in worker expertise, motivation, and evaluation criteria. This inconsistency has led to a growing body of research focused on improving data quality and managing noise in labelled datasets (Zhang, Wu & Sheng, 2016, pp.545-546). Ultimately, the widespread reliance on crowdsourcing reveals how major AI firms generate substantial profits while depending on low-cost, underregulated labour to sustain their data infrastructures.

Crowdsourcing in data labelling work has created a global workforce where precarious labour conditions persist, particularly in regions such as South America, East Asia, and the Philippines. Investigations have revealed that some data labellers work more than 18 hours per day for wages below their country's legal minimum, highlighting the exploitative nature of the industry. Companies like ScaleAI, which employs at least 10,000 workers in the Philippines, have been

reported to pay extremely low rates, delay or withhold payments, and offer minimal avenues for workers to challenge unfair treatment. As the demand for AI training data increases, the expansion of the data labelling industry raises concerns about the ethical implications of relying on an underpaid and invisible workforce (Taylor, 2023). When it is looked at the countries where the workers used in artificial intelligence training come from, it can be said that they belong to Global South countries.

For example, in China, data labelling has become a critical component of the country's AI industry, with vocational school students increasingly being incorporated into the workforce as low-cost labour. Many are required to complete internships at data annotation centres as a condition for graduation, where they engage in repetitive tasks such as tagging images, filtering videos, and processing audio files. These internships often involve long working hours and subminimum wages, despite government regulations introduced in 2022 that mandate fair compensation and prohibit institutions from requiring students to perform routine, repetitive tasks. However, enforcement remains limited, and data labelling continues to be a precarious sector that sustains China's AI development through undervalued labour (Zhou & Chen, 2023). At this point, it can be said that China being a state with a communist party in power does not lead to any improvement in the working conditions of the working class.

The case of Uganda exemplifies how crowdsourcing in AI data labelling exploits a global workforce under precarious conditions. Business Process Outsourcing (BPO) firms employ workers to perform repetitive, attention-intensive tasks -such as reviewing driver behavior for autonomous vehicle systems- at very low wages. Crowdsourcing platforms enable AI companies to delegate these tasks to countries in the Global South, where labour protections are minimal and wage standards are low. This arrangement benefits AI firms by reducing costs and increasing scalability, while workers endure mentally exhausting labour for minimal compensation. The decentralized structure of this work undermines job security and limits workers' ability to seek redress when mistreated. Despite their critical role in training AI systems, these workers remain invisible in broader ethical debates surrounding artificial intelligence. As the demand for AI-generated data continues to grow, the expansion of this labour model risks further entrenching global inequalities (Muldoon, Graham & Cant, 2024). When looking at the issue of crowdsourcing in artificial intelligence, it can be said that the working conditions are similar to sweatshops. In this context, these environments can be called digital sweatshops.

In the data labelling process, human labour plays a crucial role, but it is often subjected to exploitation, particularly in crowdsourced or outsourced data work. Workers, often from the Global South, are paid low wages for repetitive, labour-intensive tasks such as labelling images,

categorizing data, or verifying AI outputs. While crowdsourcing platforms offer a cost-effective solution for AI companies needing vast amounts of labelled data, they often fail to provide adequate protections for workers. These platforms typically do not guarantee fair compensation or offer job security, resulting in precarious working conditions for data labellers. Furthermore, the work is often fragmented, and labellers are treated as interchangeable cogs in the system, with little recognition of the value they add. This exploitation mirrors the broader patterns seen in other industries where labour is outsourced to low-wage workers, creating a situation where workers contribute significantly to the development of advanced AI systems but receive minimal compensation. The quality of data labelling is also inconsistent due to varying levels of expertise and dedication among workers, leading to further challenges in ensuring the reliability of AI models. Thus, while data labelling is essential for AI development, the conditions under which this labour is performed raise significant ethical concerns about exploitation and fairness (Vijayarasa, 2014, p.2).

Building on this, Gray and Suri (2019, pp.23-25) conceptualise this form of labour as *ghost work* -a hidden, yet foundational, layer of human input that sustains seemingly automated digital systems. Platforms like Amazon Mechanical Turk and Appen obscure the presence of workers by presenting AI outputs as purely machine-driven, thereby naturalising the invisibility of human contributions. These workers, dispersed across geographies yet connected through algorithmic infrastructures, perform micro-tasks that are vital to machine learning, from identifying objects in images to filtering toxic content. However, their labour remains underpaid, unprotected, and structurally devalued. The fragmentation and invisibility of this work not only reinforce global inequalities but also uphold a techno-capitalist illusion of automation, where machines appear intelligent precisely because human input is systematically erased. As AI becomes further integrated into critical decision-making systems, the failure to acknowledge and compensate the human labour underpinning these technologies raises urgent questions about digital justice, algorithmic accountability, and the ethics of global labour extraction. The labour processes experienced in the data labelling process bring to mind the issue of Taylorism.

7. From Traditional Taylorism to Digital Taylorism

Digital Taylorism is a modern adaptation of traditional Taylorism, reshaped by digital technologies. At its core, it aims to increase efficiency and productivity by dividing work into standardized, repetitive tasks and continuously monitoring performance. In this system, human labour is supported by computers, artificial intelligence, and algorithms, often reducing work to

menial tasks performed by low-skilled workers. Digital Taylorism focuses on global workforce control through intensified surveillance, where workers are monitored using wearable technologies, big data, GPS tracking systems, and customer rating tools. This surveillance aims to increase worker speed, thereby maximizing surplus value production. Furthermore, work conditions are modified to ensure higher productivity, with adjustments such as shortening lunch breaks or extending workdays. As a result, while digital technologies enhance workforce control, they also deepen insecure working conditions, making workers' labour more precarious. Digital Taylorism thus seeks to maximize capital accumulation through the exploitation and heightened control of labour, reinforcing both the surveillance of workers and their increasingly unstable working conditions (Yılmaz, 2024, pp.65-67). In this respect, the surveillance processes that have developed with the increasing use of technology can actually be seen as a "one-sided class war" intensified by capital. On the one hand, the working class is being distanced from being defined as a historical bloc, while on the other hand, capital is intensifying the process of its disintegration.

Unlike traditional Taylorism, which was primarily confined to the physical optimisation of factory labour through time-motion studies and rigid task specialisation, digital Taylorism extends managerial control into the cognitive and affective realms of work. Traditional Taylorism was bounded by space and co-presence -supervision required physical proximity, and labour control operated through direct observation and mechanical discipline. In contrast, digital Taylorism leverages algorithmic systems and real-time data flows to monitor, assess, and reconfigure labour processes remotely and continuously. This shift enables not only the decomposition of tasks but also the commodification of knowledge work and emotional labour. Furthermore, digital Taylorism embeds control mechanisms into the very infrastructure of digital platforms, where surveillance is ambient rather than direct, and where workers internalise discipline through metrics, gamified evaluations, and customer feedback loops. While classical Taylorism mechanised the body, digital Taylorism seeks to modulate the entire subjectivity of the worker- transforming thought, behaviour, and emotion into measurable and optimisable inputs. Hence, its scope is not limited to production sites but permeates service industries, logistics, and remote gig work, reflecting a new regime of labour governance tailored to the needs of platform capitalism (Brown, Lauder & Ashton, 2011, p.72).

As digital Taylorism amplifies the fragmentation and surveillance of labour, it further entrenches the asymmetry between capital and workers. The more this logic intensifies the antagonism between labour and capital, the less feasible any coordination of mutual interests becomes, making reliance on coercive measures increasingly inevitable (Burawoy, 2015, p.70). In this context, algorithmic management replaces negotiated regulation, and consent is gradually

substituted by control mechanisms embedded in code, metrics, and automated feedback. Rather than fostering collaboration, the system fosters compliance -through constant evaluation, fear of deactivation, and opaque performance thresholds -revealing that the digital augmentation of Taylorism does not resolve historical labour-capital tensions, but reconfigures them under a new digital architecture of domination. Under the hegemony of neoliberalism, Taylorism should not merely be understood as a model of capital accumulation, but more profoundly as a model of social transformation. It extends beyond the reorganisation of physical labour to encompass the restructuring of cognitive and affective capacities in line with the demands of efficiency and control. In this framework, Taylorism becomes a regime of subjectivation that reshapes how individuals think, work, and relate to themselves and others within the production process. The fragmentation of labour -once confined to the factory floor- is now applied to intellectual and creative work, dissolving boundaries between manual and mental labour.

This transformation is especially evident in how subjectivity is managed under the guise of professional objectivity. As Paddy Scannell (2020, p.56) notes, Taylorism no longer only disciplines the body but also alienates the mind. The journalist who suppresses their own convictions to adopt the editorial voice of a media institution exemplifies this condition of "reified consciousness." Here, the worker's subjectivity is disassembled, repurposed, and commodified to fit institutional templates, reducing complex mental activity to functionally neutral output. Thus, digital Taylorism operates not just as an economic tool but as a cultural and ideological mechanism that reshapes the fabric of everyday life, regulating not only what is produced but also how individuals come to understand and perform their roles within the production apparatus.

Data labelling processes in the digital age are increasingly influenced by the principles of Digital Taylorism, where tasks are fragmented, and workers' efforts are systematically monitored and optimized for maximum efficiency. As artificial intelligence (AI) systems take over more repetitive and predictable tasks, data labelling has become one of the key areas where human labour is exploited. Workers, often from low-wage regions, are tasked with labelling data that AI models use for training. This process, while crucial for the advancement of AI, is heavily reliant on crowdsourcing or outsourcing, where workers are often paid meagre wages to perform monotonous tasks. These workers become "data generators," similar to the workforce model envisioned by Taylor, but now under the watchful eye of AI-driven surveillance systems. As AI models learn from the data labelled by humans, these workers are not only contributing to efficiency but are also at risk of being replaced as AI systems evolve to automate these tasks. Digital Taylorism is thus transforming the nature of work, shifting more responsibilities onto low-paid, precarious workers while threatening their job security as AI continues to advance. This cycle of

exploitation mirrors the broader trend of technological innovation that increasingly decouples economic growth from job creation, deepening the inequality between technological advancement and the demand for human labour (McCullen, 2024). At this point, it is seen that with Digital Taylorism, business processes are increasingly subjected to the "datafication" process over tasks. In this way, tracking of the work done becomes easier, performance tracking creates greater pressure on the worker, and workers with low performance can be easily dismissed.

Data labelling constitutes a central pillar of contemporary workforce management within the framework of digital Taylorism. This management approach, exemplified by companies such as Amazon, employs advanced artificial intelligence, robotics, and pervasive surveillance to decompose complex tasks into smaller, repetitive units that can be executed by minimally trained workers. While sharing the efficiency-oriented logic of classical Taylorism, digital Taylorism introduces a new layer of control through algorithmic tools used for task assignment, performance monitoring, and labour optimisation. These systems transform workers into "data generators," responsible for producing large volumes of labelled information essential for machine learning models. Frequently outsourced or crowdsourced, this labour is performed by individuals from low-income regions who engage in monotonous annotation tasks involving images, videos, and text. Although fundamental to AI development, this work remains low-paid, highly monitored, and increasingly subject to automation. The integration of algorithmic control mechanisms exacerbates worker precarity, undermines opportunities for collective organisation, and deepens labour-capital asymmetries. This dynamic is sustained by an ideology of disparity that normalises unequal treatment. Workers are compelled to internalise exploitative conditions as inevitable, thereby limiting their ability to resist or demand improved wages and labour standards (Rogers, 2023, pp.59–62).

In the domain of data labelling, both Taylorist scientific management and gamification share a common objective: the rationalization of labour processes to maximize efficiency. By fragmenting tasks into standardized and repetitive units, both approaches aim to optimize productivity through systematic observation and data-driven performance monitoring. Data labelling -an essential stage in AI model training- frequently adopts these methods, assigning low-skill, repetitive tasks to workers who are often employed through outsourcing or crowdsourcing in low-wage regions. These workers are subject to constant monitoring and assessment based on standardized metrics. As in classical Taylorism, which sought to eliminate inefficiencies through rigid task design, gamified training systems intensify this control by embedding performance metrics into learning environments. Although gamification claims to enhance engagement, it often overlooks the individuality of workers, reducing performance to conformity with pre-set rules. This

mirrors the limitations of standardized testing in educational contexts, where the measurement of compliance overshadows the recognition of creative or critical capacities. The increasing integration of surveillance mechanisms into both gamification and Taylorist systems raises significant ethical concerns. In digital Taylorism, surveillance becomes pervasive, facilitated by algorithmic tools that govern worker behaviour and output in real-time. As AI-driven crowdsourcing expands, these mechanisms reinforce exploitative labour structures, relegating data labellers to an invisible digital underclass, marked by precarious employment and growing vulnerability to automation (DeWinter, Kocurek & Nichols, 2014, pp.11–12).

Conclusion

This study has critically examined the labour dynamics underlying the development of artificial intelligence, with a particular focus on data labelling as a structurally invisible yet essential component of AI systems. Contrary to dominant discourses that celebrate AI as a fully automated and autonomous technological revolution, this research reveals how the apparent intelligence of machines is, in fact, contingent upon the repetitive and precarious labour of a global workforce - particularly from the Global South. These workers, often operating through outsourcing and crowdsourcing arrangements, are subjected to algorithmic management, low wages, and severe psychological stress, especially when moderating toxic and harmful content. Their invisibility is not incidental but is rather systematically produced by the political economy of platform capitalism and digital Taylorism.

By analysing empirical data from investigative journalism alongside theoretical insights from critical political economy and decolonial thought, the study demonstrates how AI development reproduces and intensifies global asymmetries of labour and value. The practices of data extraction, content moderation, and platform-based task fragmentation reflect broader patterns of digital colonialism and the perpetuation of historical North–South dependency relations. Companies in the Global North benefit from the commodified cognitive and emotional labour of workers in former colonies, while these workers remain excluded from both the economic gains and the epistemic recognition of their contributions.

Furthermore, the research shows that digital Taylorism does not merely represent a transformation of labour processes but also entails a reconfiguration of subjectivity. Labour is decomposed into micro-tasks, monitored through algorithmic metrics, and subjected to performance evaluations that leave no space for negotiation or agency. This mode of labour

governance not only amplifies the exploitation of digital workers but also erodes their social and psychological well-being, revealing the human cost of AI's apparent neutrality and efficiency.

Ultimately, the findings underline that AI, far from being a neutral tool, functions as a socio-technical system embedded within the logic of neoliberal capitalism. Without structural interventions aimed at protecting workers' rights, ensuring fair compensation, and regulating outsourcing practices, the development of AI technologies will continue to deepen existing global inequalities. A just and equitable AI future requires the recognition of labour not merely as a technical input but as a political and ethical issue. This necessitates a critical reassessment of how knowledge, value, and agency are distributed in the digital economy- and for whom technological progress truly serves.

References

- Acemoğlu, D., & Johnson, S. (2023). *İktidar ve teknoloji: Bin yıllık m¼cadele* (C. Duran, Trans.). Doğan Kitap.
- Altenried, M. (2022). *The digital factory: The human labor of automation*. University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226815503.001.0001>
- Aydoğan, F. (2019). Tekno-metalaşan ve “emeğe” d¼n¼řen oyun. In F. Aydoğan (Ed.), *End¼stri 4.0 ve dijital medya* (pp. 85–102). Der.
- Bekar, N. (2021). *K¼resel g¼venlik mi, g¼venlięin k¼reselleřmesi mi?: Yirmi birinci y¼zy¼lın g¼venlik kavramı ¼zerine bir değerlendirme*. Nika.
- Berardi, F. B. (2012). *Rub işbaşında* (F. Genę, Trans.). Metis.
- Brown, P., Lauder, H., & Ashton, D. (2011). *The global auction: The broken promises of education, jobs and incomes*. Oxford University Press.
- Burawoy, M. (2015). *¼retim siyaseti: Kapitalizm ve sosyalizmde fabrika rejimleri* (Ç. G¼m¼řoluk, Trans.). NotaBene.
- Chandran, R., Smith, A., & Ramos, M. (2023, July 6). AI boom is dream and nightmare for workers in Global South. *Context*. Retrieved from <https://www.context.news/ai/ai-boom-is-dream-and-nightmare-for-workers-in-global-south>
- Cheng, M. (2023, October 10). Microsoft, Google, and OpenAI are getting questioned about their AI "data labellers". *Quartz*. Retrieved from <https://qz.com/tech-companies-ai-data-labelers-congress-1850834407>

- Couldry, N., & Mejias, U. A. (2023). The decolonial turn in data and technology research: What is at stake and where is it heading? *Information, Communication & Society*, 26(4), 786–802. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2021.1986102>
- Crawford, K., & Paglen, T. (2021). Excavating AI: The politics of images in machine learning training sets. *AI & Society*, 36(4), 1105–1116. <https://doi.org/10.1007/s00146-021-01192-2>
- DeWinter, J., Kocurek, C. A., & Nichols, R. (2014). Taylorism 2.0: Gamification, scientific management and the capitalist appropriation of play. *Journal of Gaming & Virtual Worlds*, 6(2), 109–127.
- Doğın, M. (2021). Güçlü yapay zeka mümkün müdür? *Pasajlar Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 85–102. Enormis.
- Finn, E. (2020). *Algoritmalar ne ister? Hesaplama çağında bayal gücü* (S. Köse, Çev.). Tellekt.
- Goetze, T. S. (2024). AI art is theft: Labour, extraction, and exploitation: Or, on the dangers of stochastic Pollocks. In *The 2024 ACM Conference on Fairness, Accountability, and Transparency* (pp. 186–196).
- Gray, M. L., & Suri, S. (2019). *Ghost work: How to stop Silicon Valley from building a new global underclass*. Harper Business.
- Haskins, C. (2024). The low-paid humans behind AI's smarts ask Biden to free them from “modern day slavery”. *WIRED*. Retrieved from <https://www.wired.com/story/low-paid-humans-ai-biden-modern-day-slavery>
- Huws, U. (2015). Dijital çağda sınıfın payandaları: Yaşama, emek ve değer. In L. Panitch, G. Albo, & V. Chibber (Eds.), *Socialist Register 2014: 21. yüzyılda sınıflar ve sınıf mücadelesi* (T. Öncel, Trans.). Yordam.
- Irani, L. (2019). Justice for data janitors. In S. M. Brouillette (Ed.), *Think in public: A Public Books reader* (pp. 23–40). Columbia University Press.
- Khanna, S., & Chandran, R. (2023, August 14). Gigs, scams, ghost work: India tech sector's dark side. *Context*. Retrieved from <https://www.context.news/big-tech/gigs-scams-ghost-work-india-tech-sectors-dark-side>
- Le Ludec, C., & Cornet, M. (2023, June 5). How low-paid workers in Madagascar power French tech's AI ambitions. *The Conversation*. Retrieved from <https://theconversation.com/how-low-paid-workers-in-madagascar-power-french-techs-ai-ambitions-202421>

- Le Ludec, C., Cornet, M., & Casilli, A. A. (2023). The problem with annotation: Human labour and outsourcing between France and Madagascar. *Big Data & Society*, 10(2), 20539517231188723.
- Li, K., Li, G., Wang, Y., Huang, Y., Liu, Z., & Wu, Z. (2021). CrowdRL: An end-to-end reinforcement learning framework for data labelling. In *2021 IEEE 37th International Conference on Data Engineering (ICDE)* (pp. 289–300). IEEE.
- McCullen, A. (2024). Technological taylorism: How modern AI is reshaping the future of work. *The Innovation Show*. Retrieved from <https://theinnovationshow.io/episode/technological-taylorism-how-modern-ai-is-reshaping-the-future-of-work/>
- McQuillan, D. (2024). *Yapay zekaya direnmek: Antifaşist bir yaklaşım* (D. Saraçoğlu, Trans.). NotaBene.
- Mejias, U., & Couldry, N. (2024). *Data grab: The new colonialism of Big Tech and how to fight back*. University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226832319>
- Morreale, F., Bahmanteymouri, E., Burmester, B., Chen, A., & Thorp, M. (2024). The unwitting labourer: Extracting humanness in AI training. *AI & Society*, 39(5), 2389–2399.
- Muldoon, J., Graham, M., & Cant, C. (2024, July 6). Meet Mercy and Anita- the African workers driving the AI revolution, for just over a dollar an hour. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/technology/article/2024/jul/06/mercy-anita-african-workers-ai-artificial-intelligence-exploitation-feeding-machine>
- Nyholm, S. (2024). *Bir robot (iyi) bir iş arkadaşı olabilir mi?* (M. Filimowicz, Ed.; A. L. Orcan, Trans.). The Kitap.
- Pehlivanlı, E. A. (2021). Yapay zeka etiği. In S. Y. Kandır & B. Nakipoğlu (Eds.), *Güncel işletme yönetimi çalışmaları* (pp. 145–160). Akademisyen.
- Pogrebna, G. (2024, October 8). AI is a multi-billion dollar industry. It's underpinned by an invisible and exploited workforce. *The Conversation*. Retrieved from <https://theconversation.com/ai-is-a-multi-billion-dollar-industry-its-underpinned-by-an-invisible-and-exploited-workforce-216710>
- Reese, B. (2020). *Yapay zeka çağı* (M. Doğan, Trans.). Say.
- Regilme, S. S. F. (2024). Artificial intelligence colonialism: Environmental damage, labor exploitation, and human rights crises in the Global South. *SAIS Review of International Affairs*, 44(2), 75–92.
- Rendueles, C. (2024). *Sosyofobi: Dijital ütopya çağında siyasi değişim* (A. Türker Ok, Trans.). İletişim.

- Rogers, B. (2023). *Data and democracy at work: Advanced information technologies, labor law, and the new working class*. The MIT Press.
- Samancı, B. (2024, February 10). Data labelling for machine learning. *Medium*. Retrieved from <https://medium.com/@betulsamancii/what-is-data-labeling-how-to-do-it-05ce22c10b76>
- Scannell, P. (2020). *Medya ve iletişim* (O. Taş & B. Sümer, Trans.). Ütopya.
- Taylor, B. L. (2023, October 3). Long hours and low wages: The human labour powering AI's development. *The Conversation*. Retrieved from <https://theconversation.com/long-hours-and-low-wages-the-human-labour-powering-ais-development-217038>
- Vijayarasa, R. (2014). Hidden data, hidden victims: Trafficking in the context of globalisation and labour exploitation-The case of Vietnam. In *Labour and global justice: Essays on ethics of labour practices under globalisation*.
- Williams, A., Miceli, M., & Gebru, T. (2022). The exploited labour behind artificial intelligence. *Noema Magazine*. Retrieved from <https://www.noemamag.com/the-exploited-labor-behind-artificial-intelligence/>
- Xiang, C. (2023, December 8). OpenAI used Kenyan workers making \$2 an hour to filter traumatic content from ChatGPT. *VICE*. Retrieved from <https://www.vice.com/en/article/openai-used-kenyan-workers-making-dollar2-an-hour-to-filter-traumatic-content-from-chatgpt>
- Yılmaz, Ö. (2024). *Dijital kapitalizmde eşitsizliğin dijital emek bağlamında yeniden üretimi: Afrika kıtası örneği* [Doctoral thesis, İstanbul University Institute of Social Sciences].
- Zhang, J., Wu, X., & Sheng, V. S. (2016). Learning from crowdsourced labelled data: A survey. *Artificial Intelligence Review*, 46, 543–576.
- Zhou, V., & Chen, C. (2023, September 15). China's AI boom depends on an army of exploited student interns. *Rest of World*. Retrieved from <https://restofworld.org/2023/china-ai-student-labor>

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız çift kör hakem.

Yazar Katkısı: Meltem BOSTANCI % 50, Özgür YILMAZ %50 oranında katkı sağlamıştır.

Özgünlük Beyanı: Bu makale, yayımlanmış hiçbir çalışmadan üretilmemiş tamamen özgün bir çalışmadır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu makale, insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: External Independent double blind review.

Author Contribution: Meltem BOSTANCI contributed 50%, Özgür YILMAZ contributed 50%.

Statement of Originality: This article is a completely original work that has not been derived from any published work.

Statement of Support and Acknowledgments: No support was received for the study.

Ethical Approval: This article does not involve any human or animal research requiring ethical approval.

Conflict of Interest Statement: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

ŞANLIURFA'DA BOŞANMIŞ KADINLARIN BOŞANMA DENEYİMLERİ

Divorce Experiences of Divorced Women in Şanlıurfa

Fatma KÖROĞLU İNALI¹
Hatice ŞAHİN²

Araştırma / Research

www.toplumvekultur.com

<https://doi.org/10.48131/jscs.1663559>

Başvuru/Received 22.03.2025
Kabul/Accepted 22.06.2025
Sayfa/Page 49-68

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi,
Harran Üniversitesi, Fen-Edebiyat
Fakültesi, Sosyoloji Anabilim Dalı
fatmakorogluinali@gmail.com

ORCID: 0009-0006-3376-7664

² Doç. Dr., Harran Üniversitesi, Fen-
Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
htcsn43@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7123-6411

Atıf/Citation:

Köroğlu İnalı, Fatma ve Şahin, H. (2025).
Şanlıurfa'da boşanmış kadınların boşanma
deneyimleri, *Toplum ve Kültür Araştırmaları*
Dergisi, (15), 49-68

Öz

Evlilik ve boşanma iki insan arasındaki anlaşma olması açısından bireyleri ilgilendiren bir konu olmasının yanı sıra toplumsal düzenin sağlanması açısından da toplumu ilgilendiren bir konudur. Bu açıdan değerlendirildiğinde evlilik ve boşanma modern toplumlarda yasalarla çerçevesi çizilmiş konulardır. Boşanma, Türk Medeni Kanunu'nda evlilik birliği içindeki her iki bireye de hak olarak sunulmuştur, ancak özellikle Şanlıurfa'da boşanma kararının alınmasından başlayarak boşanmanın gerçekleşmesine kadar geçen süreçte kadınlar açısından oldukça sıkıntılı geçebilmektedir. Bu nedenle bu çalışmada Şanlıurfa'da yaşayan boşanmış kadınların boşanma deneyimleri ele alınmış ve toplumsal cinsiyet normlarının boşanma süreci üzerindeki etkisi anlaşılmak istenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılırken, kadınların boşanma sürecini nasıl yönettiklerini ve neler yaşadıklarını kendi deneyimleri üzerinden anlamak ve boşanmaya yönelik anlamlandırmalarını çözümlemek amacıyla fenomenolojik desen ekseninde hareket edilmiştir. 14 kişiden oluşan katılımcılar, amaçlı örneklem tekniği ile seçilmiş ve araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme sorularına cevap vermesi istenmiştir. Görüşmeler, katılımcıların kendilerini rahat hissedebilecekleri ortamlarda gerçekleştirilmiş ve kendilerine etik kurallara ilişkin bilgiler verilmiştir. Katılımcılardan izin alınarak ses kayıt cihazı ile görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Araştırmanın verileri betimsel analiz tekniği ile MAXQDA programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları evlilik, boşanma, boşanma sonrası hayat ve yaşama dair tavsiyeler başlıklarıyla dört ana tema altında değerlendirilmiştir. Bu çalışma ile Şanlıurfa'nın yerel dinamikleri de göz önünde bulundurularak boşanmanın ataerkillik cinsiyet normları ile ilişkisi ortaya çıkarılarak toplumda var olan şiddet olaylarının önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Araştırmanın sonucunda Şanlıurfa gibi ataerkillik toplumlarda boşanmış kadınların karşılaştığı zorlukların, toplumsal, psikolojik ve bireysel stratejilerle aşılabileceğini ve bu stratejilerin kadınların yeniden güçlü bir şekilde hayata tutunmalarını sağladığı ortaya koyulmuştur. **Anahtar Kelimeler:** Evlilik, Boşanma, Ataerkillik, Şanlıurfa.

Abstract

Marriage and divorce, while agreements between two individuals, are also matters of societal concern due to their role in maintaining social order. Accordingly, marriage and divorce are regulated by legal frameworks in modern societies. Under the Turkish Civil Code, divorce is recognized as a legal right granted equally to both parties within a marital union. However, in şanlıurfa, the period between deciding to divorce and the finalization of the process can be particularly challenging for women. This study explores the divorce experiences of women living in şanlıurfa and aims to understand the influence of gender norms on the divorce process. A qualitative research method was employed, using a phenomenological approach to examine how women navigate the divorce process, what they experience, and how they interpret divorce based on their lived experiences. The study sample consisted of 14 women selected through purposive sampling. Participants responded to semi-structured interview questions prepared by the researchers. Interviews were conducted in environments where participants felt comfortable, and ethical guidelines were clearly communicated. With the participants' informed consent, the interviews were audio-recorded. The research data were analyzed using descriptive analysis techniques via MAXQDA software. The findings were organized under four main themes: marriage, divorce, post-divorce life, and recommendations for life. By taking into account the local dynamics of şanlıurfa, this study seeks to uncover the relationship between divorce and patriarchal gender norms, aiming to contribute to the prevention of gender-based violence in society. The study concludes that the challenges faced by divorced women in patriarchal contexts like şanlıurfa can be addressed through social, psychological, and individual strategies, which ultimately empower women to reengage with life more resiliently. **Keywords: Marriage, Divorce, Patriarchy, şanlıurfa.**

Giriş

Erkek bedeni ve kadın bedeninin biyolojik farklılıklarının, toplumsal alanda da farklılıklara yol açtığı inancı toplumsal cinsiyet normlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Feminist kuramlar, bu “farklılık” inancının karşısında erkeklerin ve kadınların davranış ve deneyimlerindeki farklılıkların izini sürerek toplumsal alanda değişmez olarak görülen bu normların temelinde i. biyoloji, ii. toplumsal kurumların rol gereksinimleri ve iii. Öteki’ni üretme çabası olduğunu ileri sürer (Lengermann ve Niebrugge, 2018, s.303). Özellikle Simone de Beauvoir’ın başını çektiği feminist kuramcılar, bu farklılıkların eril kültür tarafından hem üretilen hem de kendisini yeniden üretmek için kullanılan bir süreç olarak kabul ederken bu düzenin sürdürülmesinde kendini tanımayan kadınların da rol sahibi olduğu tezini savunur (Lengermann ve Niebrugge, 2018, s.305).

Kadınların kendilerini tanıma süreçleri aslında toplumun kültürel değerlerinden bağımsız değildir. Toplumsal kurumların işleyişi bireylerin birer özne konumuna gelerek karar alma süreçlerinde etkin rol almasını belirleyen önemli unsurlar arasında yer alır. Bu noktada Judith Butler (2018, ss.45-46) kadınların özne olarak var oluşunu belirleyen siyasi iktidardan bağımsız olmadığını ve toplumsal cinsiyetin her zaman toplumun siyasi ve kültürel keşişme noktalarından ayırmanın imk nsız olduğunu vurgular. şanlıurfa’daki toplumsal cinsiyet normlarının ve rollerinin görünümleri de siyasi ve kültürel bağamlar içinde değerlendirilmesi gereken bir konu olarak ele alınmak zorundadır.

Toplumsal rol kavramı toplumun bireyden istediği davranış kalıbına vurgu yaparken (Vatandaş, 2007, s.33), toplumsal cinsiyet rolleri toplum ve kültür tarafından üretilmiş ön kabuller ve kalıp yargılarla yüzyıllar boyunca oluşturulmuş geleneklerin bir ürünü ve sonucu olarak (Berktaş, 2012, s.16) toplumun erkeklerden ve kadınlardan beklediği davranış kalıplarını ifade eder. Kadın yüzyıllar boyunca bu roller çerçevesinde ev içinde ve ev işleriyle tanımlanırken, erkek kamusal alanın bir parçası olarak ev içi ve aile sorumluluklarından uzak tutulmuştur (Şenol ve Kılıç, 2021, s.192). Kadının ev içinde tanımlanması bir taraftan kadını kamusal alanın tehlikelerinden koruyan bir “sığınak” olarak görülürken diğer taraftan baskı ve kontrol alanı olan “hapishane” olarak da değerlendirilmektedir. Bu karşıt görüşler arasında ev, toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarının yeniden üretildiği alan olarak ortaya çıkmaktadır (Koçak Turhanoglu ve Beklan Çetin, 2023). Bu kamusal/özel alan ayrımı içerisinde kadınlar siyasal ve ekonomik etkinliklerden uzak tutularak erkek üstünlüğü ve egemenliğine dayalı ataerkil zihniyetin yeniden üretimi sağlanmaktadır (Günindi Ersöz, 2015)

Ataerkil cinsiyet normlarının en önemli göstergeleri, kadının kamusal alana katılımdan uzak tutulma, siyasal alanda söz sahibi olmanın engellenmesi, ev içinde karar alma süreçlerine katılımın engellenmesidir. Kadını özel ve kamusal alanda ikincilleştiren ataerkil cinsiyet normları başta kadınların eğitim ve ekonomik faaliyet alanlarından uzaklaşmasına neden olduğu için hayatını tek başına sürdürmesini de engelleyen bir noktaya getirmektedir. Kendini aile dışında var edemeyen kadınlar, özellikle sorunlu evliliklerini sürdürmek zorunda kalabilmektedirler. Bu durum eğitim seviyesi oldukça düşük olan Şanlıurfa'da yaşayan kadınlar açısından daha keskin hale gelebilmektedir. Eğitim seviyesinin düşük olması toplumsal hayatta pek çok konuda kadınları geride bırakırken istihdam alanında da geride kalmasına neden olmaktadır. Bunun en önemli göstergelerinden biri de TRC2 Bölgesinde (Şanlıurfa, Diyarbakır) %15,9 olan kadın istihdam oranıdır (İstatistiklerle Kadın, 2022). Kadınların hem eğitim alanından hem de istihdam alanından uzak kalması kamusal alanda görünürlüğünü etkilediği gibi sürdürdüğü yaşam biçimi dolayısıyla da ataerkil cinsiyet rollerinin yeniden üretimine katkı sağlayarak kadını ev içinde kalmaya ve dolayısıyla boşanma konusundaki karar alma süreçlerinden de uzaklaştırmaya neden olmaktadır.

Kadınların özel ve kamusal alanlarda var olabilmesi toplumların gelişmişlik düzeyine göre farklılık arz etse de ataerkil cinsiyet normlarının baskın olduğu toplumlarda “kadının varlığı” evlilik üzerinden temellendirilmektedir. “Kadın açısından evlilik topluluğa katılmanın tek yoludur” (Dudu Karaman ve Doğan, 2018, s.1477). Ancak Pınar İlkaracan (1998, s.9) tarafından yapılan çalışmada Güneydoğu'da evli kadınların %50,3'ünün evliliklerinde kendi rızalarının olmadığı görülmüştür.

Evlenme konusunda kendi rızaları olmasa dahi kadınların kendilerine kimlik edinmelerinin ve toplumsal hayatta var olabilmelerinin bazen tek yolu evlilik olduğu için kadınlar, aile içinde

yaşanan sorunlara rağmen evliliklerini sùrdùrme eğiliminde olabilmektedirler. Boşanma evlilik sözleşmesinin son bulması anlamında (Aydın, 2017, s.73) bu sözleşmeye taraf olan iki kişiyi ilgilendirdiği düşünùlse de toplumların yaşam biçimleri kişilerin dahil olduğu aile ya da akraba gruplarını da bu sözleşmenin başlatılması ya da sözleşmenin son bulması noktasında taraf hale getirebilmektedir. Bu nedenle sorunlu evliliklerin son bulması çoėu zaman iki kişiden daha fazla kişinin konuya müdahil olmasına neden olabilmektedir (Can ve Aksu, 2016). Ataerkil cinsiyet rollerinin ve geleneksel aile yapılarının baskın olduğu şanlıurfa’da boşanma kadınlar açısından ciddi zorluklarla baş etme sürecine dönüşebilmektedir (Gezer Tuğrul, 2018, s.10).

1. Metodoloji

Çalışmada geleneksel toplum yapısı özelliği gösteren ve ataerkil cinsiyet normlarının baskın olarak yaşandığı şanlıurfa’da kadınların boşanma deneyimleri ele alınarak toplumsal cinsiyet normlarının boşanma sürecindeki etkilerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda şanlıurfa’da yaşayan kadınların evlilik kararlarını nasıl aldıkları, evlilikleri sırasında karşılaştıkları sorunlar, boşanma kararını nasıl aldıkları, boşanma sürecini nasıl yönettikleri, boşanma sürecinde ve sonrasında hangi zorluklarla karşılaştıkları ve toplum içerisinde boşanmalarına yönelik nasıl tepkiler aldıkları şeklinde belirlenen araştırma problemleri üzerinden araştırma yapılmıştır. Araştırmada derinlikli bilgiler alınmak istendiği ve boşanmış kadınların boşanma fenomenini ve boşanma deneyimlerini nasıl anlamlandırdıkları ortaya konulmak istendiği için nitel araştırma yöntemine dayalı fenomenolojik desen tercih edilmiştir. Fenomenoloji, bireylerin belirli bir olguyu nasıl deneyimlediğini ve bu deneyime nasıl anlam verdiğini anlamaya çalışan nitel bir araştırma desendir. Deneyimin ne olduğuna ve nasıl yaşandığına odaklanır; bu yönùyle yüzeydeki gözlemlerden çok, yaşantının özünü betimlemeyi amaçlar. Kavramsal olarak “görüngù bilimi” anlamına gelir ve bireyin öznel deneyimini merkeze alır (Özdemir ve Tuti, 2023, s.220).

Araştırmanın katılımcılarına nitel araştırma yöntemi bağlamında sıklıkla kullanılan ve araştırmacıya araştırma sürecinde esneklikler sağlayan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile hazırlanmış sorular yöneltirmiştir. Araştırmanın evreni şanlıurfa şehir merkezinde yaşayan ve boşanmış kadınları kapsarken araştırmanın örneklemini amaçlı örneklem tekniği ile seçilen ve nitel araştırmanın uygunluk oranı esas alınarak seçilen 14 kişi oluşturmaktadır. Seçilen 14 kişi ile yapılan görüşmelerin verileri MAXQDA programı kullanılarak betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırmanın verileri “evlilik kararı ve süreci, boşanma, boşanma sonrası hayat ve yaşama dair tavsiyeler” başlıkları altında ele alınmıştır.

Araştırmaya başlamadan önce etik kurul izni alınmış ve sonrasında araştırma yapılmıştır. Araştırmanın bulguları değerlendirilirken Katılımcıların kimliklerinin gizli kalması amacıyla katılımcılar K1, K2 ...K14 şeklinde kodlanmıştır. Araştırma sürecinde ve sonrasında tüm etik kurallara uygun davranılmıştır.

2.Bulgular

2.1. Evlilik Kararı ve Süreci

Evlilik, hemen her toplumda görülen ve iki kişi arasındaki bir sözleşme olsa da toplumların içinde bulundukları kültürel ve hukuki yapılaraya göre farklılık göstermektedir. Türk Medeni Kanunu (2001), bir erkek ve bir kadının evlenme şekillerini tanımlamış ve bunun dışında yapılan her türlü kültürel sözleşmeyi reddetmiştir. Bunun yanı sıra evlilik toplumun kültürel, dini, ekonomik, ideolojik ve ailevi nitelikleriyle yakından ilişkilidir. Dolayısıyla insanların evliliğe yükledikleri anlamlar ve evlilik biçimleri farklılık göstermektedir. Özellikle eř seçimi (Aydın, 2017, ss.69-70) ile başlayan sürec bireyin tüm hayatını etkileyebilmektedir. Türkiye genelinde evliliklerin %56,8'i görücü usulü ile gerçekleşirken bu oran farklı değişkenlerle değerlendirildiğinde %46,1'i görücü usulü ve kendi rızasıyla, %34,9'u kendi kararı ve ailesinin rızasıyla, %10,7'si görücü usulü ve kendi görüşü sorulmadan aile kararıyla evlendikleri görülmüştür (Türkiye Aile Yapısı Araştırması, 2021). Araştırmanın katılımcılarının 6'sı görücü usulüyle evlendiklerini belirtirken, 8'i severek evlendiklerini belirtmişlerdir. Ancak severek evlenenlerde de ilişkinin başlamasından kısa süre sonra toplum ve aileler tarafından evlilik baskısıyla karşılaştıkları belirtilmiştir. İki insanın birbirini tanıma, ardından evlilik ya da ayrılık kararı alma süreci olan sevgililik sürecinin toplumsal baskılar nedeniyle hızlı geçirildiği belirtilmiş ve insanlar birbirlerini tanıyamadan evlenmişlerdir.

Görücü usulüyle evlilik, çoğunlukla geleneksel aile yapılarının baskın olduğu yerlerde erkeğin ailesinin kızı seğmesi olsa da (Sezen, 2005, s.186) bazı durumlarda bu evlilik türü akraba evliliklerini (Ayan ve diğerleri, 2002) de kapsamaktadır. K 4 (39) evliliğinin başlamasını řu şekilde aktarıırken görücü usulüyle yapılan evliliğin aynı zamanda bir akraba evliliği olduğunu da vurgulamıştır: "Amcamın oğlu ile zorla evlendirildim. Görücü usulü bir evliktir. Ailelerimiz bu evliliği ayarladı. Flört dönemi olmadı, nişanlandık ve evlendik." Aileler soylarını korumak, toprak bütünlüğü sağlamak, aynı kültürden çocukların daha iyi anlaşması (Ayan ve diğerleri, 2002; Yüksel-Kaptanoğlu ve Ergöçmen, 2012, s.134) gibi nedenlerle çocuklarını akraba evliliğine yönlendirirken akraba evliliklerinin hem sağlık açısından (Nar, 2012) hem de aile içi ilişkilerde çeşitli sorunlara yol açtığı (Polat, 2017, s.84) da yapılan çalışmalarla gösterilmektedir.

“Severek evlendik” diyenlerde de bölgenin geleneksel yapısı nedeniyle aslında evlendiğı adamın karakterini tam olarak anlamadan, ailesine laf gelmesin diye hızlı bir şekilde evlendikleri gör÷lmektedir. K3 (31) boşandığı eşiyle evlenme sürecini řu şekilde aktarmıştır: “Aynı iř yerindeydik, ilaç firmasındaalışıyorduk. Tanıştık ve severek evlendik. Ben ailemi toplum içinde kötü duruma dūřürmemek için ilişkinin adını bir an önce koymak istedim.” Evlilik öncesi tanışma sürecinin hızlandırılması eşlerin birbirinin kişisel özelliklerini tanımasını zorlaştırdığı için evlilik sürecinde çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Özellikle evlilik sürecinde yaşanan, eşler arasındaki iletişim bozukluğı, ev içi sorumlulukların eşitsiz dağılımı, aile içindeki rollerde yaşanan sorunlar, ocuk yetiştirme konusundaki anlaşmazlıklar, aldatma, şiddet, yalan gibi sorunların evlilik öncesi yetersiz farkındalık olarak kabul edilen birbirini tanımadan ve aceleyle evlenmenin sonucu olduğı dūř÷n÷lmektedir (Yüce ve Yaman, 2022).

Araştırmanın temel bulguları arasında da evlilik sürecinde yaşanan önemli sorunlar arasında şiddet, zorbalık, yalan, aldatma, ev içi sorumluluklar, çocukların bakımı gibi sorunlar dile getirilmiştir. Ayrıca Butler’ın (2018) da ifade ettiğı üzere, kadınlık ve erkeklik sabit ve özsel kimlikler değıl; toplumsal normların tekrar yoluyla inşa ettiğı edimsel rollerdir. Bu bağlamda, katılımcı kadınların ev içi ve eř olma konuları, cinsiyetlendirilmiş pratikler aracılığıyla şekillenmiş; kadınlık rolleri, ailevi sorumluluklar ve ev içi emek üzerinden toplumsal olarak kurgulanmıştır.

Carole Pateman’a (1988) göre evlilik, görünürde karşılıklı rızaya dayanan medeni bir sözleşme gibi sunulsa da gerçekte kadınların görünmeyen, ücretsiz ve cinsiyete dayalı emeğini temel alan bir “emek sözleşmesi” niteliğindedir. Kadın ‘eř’ olduğunda, aynı zamanda ev içi emek gücüne dönüşürken; erkeğın ev içindeki otoritesi, bu sözleşme aracılığıyla doğıal ve meşru bir hak gibi sunulmaktadır. Bu çerçeve de erkek, hane halkının geçimini sağıladığı sürece evliliğın egemen tarafı olarak konumlanmakta; kadının ev içindeki duygusal, fiziksel ve yeniden üretim emeğı ise görünmez kılınmaktadır. Söz konusu yapı, evliliğı yalnızca bir duygusal birliktelik değıl, ataerki iş bölümünü yeniden üreten bir emek düzeni olarak tanımlar.

Pateman’ın bu teorik çerçevesi, çalışmada gör÷ř÷len kadınların deneyimleriyle de örtüşmektedir. Örneğın K5 (60), evlilik içinde yaşadığı sorunlara rağımen ailesinden destek göremediğini řu sözlerle ifade etmiştir: “Her küs÷p baba evine döndüğ÷mde ‘evine bakmıyor mu?’ sorularına yanıtlım ‘bakıyor’ olunca onlar da ‘e sen daha ne istiyorsun’ cevabını verirlerdi.” Bu ifade, erkeğın yalnızca ekonomik geçim sağılayıcısı olarak tanımlandığını; buna karşılık kadının karşılaştığı duygusal ya da psikolojik sorunların ailesi tarafından görmezden geldiğini göstermektedir. Böylece, toplumsal cinsiyet rolleri içinde erkekten yalnızca geçim sağılama yüküml÷l÷ğü beklenirken, kadının çok boyutlu ev içi emeğı doğıallaştırılmakta ve aile kurumları aracılığıyla kadının özel alandaki ikincil konumu yeniden üretilmektedir.

Kendilerini evlilikleri sırasında değersiz hisseden kadınlar kendilerini evin hizmetçisi konumunda görmektedirler.

Ben bu evlilikte kendimi hasta hissettim abi, sevilmediğimi hissettim kendimi orada sadece o evin ihtiyaçlarını gideren, çocuklara bakan hizmetçilik yapan biri gibi gördüm. Hani belki bir hizmet inin bile bir kıymeti vardır. Çünkü yaptığı şeyin karşılığında belli bir para alıyor. Çünkü bu onun içi, görevi. Çünkü hizmet i nedir, içi nedir, tanım bellidir, işte gelir evi temizler, yemek yapar, ortalığı toplar, bir şey yapar ve her ay karşılığında belli bir para alır ama bu onun içi dedim. Ki onun kadar bile bir değerim yokmuş. Yani kıymetim yokmuş. K1 (38)

Özellikle  ocuk bakımı ve çocukların yetiştirilmesi konusunda babanın sorumluluk almasının çocuğun zihinsel gelişimine, duygusal gelişimine, sosyal gelişimine ve cinsel kimlik gelişimine etkileri (Kuzucu, 2011) göz önünde bulundurulduğunda erkeklerin de sadece eşleri için değil öz evlatları için de büyük önemi olduğu görülmektedir. Ancak katılımcıların çoğunlukla  ocuk bakımı konusunda yalnız kaldıkları anlaşılmaktadır. Hatta K9 (30) “ ocuğum bayıldığında bile tek başıma hastaneye götürmüştüm, düşünün işte bana ne kadar yardımcı bir eř.” ifadesini kullanmıştır. Çocukların fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmadığına yönelik bulguların yanı sıra şiddete tanık olan çocuğunun tıbbi destek almasına da karşı çıktığını ifade eden K14 (40) bu durumu řu sözlerle aktarmaktadır:

Eski eşim kızımızla bağ kurmakta zorlanıyordu. Kızım çoğunlukla benimle vakit geçirmek isterdi. Çünkü babasıyla iletişim kurmakta zorlanıyordu. Zaten bir kez bile alıp parka g t rm şl ğ  yoktur, hatta bir keresinde bana şiddet uyguladığında kızım olaya şahit olmuştu ve sonra kızımda kekemelik olmuştu. Hemen psikolojik destek almamız gerektiğini söylediğimde ‘ben senin kızını özel doktora götürmem’ demişti, sanki ben bu kızı babamın evinden getirmişim gibi.

Geniş ailenin çekirdek aileye müdahalesi, özellikle evlilik sonrasında çiftler arasında yaşanan sorunların temel nedenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Ana-oğul arasındaki duygusal ve simgesel bağ, gelinin evliliğe dâhil olmasıyla tehdit altında hissedilmekte; kayınvalide oğunu paylaşmak istemezken, gelin de eşinin ilgisini kendiyile sınırlamak istemektedir. Bu karşılıklı beklenti  atışması, kayınvalide başta olmak üzere geniş aile  yeleri aracılığıyla çekirdek aileye yönelik otorite kurma, denetim uygulama ve duygusal bağlar üzerinden kontrol sağlama biçiminde müdahalelere yol açmaktadır. Çekirdek aile modelinin yaygınlaşmasıyla birlikte kadınların mek nsal olarak bağımsızlaşması bu müdahalelere karşı bir direnç gelişirse de fiziksel ayrılık müdahaleyi ortadan kaldırmamaktadır (Altınsu Sönmez, 2019). K9 (30), “Kayınvalidem ve kayınpederim evliliğimize sürekli müdahale ediyorlardı... G r mcem hemen ‘yok abi, buralardan ev alıp da paramı  ar  ur etme’ demişti.” sözleriyle bu durumu somutlaştırmakta; g r mce aracılığıyla yapılan yönlendirme gelinin karar alma süreçlerindeki özerkliğine zedelemekte ve çatışmayı derinleştirmektedir. Bu tür müdahaleler, yalnızca aile içi dengeleri değil, evliliğin sürecini ve niteliğini de belirleyen yapısal bir soruna işaret etmektedir (Bozkurt, 2021, s.104).

K10 (26) eşinin ailesiyle birlikte yaşadıkları evden taşınmak istediğinde yaşadığı durumu řu sùzlerle ifade etmiştir:

Kayınvalidem beni sırf kendisiyle aynı evde oturmayı reddettiğim için odaya kapatmıştı hem de eşimin gözleri önünde. Sonra da ben odada kilitliyken eşime 'git oğlum, kimle ne yapmak istiyorsan, git yap sen erkeksin her istediğini yaparsın' demişti. Düşünsenize bunu bana yapan da bir kadın, ne acı.

Geniş ailenin, özellikle kayınvalide figürünün, çekirdek aileye müdahalesi, genellikle geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine dayanır. Kadınların, kendi ailelerinin ve özellikle erkeklerin egemenliğini pekiştirmeyi amaçlayan bu tür müdahaleler, kadınların kendi evliliklerinde ve sosyal yaşamlarında özerkliklerini ve bağımsızlıklarını kısıtlar. Kayınvalidenin "erkeksin her istediğini yaparsın" şeklindeki söylemi, ataerkil toplumlarda erkeklerin üstünlük taslayan bir rol biçimini ve kadınların bu sistem içinde ne kadar dışlandığını yansıtır. Kadının, kadına yönelik bu tür bir davranışı sergilemesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ne kadar derin köklere sahip olduğunu ve geleneksel normların, kadınlar arasında da aynı şekilde sürdürülerek, kadınların birbirini bastırmalarına yol açabileceğini gösterir.

Geniş ailenin müdahalesinin yanı sıra, eşlerin birbirlerinin sosyal hayatına yaptığı müdahaleler, kadınların maruz kaldığı psikolojik şiddetin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Yıldız ve Dirik'in (2019, s.140) yaptığı çalışmada, bireylerin stresle baş etme süreçlerinde arkadaş ve özel kişilerin sunduğu desteğin belirleyici bir rol oynadığı ortaya konulmuştur. Ancak, kadınların sosyal hayatlarının kısıtlanması, bu destek ağlarının zayıflamasına yol açarak toplumsal izolasyon ve yalnızlık duygusunu pekiştirebilir. Bunun sonucunda, kadının genel yaşam memnuniyeti olumsuz etkilenebilir.

Eşim, evlendikten sonra arkadaşlarımla görüşmemi istemiyordu. Evde kalmamı ve sadece onun ailesiyle vakit geçirmemi bekliyordu. Bir gün parkta yürüyüş yaparken bir kadınla tanıştım. O kadınla konuşmak bana çok iyi geldi çünkü uzun zamandır kimseyle böyle rahatça sohbet etmemiştim. Eşime bu durumdan bahsettim ve kendisinin de tanışmasını istedim, bu durumu öğrenince çok kızdı ve benim dışarı çıkmamı daha da kısıtladı. 'Senin arkadaşlarınla görüşmene gerek yok, ben sana yeterim' derdi. Hatta herhangi bir tartışmamızda parkta tanıştığım kadının beni bu şekilde yönlendirdiğini düşündüğünü anladım. Zaten zamanla ben de kendimi herkesten geri çektim ve kendimi çok yalnız hissetmeye başladım ve sosyal hayatım tamamen kısıtlandı. K14 (40)

K14'ün bu ifadesi, toplumsal cinsiyet rollerinin ve evlilik içindeki güç dinamiklerinin bir yansıması olarak kadının sosyal hayatının kısıtlanmasının psikolojik ve sosyolojik etkilerini açıkça ortaya koymaktadır. Eşinin, kadının arkadaşlarıyla görüşmesini engellemesi ve yalnızca kendi ailesiyle vakit geçirmesini istemesi, ataerkil normların ve erkek egemenliğinin evlilik içindeki etkilerini pekiştiren bir davranış örneğidir. Eşinin kadının sosyal etkileşimlerini sınırlaması, kadının özerkliğini ve bireysel kimliğini tehdit etmekte, aynı zamanda toplumsal izolasyon ve yalnızlık hissine yol açmaktadır. Bu durum, kadının sosyal destek ağlarını zayıflatırken, evlilikteki güç

dengeşizliklerini daha da derinleştirir ve kadının kendini sosyal çevresinden dışlanmış hissetmesine neden olur. Eşinin “ben sana yeterim” gibi ifadeleri, kadının toplumsal ilişkilerinin denetlenmesi ve özne olarak varlığının kısıtlanması anlamına gelir. Sonuç olarak, bu tür müdahaleler, kadınların hem bireysel hem de toplumsal düzeyde maruz kaldıkları psikolojik şiddetin bir biçimi olarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ve kadının toplumsal alandaki özerkliğini ihlal etmektedir.

Evliliğimizde belki de ilk kez kocamı yürüyüşe çıkmaya ikna etmiştim, yani o kadar sevindim ki geri ilk ve son olmuştu. Neyse biz yryşteyken yine o çok sevdiği arkadaşlarından biri aradı, kocama telefonda ‘napıyorsun, neredesin’ gibi bir şey sordu. Kocam da ‘bir işim var’ dedi sadece. Telefonu kapattıktan sonra neden ‘eşimle yürüyüşe çıktık’ demedin? diye sormuştum. Beni geiştirip sus falan getirdiğime pişman etme demişti. Nasıl bir baskı varsa adamın üstünde, karısıyla akşam yürüyüşüne çıktığını bile çevresiyle paylaşamıyordu. K10 (26)

Bu ifadeyle K10, ataerkil cinsiyet normlarının ilişkilerini nasıl şekillendirdiği göstermektedir. Kocanın, eşinin varlığını ve birlikte vakit geçirme çabalarını çevresine açıklayamaması, ataerkil normların evlilik içindeki iktidar ilişkilerini nasıl şekillendirdiğini ve bireysel özgürlükleri nasıl kısıtladığını gösterir. Bu durum, eşler arası iletişimdeki eşitsizliği derinleştirirken, kadının sosyal çevresinden izole olmasına ve psikolojik olarak dışlanmışlık hissetmesine yol açar. Kocanın bu şekilde davranması, toplumsal baskılarla şekillenen bir erkek kimliği oluştururken, kadın için toplumsal izolasyon ve özerkliğin kısıtlanması gibi olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Evlilik içindeki eşitsizlikler, kadının sosyal yaşamının kısıtlanması ve geniş ailelerin evliliklere sürekli müdahalesi, bireylerin psikolojik ve duygusal sağlığını olumsuz etkilemiş; iletişim eksiklikleri, şiddet, psikolojik baskılar ve kişisel özgürlüklerin yok sayılması gibi faktörler, uzun vadede boşanma kararlarını tetiklemiştir. Bu dinamikler, evliliğin temelini zayıflatmış ve eşler arasındaki bağları kopararak, sonuç olarak boşanmayı kaçınılmaz hale getirmiştir.

2.2. Boşanma

Türk Medeni Kanunu’na (2001) göre; zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk, akıl hastalığı, evlilik birliğinin sarsılması gibi nedenlerle eşlerden biri diğerine dava açabilir. Boşanma süreci, eşlerin anlaşmaya varıp varmamalarına bağlı olarak iki farklı şekilde ilerleyebilir. Eşlerden birinin dava aması durumunda, diğer eşin de aynı yönde bir görüş bildirmediğinde, taraflar arasında uzlaşmaya gidilerek anlaşmalı boşanma süreci başlatılabilir. Ancak, eşler arasında bir uzlaşma sağlanamadığı takdirde, çekişmeli boşanma süreci devreye girer. Bu süreçte, taraflar arasındaki anlaşmazlıklar mahkeme aracılığıyla zlmeye çalışılır (nc, 2017).

Anlaşmalı boşanma, boşanmak isteyen çiftlerin evliliklerini sona erdirmek için, boşanma, velayet, nafaka ve mal paylaşımı gibi konularda karşılıklı olarak uzlaşmaya vararak mahkemeye

başvurdukları bir boşanma türüdür (Seçer, 2016). Bu boşanma türü, tarafların medeni bir şekilde ayrılmayı kabul etmeleri ve tüm hukuki süreçleri ortak rıza ile çözmeleri sayesinde, çekişmeli boşanmalara göre daha hızlı ve daha az stresli bir şekilde sonuçlanır. Anlaşmalı boşanma, her iki tarafın da haklarını koruyarak, mahkeme sürecini daha kısa sürede tamamlamalarına olanak tanır ve bu süreçte taraflar arasında daha az çatışma yaşanır. Katılımcılardan yedisi anlaşmalı olarak boşandıklarını belirtirken K12 (37) bu süreci “Anlaşmalı boşandığımız için ne çocuklarım zarar gördü o süreçte ne de ben, zaten yaşadığım kadar sorun yaşamıştım evliliğimde bir de boşanıırken sorun yaşamaya katlanamazdım.” şeklinde ifade ederek anlaşmalı boşanma sayesinde sürecin daha kolay atlatıldığını aktarmıştır.

Çekişmeli boşanma; boşanma, velayet, nafaka ve mal paylaşımı gibi konularda taraflar arasında anlaşmazlıkların bulunduğu ve bu anlaşmazlıkların çözümleri için mahkeme kararıyla sonuçlanan bir boşanma türüdür. Bu süreç, tarafların ciddi uyuşmazlıklar yaşadığı ve yargı müdahalesine ihtiyaç duyduğu durumları kapsar; dolayısıyla genellikle daha uzun, karmaşık ve streslidir (Aydın, 2023). Toplumsal cinsiyet aşıından bakıldığında, çekişmeli boşanma süreci özellikle kadınlar için daha zorlayıcı olabilir, çünkü kadınlar ekonomik bağımsızlık eksikliği, velayet konusunda karşılaştıkları güçlükler ve toplumsal baskılar nedeniyle daha dezavantajlı bir konumda yer alabilirler. Katılımcılardan yedisi çekişmeli boşanma süreci yaşadıklarını belirtirken K4 (39) üç yıl süren boşanma davasını aktarıırken kadının güvenli bildiğı alanı olan evinden kopuşunu ve hukuki sistemin bireyler üzerindeki yıpratıcı etkilerini anlatmaktadır. “Önce yuvam bildiğim yerden kaçmak zorunda kaldım, üstüne bir de bitmek bilmeyen hukuki süreçler yaşadım. Mahkemelerde kızım süründü, ben süründüm. Bir insan boşanmak istiyorsa bu neden 3 yıl sürsün?” Kadınların boşanma sürecinde karşılaştıkları zorluklar, hukuki süreçlerin karmaşıklığı ve toplumsal baskılar, kişisel ve toplumsal düzeyde daha derin sorunları gözler önüne serer.

Türkiye’de boşanma konusu sadece Türk Medeni Kanunu’nun belirlediğı şartlara göre yapılmamaktadır. Aynı zamanda ataerkil toplumsal cinsiyet normlarının hüküm sürdüğü tüm toplumlarda olduğu gibi Türkiye’de de evlilik aklının son bulması anlamına gelen boşanma geniş ailenin, akrabaların ve toplumun da bu konuya müdahil olmasına neden olabilmektedir (Can ve Aksu, 2016, s.893). Bu nedenle özellikle kadınların boşanma kararı alması sadece eşini değıl aynı zamanda hem kendi ailesini hem de eşinin ailesini boşanmaya ikna etmesine zorlayan bir süreç dönüşebilmektedir (Arıkan, 1996).

K4 (39), boşanmanın birey için hem psikolojik hem de toplumsal açıdan ne kadar zorlayıcı bir deneyim olduğunu ve bu sürecin, özellikle kadınlar için toplumsal cinsiyet normlarının, ailevi beklentilerin ve ekonomik bağımsızlık eksikliğinin ne kadar etkili olduğunu řu sözlerle ifade ederken

ailelerin ve toplumun boşanma konusundaki olumsuz yargıları, bireyin kendi kararını verirken yaşadığı zorlukları derinleştirdiğini de göstermektedir.

Boşanma sürecinde hem maddi hem de manevi olarak çok zorlandım, ailem boşanma kararımı asla kabul etmedi, bana gelinlikle çıktıın kefeninle dönersin ancak dediler. K4 (39)

K4'ün boşanma kararına kefeninle dönersin cevabı toplumda evliliğin bir başarı boşanmanın bir başarısızlık ve onursuzluk olduğunu düşündüğünü desteklemektedir. Kadınların boşanması, bazı toplumlarda hala “başarısızlık” olarak görülür ve bu da kadının toplumsal kabul görmesini zorlaştırır. Aile içindeki destek eksikliği, kadının bu yargılara karşı tek başına mücadele etmesini zorlaştırır.

Ailedeki güç dinamikleri, kadının boşanma sürecindeki kararlarını etkileyebilir. Toplumsal olarak erkekler daha çok güç sahibi olarak kabul edildiği için, kadınlar boşanmayı istemelerine rağmen, aile içindeki erkeklerin baskıları ve engellemeleri nedeniyle bu kararlarını uygulamada zorluk yaşayabilirler. Aile içindeki ekonomik kaynaklar da genellikle erkeklerin kontrolünde olduğunda, kadınların boşanma sonrası yaşamlarını sürdürebilmesi için yeterli gelire sahip olmamaları, onları ekonomik olarak zor duruma sokabilir ve boşanma kararlarında etkili olabilir. Bu anlamda K2 (2) boşanma kararı sürecinde ailesindeki erkeklerin yaklaşımını řu şeklide ifade etmektedir. “Babamdan destek aldım ama abilerim boşanma kararına karşı çıktı. Bu durum benim için oldukça zordu.” K2 (28)

Kadının boşanma sürecinde yaşadığı maddi zorluklar ve aile içinde desteğin olmaması, toplumsal normlara, cinsiyet rollerine ve aile içindeki güç dinamiklerine bağlı olarak daha da derinleşir. Sonuç olarak, kadının maddi zorluklar ve aile desteği eksikliği nedeniyle boşanma süreci daha karmaşık ve acı verici hale gelir, bu da kadının toplumsal normlar ve güç dinamikleri nedeniyle kendini savunmasız hissetmesine yol açabilir ve boşanma sonrası süreçte de bu sorunlar devam edebilir.

2.3. Boşanma Sonrası Hayat

Katılımcı kadınların bazıları boşanma sonrasında, psikolojik rahatlama ve özgürlük duygusu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Boşanmanın ardından, daha önce evliliklerinde yaşadıkları psikolojik baskılardan, şiddetten ve sürekli güvensizlik duygusundan kurtulduklarını ifade eden kadınlar, ruhsal ve fiziksel sağlıklarında belirgin bir iyileşme yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Göker ve Selçuk'un (2023) yaptıkları çalışmada kadınların boşanma sonrası süreçte psikolojik olarak sorunlar yaşadıkları tespit edilmesine rağmen bu çalışmaya katılan ve özellikle evliliklerinde şiddet gören ya da duygusal baskı altında olan kadınlar, boşanma sonrası bu baskılardan uzaklaşarak huzurlu bir

yaşam sürmeye başladıkları aktarılmıştır. Araştırmaya göre, boşanmış kadınların başlarını rahatça yastığa koyabilmeleri, ruhsal sağlıklarında önemli bir iyileşmeyi işaret etmektedir.

Boşandıktan sonra psikolojik ve mental olarak çok daha iyiyim. En azından başımı yastığa koyduğumda rahat bir şekilde uyuyorum. ... Psikolojik olarak bence çok iyi geldi bu bana. Çünkü ben aslında farkında değilmişim. Hani ben kısıtlanmadığımı, özgürlüğümün engellenmediğini zannediyordum. ... Camdan bir fanusun içerisindeymişim ve ben bunu görmemişim. ... Ne düşünce anlamından ne fiziksel olarak ne dış dünyayla ilgili olarak hiçbir şekilde özgür değilmişim. K1 (38)

Bir gün huzurlu uyku uyuduğum bir ev değildi. (Gözleri doluyor.) İki döşeğim bir yorganımla boşandıktan sonra geçtiğim evde hiç değilse kafamı yastığa rahat koyuyordum. K5 (60)

Boşanma özellikle toplumsal hayattaki etiketlenmeye bağlı olarak kadınların ekonomik ve toplumsal bağımsızlık kazanma olasılıklarını kısıtlasa da (Korucu, 2023, s.98) boşanma sonrasında ekonomik bağımsızlık kazanma sonucu ortaya çıkan kendine güvenme hissi kadınlara kendini gerçekteşirme fırsatı da sunar. Boşanmış kadınlar, kendi hayatlarını kontrol etme şansı bulur ve kendilerine yeni bir yaşam kurma konusunda daha fazla özgürlük elde ederler. Bu durum, kadınların güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini aşma sürecinin önemli bir parçası olarak değerlendirilebilir (Karakuş, 2022, s.251). Ancak bu süreç şanlıurfa'nın ataerkil yapısı içinde erkek kardeş müdahalelerinin yoğunlaşmasına da neden olabilecek çift yönlü bir süreçtir. Bu noktada K2 (28) erkek kardeşleriyle girdiği mücadeleyi ancak onları hayatından çıkararak başarabilmiştir.

Boşandıktan sonra yeni bir hayat aıldı resmen. Yani iyi yönlerini şimdi söylemeyeceğim ama mesela abilerimin eşimle evliyen bana asla müdahaleleri olmazken boşandığım gibi başladılar. Hani çalışmam bile onların gözünde řu an yanlış görünüyor. ... Ya ben böyle güçlü bir şekilde durunca aracımı da alınca dediler bu kız bayağı bayağı bir şey yapmaya başladı. Kendine güvenmeye başladı diye düşündüler. Biz bunu biraz daha ezelim nasıl daha vurabiliriz, ezebiliriz diye uğraşmaya başladılar. Hepsisiyle irtibatı kestim. Bana lazım değiller. K2 (28)

Boşanma sonrası kadınlar, birçok zorlukla karşı karşıya kalabilmektedir. Bunlar arasında ekonomik zorluklar, toplumsal damgamalar ve çocukların bakımına yönelik sorumluluklar öne çıkmaktadır (Can ve Aksu, 2016, s.899). Boşanmış kadınlar, toplumsal cinsiyet rolleri ve aile içindeki geleneksel görevlerle ilgili beklentiler nedeniyle, “dul kadın” olarak etiketlenebilmektedirler. Bu etiket, kadınların toplumsal saygınlıklarını zedeleyebilir ve onları yalnızlaştırabilir. Özellikle boşanmış kadınların cinselliklerini rahat yaşayarak “kötü kadın” olacaklarına yönelik anlayış onları “dul kadın” olarak damgalamaktadır.

Boşanma bir kadın için en büyük kısıtlama süreci gibi bir şey oluyor, özellikle de Doğudaysanız. Evliyen yapabildiğiniz birçok şeyi boşandıktan sonra yapamıyorsunuz. İki kere düşünmek zorundasınız çünkü insanlar size hep ‘acaba’ gözüyle bakıyor. ... Bekarken ya da evliyen yaptığınız makyajı boşandıktan sonra yapamıyorsunuz, giyim tarzınızı değiştirmek zorunda kaliyorsunuz. Mesela topuklu ayakkabıyı evliyen giydiğinizde ‘ne kadar yakışmış’ deniyor; bekarken ‘evlenmek istiyor herhalde’ deniyor ama hoş görölüyor. Boşandıktan sonra ise ... ‘arınıyor’ gibi bakılıyor. En acı olanı da bu tutumları en yakın çevrenizden görmek. ... Ne kadar duruşunuz olsa da fark etmiyor; sürdüğünüz kırmızı ruj bile onlara göre cüretkâr sayılıyor ama aslında değil. İnsanlar sizin de kadın olduğunuzu, bazı şeylere ihtiyacınız olduğunu görmezden geliyor.

Yani erkeklerin zaten bakış açısını az çok hepimiz biliyoruz boşanmış kadına. Hani boşanmış kadın hani nasıl desem yani iş görme açısından (cinselliği ima ediyor) hani öyle söyleyeyim, erkeklerin bu bakış açısı vardı ama ben hiçbir zaman taviz vermedim çünkü. Hani de öyle işte senin ihtiyacın vardır. K8 (27)

şanlıurfa'daki araştırma bulguları, evlilik sürecinde ev işleri ve ocuk bakımına ilişkin sorumlulukların büyük ölçüde kadınlara yüklendiğini ortaya koymaktadır. Erkeklerin iş gücüne katılımı, onların ev içi sorumluluklardan uzak kalmasına neden olurken, çalışan kadınlar hem iş hayatı hem de ev içi görevler arasında denge kurmak zorunda kalarak çift yük altına girmektedir. Öte yandan, ev hanımı olan kadınların sosyal hayata katılımda yaşadığı sorunlar, toplumsal cinsiyet rollerinin pekişmesine ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin devam etmesine yol açmaktadır.

Çocuğumuzun sorumluluğu tamamen benim üzerimdeydi, eşim bu konuda pek yardımcı olmuyordu, hatta oğlumda beyaz kan hastalığı çıkmıştı, o dönem yine ksp babamın evine gelmiştim. Biz günlerce oğlumla hastanede kalmıştık bir kez bile gelmemişti, abim bile bana o zaman demişti, “bu nasıl baba” diye. K14 (40)

Boşanma sonrası çocukların velayetinin anneye verilmesi, çocukların bakım süreçlerinin büyük ölçüde annelerin sorumluluğuna geçmesine neden olmaktadır. Bu durum, babaların çocuklarıyla daha az vakit geçirmesine ve ev içi kuralları belirleme ve uygulama konusunda daha az etkin olmalarına yol açmaktadır. Çocukların yetiştirilmesinde ebeveynlerin birlikte kurallar belirlemesi ve destekleyici bir tutum sergilemesi, çocuğun psikolojik ve sosyal gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde, ebeveynler arası iletişim eksiklikleri ve uyum sorunları, çocuğun duygusal ve davranışsal sorunlar yaşamasına sebep olabilir (Erdemir Aşıkoğlu ve diğerleri, 2024).

Boşandıktan sonra, babalarının çocuklara kurallarla ilgili yaklaşımı oldukça farklı oldu. Babalarıyla geçirdikleri hafta sonlarında çocuklar daha serbest bir ortamda bulunuyorlar. Babaları onlara sınırsızca teknolojik cihazlarla oynama ve abur cubur yeme izni veriyor. ... Babasının evinde kuralların olmaması ve daha serbest bir ortamda bulunmaları, benim kurallarına uyma konusunda direnç göstermelerine neden oluyor. K1 (38)

Boşandıktan sonra çocuklarının velayetini alan K1 (38) eski eşinin çocukları ona karşı bir silah olarak kullandığını ve boşandıktan sonra da çatışmaların sürmesine devam ettiğini aktarmaktadır. “Boşandıktan sonra çocuklarımla velayeti bende kaldı, ancak eski eşim çocukları benim canımı yakmak için bir araç olarak kullanmaya başladı. Babalarını görmeye gidip geldikten sonra çocuklarımla huyu suyu değişiyor, hırınlaşıyorlar, bana düşman gibi bakıyorlar. Evlilik içinde zaten babalık yapmıyordu, boşandıktan sonra düşmanlık yapmaya başladı” K1 (38).

Boşanmış ebeveynlerin arasında süregelen düşmanlık ve olumsuz etkileşim çocuklar üzerinde ciddi psikolojik etkiler yaratabilmektedir (şahin, 2021, s.172). Bu durum, çocukların duygusal istikrarını ve güvenli bağlarını zedeleyebilir. Çocukların annelerine ve babalarına karşı hissettikleri duygular, genellikle ebeveynlerinin tutumları ve davranışlarıyla şekillenir. Bu tür bir

ortamda, çocukların annelerine ve babalarına olan duygu ve ilişkileri olumsuz bir şekilde evrimleşebilir, bu da onların davranışlarında değişikliklere neden olabilir.

Çocukların boşanmış ebeveynleriyle olan ilişkilerinin, sağlıklı gelişim için gerekli olan güvenli bağlanma süreçlerini zorlaştırabileceği açıktır. Ayrıca, ebeveynlerin birbirleriyle olan olumsuz etkileşimleri, çocuklar üzerinde davranışsal sorunlara, öfke, kaygı ve güven eksikliklerine yol açabilir. Ebeveynler arasındaki düşmanlık, çocukların güvenli bir bağ kurmalarını ve sağlıklı bir şekilde duygusal gelişimlerini tamamlamalarını engelleyebilir. Bu bağlamda, boşanmış ebeveynlerin, çocuklarının duygusal ve psikolojik iyilik halleri için uyumlu ve destekleyici bir yaklaşım benimsemeleri önemlidir (Şahin, 2021).

Boşanma sonrası kadınlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, şiddet, psikolojik baskılar ve toplumsal damgalamalarla mücadele ederken, aynı zamanda özgürlük, bağımsızlık ve kendi hayatlarını yeniden kurma fırsatına da sahiptirler. Boşanma süreci, kadınların psikolojik olarak iyileşmelerine, huzurlu bir yaşam sürmelerine olanak tanır. Bununla birlikte, toplumun boşanmış kadınlara yönelik olumsuz tutumları ve babasız çocuklarla yaşamının getirdiği zorluklar, toplumsal yapının hala geleneksel kalıplarla şekillendiğini gösteriyor. Toplumsal açıdan, boşanmış kadınlara yönelik daha kapsayıcı ve destekleyici bir toplum yapısının inşa edilmesi, bu süreçte önemli bir gerekliliktir.

2.4. Yaşama Dair Tavsiyeler

Boşanma, yalnızca hukuki bir süreç değil, aynı zamanda duygusal, psikolojik ve toplumsal açıdan da önemli bir dönüm noktasıdır. Bu sürecin ardından kişi, hayatına yeni bir yön vermek ve duygusal iyileşme sağlamak için çeşitli stratejiler geliştirmelidir. Katılımcıların verdikleri tavsiyeler, benzer durumda olan kadınlar için rehber niteliği taşımaktadır. Boşanma sonrası iyileşme sürecinde profesyonel destek almak, toplumsal baskılarla başa çıkmak ve kişisel sınırları korumak gibi önemli noktalar öne çıkmaktadır.

Öncelikle, boşanma süreci yalnızca bir ilişkinin sonlanmasından ibaret değildir; aynı zamanda kişisel bir yenilenme süreci başlatır. Bu noktada, profesyonel yardım almak, iyileşme sürecinin önemli bir parçasıdır. Katılımcıların verdiği tavsiyeler arasında terapi ve psikolojik destek almak sıklıkla vurgulanan bir konudur.

Kızım farklı şeylere tepki vermeye başlayınca pedagog desteği aldım. ... Bir süre git gel yaptım, sonra pedagog bana dedi ki: 'Mutlu anne, mutlu çocuk. Sürecin çocukla bir alakası yok. Siz mutlu olmadığınız sürece kızınız için yardımcı olamam.' İşte o zaman yetişkin terapisine başladım. İnanılmaz iyi geldi. Hâlâ beni terapiye yönlendiren pedagoga minnet duyuyum. (K3, 31)

K3, boşanma sürecinde kızıyla birlikte pedagog desteği aldığını ve bu desteğin her iki taraf için de çok faydalı olduğunu belirtmiştir. Çocukların bu süreçten etkilenmesi çok doğal olmakla birlikte, ebeveynlerin de duygusal destek alması, tüm aile bireylerinin iyileşme sürecini hızlandıracaktır. Bu tür profesyonel destekler, bireylerin yalnızca duygusal travmalarını atlatmalarına yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda yaşamda bir sonraki adımı atabilmeleri için gerekli olan psikolojik dayanıklılığı kazandırır.

Terapi ve profesyonel destek almak, içsel karanlıkla başa çıkmanın bir yolu olabilir. Boşanma sonrası depresyon, kaygı ve umutsuzluk gibi duygular sıkça görülebilir. Bu süreçte kadınların, zihinsel sağlığını korumak için terapi almayı reddetmemeleri gerektiği vurgulanmaktadır (Elveren, 2020, ss.20-22). K7 (34), bu konuda önemli bir öneri sunarak, boşanmış kadınların sadece eşlerinden değil, aynı zamanda zihinsel sınırlarından da “boşanması” gerektiğini belirtmiştir. Zihinsel olarak kendini eski ilişkiden, olumsuz düşüncelerden ve toplumun beklediği normlardan özgürleştirmek, duygusal iyileşmenin temel taşlarından biridir.

Yani çok şükür evet iyileşiyorum diyelim hala süreç devam ediyor. Hala ara ara terapiye de gidiyorum benim durumumda olanlar asla korkmasınlar. Terapi almaktan destek almaktan hiçbir şekilde korkmasınlar. Kesinlikle hani kendini gerçekten böyle bir karanlığa çekince ardı arkası kesilmiyor. Kafanın içindeki o düşünceler bitmiyor, kafanın içi susmuyor. O dönem dinlediğin şarkılar her şey. Ya bir yerde noktayı koyup her şeyi sıfırlamalısın. Sadece kocadan boşanmıyorsun, bir yerde düşüncelerinden de boşanman gerekiyor. Onlardan da boşan, yapmadığın şeyleri yap, yemediğin yemekleri ye, okumadığın şekilde kitap oku hani nasıl anlatsam size tarzını değiştir bir yerde. Hani ben bu değilim de o beni bu kalıba sokmuş, beni buna inandırmış diyorum ya benim bunu atlatmam çok zor oldu. Çünkü ben çok uzun bir dönem delirdiğimi düşündüm. Hani ilaçlar aldım, antidepresanlar. Hep üzülyordum. Ben neden delirdim acaba diye meğerse deliren ben değilmişim oymuş. Sadece beni buna inandırmış asla inanmasınlar. Kendilerini birilerinin çaresiz zavallı oluşuna inandırmamasınlar ve bu süreçte en önemli olan ikinci konuda řu ki, asla kimseyle bu süreci paylaşmasınlar. Yani millete oturup da her seferinde eşim bana şunu yaptı bunu yaptı. şöyle oldu böyle oldu diye dillendirmesinler. İnsanlar sizi hiçbir zaman tam anlamıyla anlamayacak. Bunu hiçbir zaman unutmayın. K7 (34)

Bir diğer önemli tavsiye, kişisel sınırları korumak ve sağlıklı ilişkiler kurmaktır. Kadınların, sevgi uğruna her şeye “evet” dememeleri gerektiği ifade edilmektedir. Özellikle, boşanmış kadınlar, bir sonraki ilişkilerinde geçmişteki hatalarından ders almalı ve sevgi adına kendilerini ezdirmemelidirler. Boşanmış bir kadın, bir ilişkiye girerken önce kendisini ve sınırlarını tanımalı, başkalarının eleştirilerini veya manipölasyonlarını kabul etmemelidir. K12 (37)'nin önerisi, sağlıklı bir ilişkide güven, saygı ve eşitlik gibi temel ilkelerin olması gerektiğidir. Bir ilişkideki sorunların, karşılıklı anlaşmazlıkların ya da ihanetlerin, sevgiyle çözülmeyeceği ve kişinin kendini kaybetmemesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Boşanma sonrası yeniden başlamak, aynı zamanda duygusal olarak “yeniden doğmak” anlamına gelir. Bu süreç kadınlar için ekonomik zorluklar, aile desteğinin olmaması, toplumsal baskılar, çocuklarla ilgili sorunlar gibi nedenlerle oldukça zor olsa da (Bozkurt, 2021; Kucur ve

Kelebek, 2021) boşanma sonrasında K13 (32), mutsuz bir evlilikten se boşanmanın daha sağlıklı bir seçenek olduğunu dile getirirken, bu sùrecin sonunda daha huzurlu bir yaşamın mümkün olduğunu ifade etmektedir. Bu gùrùř, boşanmış kadınların toplumun onlara dayattığı, evli kalmak gibi baskılara karşı direnebilmeleri adına önemlidir. K13 (32)'ùn belirttiği gibi, boşanma, bir son değil, yeni bir başlangıçtır. Tekrar evlenmek ya da başka bir ilişkiye girmek, kişisel olarak daha sağlıklı bir hale gelmek için önemli bir sùretir. Kiřinin kendi sınırlarını belirlemesi ve kendisine değer vermesi, bu sùrecin sonunda daha gùlü bir birey olarak çıkmasına olanak tanır.

Boşanmanın ardından kadınlar, kendilerini kaybetmiş hissedebilirler. Ancak, zamanla bu sùreten daha gùlü çıkmak mümkündür. K14 (40), kadınların boşanma sonrası kendilerini değiştirmemeleri gerektiğini, çünkü asıl değişimin erkeğin davranışlarında olmadığını belirtmektedir. Kadınlar, kendilerini yeniden tanıyıp, kim olduklarını ve ne istediklerini keşfettiklerinde daha gùlü ve huzurlu bir yaşam kurabilirler.

Bir şey zaten baştayken neyse sonuna kadar öyledir, değişmiyor. Değişen aslında onlar değil biz kadınlar değişiyoruz. Tahammùl seviyemiz zamanla artıyor, düzeltiriz, hallederiz diyoruz. Ben öyle gördüm. Ben değiştim çok şeyimden ödün verdim, hiç yapmadığım şeyler yaptım. Ben hiç kimsenin dizine kapanıp ağlayacak kafasında biri değildim ama sırf boşanmamak için, sırf dul kalmamak için, sırf evimden olmayayım diye bunu bile yaptım. Onlar değişmiyor yani, erkekler değişmiyorlar, değişen biz oluyoruz. Deęiřmesinler kadınlara tavsiyem değişmesinler. Evet boşandıktan sonraki hayat zor ama en azından zorluk içinde bir huzur var. Diğer türlü hem zorluk hem huzursuzluk var. K14 (40)

Boşanma sonrası iyileşme sùreci, duygusal zorluklarla ve toplumsal baskılarla başa çıkmak için önemli bir dönüm noktasıdır. Bu sùre, yalnızca profesyonel destek almakla değil, aynı zamanda kişisel sınırları koruyarak ve toplumsal beklentilere karşı direnerek başarılı bir şekilde atlatılabilir. Kadınlar, boşanma sonrasında yeniden hayata tutunarak, gùlü bir şekilde ve sağlıklı bir şekilde yol almaya devam edebilirler.

Sonuç

şanlıurfa'da yaşayan boşanmış kadınların evlilik, boşanma ve boşanma sonrası yaşam deneyimleri bu çalışmada, toplumsal cinsiyet normları, aile yapısı, toplumsal baskılar ve psikolojik sùreler bağlamında ele alınmıştır. Araştırma bulguları, evliliklerin büyük bir kısmının geleneksel normlara bağlı olarak görücü usulùyle gerçekleştiğini; severek evlenen kadınların dahi toplumsal baskı nedeniyle ilişkinin doğal seyrini yaşayamadan evliliğe zorlandıklarını ortaya koymuştur. Evlilik sùrecinde ise kadınların toplumsal cinsiyet rollerine uygun biçimde ev içi iş yükünü üstlendikleri, ocuk bakımında yalnız bırakıldıkları ve iletişim sorunlarının sıklıkla yaşandığı anlaşılmaktadır. Geniş ailenin özellikle kayınvalide figürü üzerinden evliliğe müdahalesi, kadınların öznellik alanlarını daraltmakta, erkek egemenliğini yeniden üretmektedir.

Boşanma süreci, kadınlar için yalnızca hukuki bir ayrılık değil; aynı zamanda ekonomik, sosyal ve psikolojik mücadelelerle örülü çok katmanlı bir süreçtir. Anlaşmalı boşanma görece daha az yıpratıcı olsa da çekişmeli boşanmalarda kadınların adalet sistemine erişimde yaşadıkları zorluklar, toplumsal baskılar ve aile içi desteğin yetersizliği, boşanma sürecini daha da zorlaştırmaktadır. Boşanma kararı, kadınlar için çoğu zaman sadece eşe değil; aileye, akrabalara ve topluma karşı verilen bir mücadele h line gelmektedir. “Gelinlikle girilen evden kefenle çıkılır” anlayışı h l  kadınların  zg r iradeleri önünde bir engel oluşturmaktadır.

Boşanma sonrası yaşam ise kadınlar açısından hem bir özgürleşme hem de toplumsal yeniden konumlanma süreci olarak tecrübe edilmektedir. Kadınlar, boşandıktan sonra ruhsal olarak rahatladıklarını, kendilerini daha güçlü ve bağımsız hissettiklerini ifade etseler de ekonomik zorluklar, erkek kardeş müdahaleleri ve “dul kadın” damgası gibi yeni sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Kadınların sosyal yaşamlarının, giyim tarzlarının ve arkadaşlık ilişkilerinin denetim altına alınması, ataerkil zihniyetin boşanma sonrasında da sürdüğünü göstermektedir. Ancak bu zorluklara rağmen, kadınların büyük çoğunluğu terapi, sosyal destek ağları ve kişisel farkındalık sayesinde daha huzurlu bir yaşam inşa etmeye başlamışlardır.

Sonuç olarak, bu çalışma, kadınların evlilikten boşanmaya ve boşanma sonrasına uzanan süreçte yaşadıkları deneyimlerin, yalnızca bireysel değil; toplumsal, kültürel ve yapısal nedenlere dayandığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, kadınların evlilik ve boşanma süreçlerinde yalnız bırakılmaması, sosyal hizmet desteği, psikolojik danışmanlık ve toplumsal farkındalık çalışmalarıyla desteklenmeleri gerekmektedir. Ataerkil yapının kadınlar üzerindeki tahakkümünü kırmak için toplumsal cinsiyet eşitliği temelli politikaların ve kapsayıcı sosyal müdahale mekanizmalarının hayata geçirilmesi elzemdir.

Kaynakça

- Altunsu Sönmez,  . (2019). Gelin kaynana  atışması üzerine sosyolojik bir analiz. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 1001–1022.
<https://doi.org/10.26466/opus.595849>
- Arıkan,  . (1996). *Halkın boşanmaya ilişkin tutumları araştırması*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Ayan, D., Beder şen, R., Yurtkuran, S., &  nal, G. (2002). Akraba evliliğinin kültür birikiminde ve toplum hayatındaki bazı görünümleri: Dil, din ve tıp. *Aile ve Toplum*, 5(5).

- Aydın, K. B. (2023). Türkiye’de boşanma olgusunun bekâr danışmanlığı teorisi açısından değerlendirilmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 56, 1004-1032.
- Aydın, M. (2017). *Kurumlar sosyolojisi*. Açılım Kitap.
- Berktaş, F. (2012). *Tek tanrılı dinler karşısında kadın: Hristiyanlık’ ta ve İslamiyet’te kadının statüsüne karşılaştırmalı bir yaklaşım*. Metis.
- Bozkurt, A. (2021). Boşanma sürecinde ve sonrasında kadın. *On Dokuç Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 97-114.
- Butler, J. (2018). *Cinsiyet belası: Feminizm ve kimliğin altüst edilmesi* (Başak Ertür, Çev.). Metis.
- Can, A. & Aksu, B. (2016). Boşanma sürecinde ve sonrasında kadın. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(58), 888-902. <https://doi.org/10.17755/esosder.25593>
- Dudu Karaman, E. & Doğan, N. (2018). Annelik rolü üzerine: Kadının “annelik” kimliği üzerinden tahakküm altına alınması. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 1475-1496.
- Elveren, A. H. (2020). *Boşanmış, çalışan ve çocuklu kadınlarda depresyon, algılanan stres düzeyleri ve gerçek yetenekleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lefkoşa).
- Erdemir Aşıkoğlu, B., Sağkal, A. S. & Özdemir, Y. (2024). Türkiye’de boşanma sonrası birlikte ebeveynlik deneyimleri: Nitel bir çalışma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 24(62), 13-49.
- Gezer Tuğrul, Y. (2018). Erken Yaşta Evlendirilen Kadınların Evlilik Süreçleri, Deneyimleri ve Sonraki Yaşamları Üzerine Nitel Bir Çalışma. *Sosyoloji Notları*, 2(1), 2-38.
- Göker, M. & Selçuk, H. (2023). Şiddet mağduru kadınların boşanma sonrası süreçte uyguladığı ekonomik stratejiler. *Erciyes Akademi*, 37(3), 1277-1290. <https://doi.org/10.48070/erciyesakademi.1314742>
- Günindi Ersöz, A. (2015). Özel alan/kamusal alan dikotomisi: Kadınlığın “doğası” ve kamusal alandan dışlanmışlığı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(1), 80-102.
- İlkkaracan, P. (1998). *Doğu Anadolu’da kadın ve aile. 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler (173-192)*. Tarih Vakfı Yayınları.
- İstatistiklerle Kadın, 2022. Türkiye İstatistik Kurumu. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668>

- Karakuş, G. (2022). Kadın kooperatiflerinin kadınların güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıdaki rolü. *Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi (PIAR)*, 9(1), 247-259.
- Koçak Turhanoglu, A. & Beklan Çetin, O. (2023). Toplumsal cinsiyet bağlamında “ev”in anlamı ve ev ile kurulan ilişkinin farklılaşması. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 26(1), 40-60.
- Korucu, S. M. (2023). Toplumsal cinsiyet bağlamında kadının boşanması ve boşanmanın sosyal boyutunun kadınlar açısından değerlendirilmesi. *Sağlık Hizmetlerinde Kuram ve Uygulama Dergisi*, 3(2), 95-104.
- Kucur, F., & Kelebek, Ö. (2021). Boşanmış kadınların boşanma aşaması, süreci ve sonrasında yaşadıkları zorluklar: Esenler SHM örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 80, 231-266.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 79-91.
- Lengermann, P. M., & Niebrugge, G. (2018). *Çağdaş feminist kuram*. İçinde. Ritzer & J. Stepnisky (Eds.), *Modern sosyoloji kuramları* (ss. 296–343). DeKi.
- Nar, M. ř. (2012). Tıbbi antropoloji: Akraba evliliklerinin patolojik etkileri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coęrafya Fakùltesi Dergisi*, 52(1), 223-241.
- Öncü, Ö. (2017). Eřlerin “anlaşmalı boşanma” çerçevesinde mal rejiminin tasfiyesine yönelik olarak yaptıkları anlaşmalar ve bu anlaşmaların uygulamada doğurduğu sorunlar. *D.E.Ü. Hukuk Fakùltesi Dergisi*, 19(Özel Sayı-2017), 793-835.
- Özdemir, M. & Tuti, G. (2023). Nitel araştırma desenleri: Metodolojik bir temellendirme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakùltesi Dergisi*, 11(2), 217-235. <https://doi.org/10.57115/karefad.1331759>
- Pateman, C. (1988). *The sexual contract*. Stanford University Press.
- Polat, S. (2017). *Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve akraba evliliğinde kadının konumu*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Erzurum.
- Seçer, Ö. (2016). Anlaşmalı boşanmada eşlerin yaptıkları anlaşma. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakùltesi Dergisi*, 7(2), 1-16.
- Sezen, L. (2005). Türkiye’de evlenme biçimleri. A.Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 27, 185-195.
- şahin, H. (2021). Çocuk haczi uygulamasına yönelik tepkiler: Twitter örneği. *Hafızâ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 167-180.

- Şenol, D. & Kılıç, S. (2021). Kadın, namus ve boşanma üzerine sosyolojik bir değerlendirme. *Pearson Journal of Social Sciences & Humanities*, 6(16), 189-213. <http://dx.doi.org/10.46872/pj.417>
- Türk Medeni Kanunu. (2001, Aralık 8). *Resmî Gazete (Sayı: 24607)*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4721&MevzuatTur=1&MevzuatTerti p=5>
- Türkiye Aile Yapısı Araştırması. (2021). *Türkiye İstatistik Kurumu*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813#:~:text=Evliliklerin%20%56%2C8'i%20g%C3%B6r%C3%BCc%C3%BC%20usul%C3%BC%20ile%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti&text=Kendi%20karar%C4%B1%20ve%20ailesinin%20r%C4%B1zas%C4%B1%20ile%20evlenen%20erkeklerin%20oran%C4%B1%20%37,ise%20%252%2C8%20oldu>
- Vatandaş, D. D. C. (2011). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 35, 29-56.
- Yıldız, K., & Derik, D. (2019). Algılanan sosyal destek ve stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkide algılanan öz yeterliliğin rolü. *16. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı*, 31 Ekim–3 Kasım 2018, Antalya.
- Yüksel-Kaptanoğlu, İ. & Ergöçmen, B. (2012). Çocuk gelin olmaya giden yol. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 128-161.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız çift kör hakem.

Yazar Katkısı: Fatma KÖROĞLU İNALI %50, Hatice ŞAHİN %50 oranında katkı sağlamıştır.

Özgünlük Beyanı: Bu makale, Fatma KÖROĞLU İNALI'nın Hatice ŞAHİN danışmanlığında yazdığı/yazmakta olduğu "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Boşanma Nedenleri ve Kadın: Şanlıurfa Örneği" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışma için Harran Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler etik kurulundan 09.01.2024 tarih ve 2024/03 sayılı etik kurul izni alınmış olup dergi sistemine yüklenmiştir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: External Independent double blind review.

Author Contribution: Fatma KÖROĞLU İNALI tributed 50%, Hatice ŞAHİN contributed 50%.

Statement of Originality: This article was developed from the master's thesis titled "Reasons for Divorce and Women in the Context of Gender: The Şanlıurfa Example" written written by Fatma KÖROĞLU İNALI and Hatice ŞAHİN.

Statement of Support and Acknowledgments: No support was received for the study.

Ethical Approval: For this study, an ethics committee permit dated 09.01.2024 and numbered 2024/03 was obtained from the Social and Human Sciences Ethics Committee of Harran University Rectorate and uploaded to the journal system.

Conflict of Interest Statement: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

SURPASSING THE BOUNDARIES OF FORTITUDE: A STUDY ON PSYCHOLOGICAL RESILIENCE THEORY IN “FATAL FORECAST” BY TOUGIAS

Dayanıklılığın Sınırlarını Aşmak: Tougias'ın “Fatal Forecast” Adlı Eserinin Psikolojik Dayanıklılık Teorisi Üzerine Bir İnceleme

Aybike KELEŞ¹

Araştırma / Research

www.toplumvekultur.com

<https://doi.org/10.48131/jscs.1573975>

Başvuru/Received 25.11.2024

Kabul/Accepted 28.04.2025

Sayfa/Page 69-78

¹Dr.Öğretim Üyesi

Kastamonu Üniversitesi

Bozkurt MYO

Yabancı Diller ve Kültürler Bölümü

kelesaybike@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8130-9752

Atf/Citation:

Keleş, Aybike. (2025). Surpassing the boundaries of fortitude: A study on psychological resilience theory in “Fatal Forecast” by Tougias, *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (15), 69-78

Abstract

Every individual experiences traumatic events, including illness, death, and natural disasters, at some point in their lifetime. Although some individuals endeavor to resist life's challenges, others succumb to them, believing that they will ultimately fail. The capacity to persevere in the face of adversity is, in this context, known as psychological resilience. In Michael Tougias's *Fatal Forecast*, the protagonist Ernie seeks solutions to the challenges he faces, rather than surrendering to them. He overcomes the problems he encounters on his sea voyage by using his problem-solving and self-regulation skills, as well as, most significantly, by accepting the calamity that befell him. Ernie's capacity to control his urges is also one of the key elements in sustaining both his spiritual and physical endurance. Ernie's psychological resilience functions as a protective barrier, shielding him from the adverse effects of turbulent waves, hunger, and severe weather. When these factors, together with Ernie's capacity to adapt to environmental situations and overcome obstacles by using his power, and inner strength, are examined, he fits the criteria for being a resilient person. The aim of the study is to determine whether psychological resilience is an innate trait or the result of an individual's perseverance and fortitude in the face of adversity, as illustrated by the character Ernie. It examines the importance of resilience theory through the story of character Ernie.

Keywords: Psychological resilience, Fatal forecast, Perseverance, Michael Tougias

 z

Hayatı boyunca her insan hastalık,  l m , doğal afetler gibi travmatik olaylarla karşı karşıya gelir. Hayatın getirdiği bu zorluklar karşısında kimileri mücadele etmeye ve direnmeye çalışırken kimileri de kaybedeceğini düşünerek zorluklara boyun eğerler. Bu anlamda insanların zorlu hayat şartları altında dirayet gösterebilme gücü psikolojik sağlamlılık olarak adlandırılır. Michael Tougias’ın *Fatal Forecast* adlı eserinde, kahraman Ernie başına gelen bütün bu zorlu engeller karşısında pes etmek yerine bu durumdan kurtulmanın yollarını arar. Deniz yolculuğu boyunca karşılaştığı zorlukları problem çözme ve öz düzenleme yeteneği ve en önemlisi başına gelen felaketi kabullenerek açar. Bunun yanısıra, dürtülerini yönetebilme gücü de Ernie’nin fiziksel ve ruhsal dayanıklılığını korumasında en önemli faktörler arasındadır. Ernie’nin sahip olduğu psikolojik dayanıklılık onu azgın dalgalar, açlık, soğuk havaya karşı bertaraf eden bir kalkan gibidir. Ernie’nin  evre koşullarına uyum sağlayabilmesi, kendi gücünün verdiği imkanlar doğrultusunda zorlukların üstesinden gelebilmesi ve içsel gücü de olmak üzere bütün bu faktörler gözden geçirildiğinde onun dirayetli insan olma kriterlerini karşıladığını söylemek mümkündür. Bu  alışma karakter Ernie aracılığıyla psikolojik dayanıklılığın doğuştan gelen bir özellik mi yoksa kişinin zorluklar karşısında sergilediği dayanma g c  ve dirayet midir sorularına cevap bulmayı ama lar. Bu makalenin amacı karakter Ernie  zerinden psikolojik dayanıklılığın teorisinin  nemini incelemektir. **Anahtar Kelime: Psikolojik sağlamlılık,  l mc l rapor, Dirayet, Michael Tougias**

Introduction

Sometimes a person is faced with a life threatening situations that requires careful consideration regarding their course of action. While one individual may choose to give up, another may choose to develop some strategies to overcome obstacles. These strategies can be exemplified by the skills of exhibiting self-regulation, self motivation, remaining composed under pressure and engaging in purposeful activities. Recently, a growing number of professionals including psychological councilers, psychologists, yoga instructors have dedicated their effort to promote the impact of mental health, quality of life through books, workshops, and training programs. These trainings are designed to provide individuals with crises management techniques, and adaptability to changing circumstances.

While strategies for psychological resilience are discussed, it is also essential to consider one’s prior experiences, cognitive abilities and social interaction. These factors play a crucial role in shaping an individual’s ability to manage obstacles in their lives. Cultivating self-awareness and maintaining an open mindset can contribute to an individual psychology. Given that resilience is a trait possessed by all individuals, it can be enhanced through ongoing life experiences. By identifying their strengths, they enhance their well beings. Consequently, it lead to a sense of accomplishment and fulfillment. The self-confidence acquired through this process enables people to use their capabilities at their full potential.

The concept of resilience has been studied extensively in many fields. It has a long history, dating back to ancient Greece (Ungar, 2024, p.190). In ancient cultures, fatalism and heroism were closely intertwined ideologies. Death is one of the central themes of Socratic dialogues. Socrates examined the concept of death as an inevitable reality within the framework of existential inquiry, virtue ethics, individual moral conduct, and political philosophy. Socrates emphasized the importance of considering death in all aspects of life, using persuasion and logical arguments. Socrates exemplifies courage by accepting and defying the fear of death, ultimately surpassing his own limitations. The greatest inner experience and resilience come from facing death (Bolotnikova, 2021, p.291).

The concept was later referenced by Francis Bacon who recognized the power of sound to echo resilience. Norman Garmezy's work in the 1950s revitalized this term and highlighted individual's ability, especially children's, to overcome adversity despite challenges such as poverty and parent's mental illness (Ungar, 2024, p.190). Resilience is a concept which shifts our perspective from the negative impacts of stress to the abilities of the individual. It emphasizes the importance of individuals' taking control of their own personal growth by using various resources to fulfill their needs (Liebengerg and Ungar, 2008, pp.21-23). Resilience scientists emphasize the significance of personal strength to challenge difficult circumstances. In contrast to the traditional deficit-focused approach, a strength based approach promotes healthy adaptation to adversity (Hone, 2017, p.143). According to Reivich and Shatt  (2003) resilience is a skill which can be improved by self-practicing. You can improve their ability to handle setbacks and approach challenges with enthusiasm. It is through facing adversity and learning from our experiences that we build resilience (p.18). For Ungar (2024), failure is crucial for building resilience. For example, a child who learns to skate will fall down and get back up several times. Through repeated attempts and failures, a child can have the opportunity to learn and develop. Furthermore, our inability to accept a failure and learn from it hinder our ability to grow. It also leads to repeated mistakes and missed opportunities. On the other hand, embracing failure with courage and resilience can lead to wisdom gained from setbacks (p.58).

Building resilience comes from recognizing that adversity and challenges are a natural part of life. In the example of a car, one can be frustrated why the other driver hit his car specifically, which can be regarded as a natural response. However, it is not about whether you deserve what happened to you but rather how you are able to accept the reality of the situation. Instead of seeking answers to why it happened to you it is important to adapt the challenges (Neenan, 2018, p.43). On the other hand, by choosing to view the obstacles as opportunities people can shift their

perspectives and find ways to cope with the challenges. In this sense, maintaining a positive outlook help individuals overcome adversity. According to Southwick et al. (2023), “Optimism ignites resilience, often providing the energy that drives us to face our challenges head-on. It facilitates an active and creative approach to coping with challenging situations” (p.63). For him, when individuals approach obstacles with a positive mind, they seek out innovative solutions to their problems. It makes people cultivate strength and consider new possibilities. Thus, the ability “to broaden and build” allows people approach the situations from a broader perspective. They consider the alternative perspectives rather than focusing on limited solutions. By utilizing coping mechanism such as positive reappraisal, goal directed problem solving, and find meaning in everyday experiences, people cope with stress more effectively (p.33).

According to Hanson, developing grit is important for both facing known challenges and being prepared for unexpected challenges (2018, p.78). It is possible to say that resilience also be built through opportunities to exert agency. For him, agency is an ability to take actions rather than being passive. Without agency, a person cannot overcome difficulties. When life knocks you down, it is the sense of agency make you stand back up (Hanson, 2018,p.79). To have a strong sense of purpose, motivation, and persistence are important to reach a desired result (80). According to Hanson (2018), “a vigorous sense of making something happen or pushing something forward” (p.80) signifies a strong determination to achieve goal. For him, drawing past experiences of being fierce and strong can help us challenge difficult situations. By recalling a moment when we stood up or handled an emergency allow us to tap into our strength (p.87). In times of limited actions, it is essential to look for small actions and concentrate on the feeling of agency that comes along with accomplishing these actions. For example, when faced with a health crisis, researching about health condition online can be useful to understand treatment options. Similarly, in an argument with family members choosing what to say carefully can help maintain control over the situation. In both examples individuals find ways to assert agency (2018, p.81). If we cannot exert control through actions or words, we can make decision within our thoughts. It is our power to change our ideas from negative ones to more positive ones. That is to say, it is in our hands to take the control of our thoughts and reactions. In this sense, our mind has a crucial role in challenging external situations. It is through conscious decisions we recognize our role as the chooser. On the other hand, Hanson suggests that it is crucial to focus on areas where we have agency. To illustrate the concept of agency, he gives the example of an apple tree. Although he nurtured the apple tree with pruning and watering, he cannot make it bear fruit. Just like the apple tree, there are many things in life that goes beyond our control despite our efforts (p.80).

The development of a resilient self involves a combination of nature and nurture as well as individual and communal efforts. Individuals can be better prepared to initiate change by attaching value to autonomous behavior. Living a conscious and fulfilled life involves seeking values that engage us meaningful activities. Living in this way shifts our focus away from gaining rewards and immediate results. Constructing meaning out of our experiences and integration our understanding of external reality enables us to determine what is harmful and conducive to progress. This process allows us to differentiate between our ideal self and reality (Celinski and Gow, 2011, p.110).

Man has the power to shape his own character through controlling, observing and changing his thoughts. By being mindful of his thoughts and their impact on those around him, he is able to discover the cause and effect relationship in his experience and effectively use them to his advantage (Allen, 1948, p.5). As we grow and learn from our experiences, we adapt to changing situations. New habits and perspectives shape our identities. Thus, our previous selves and habits undergo a process of mature. Through these transformations and adaptations, we transform into the person we desire to be (Duckworth, 2016, p.89).

1.Method

This study aims to highlight the significance of psychological resilience by examining the resilience demonstrated by the character Ernie. It was conducted to show the impact of psychological resilience on shaping individuals' experiences, setting the stage for the future studies. Consequently, it seeks to draw attention to the development of this. This article attempts to answer whether psychological resilience is an innate trait or a learned response derieved from determination in the face of challenges. It also investigates how external factors interact with an individual's inner strength. In analysing Ernie's character as a case study, it explores how problem-solving skills, self-regulation and acceptance can aid in overcoming obstacles. Through a detailed analysis of Ernie's approach to overcoming obstacles we can gain insight into the effectiveness of these cognitive processes in achieving success in real life situations.

This paper, through the lens of psychological resilience theory, provides a new perspective on the intricacies of human nature. In this aspect, it could delve into how this theory can be applied to understand the underlying the dynamics of resilience for personal development. Therefore, this research will serve as a model for enhancing individuals' resilience and facilitating self-discovery to maximize their capabilities.

2. Analysis of the Study

Before going into a detailed analysis of the protagonist’s harrowing experience at sea, it is important to provide a brief overview of the initial predicament faced by the crew members. In the beginning of the novel, the crew of the vessel, Fair Wind, comprised of Billy, Ernie, Rob, and Berry, embarked on a maritime expedition on the 6th of November. When the crew of the Fair Wind sets out expedition on Georges Bank, the weather forecast provided by the National Weather Forecast Service predicted southeasterly winds followed by rain and fog on Saturday. Even if the crew members expected challenging situations at sea, they trusted the accuracy of the weather forecast. Thus, the team embarked on their journey, depending on the weather reports they had grown accustomed to. (Tougias, 2007, pp.11-12). After a while the boat was battered with each wave. The sailors found themselves battling against tumultuous water. They were swept overboard in the depths, one crew member called Ernie fought valiantly to stay afloat.

Throughout his journey , Ernie faced numerous physical and mental challenges. One of the key aspects of resilience theory, as demonstrated by his experience on the raft, is his ability to respond effectively to the powerful waves. When he was faced with violent waves he was able to control the impacts of them through his strategic responses. He struggled against the power of the sea and did his best to stay afloat in the turbulent water. Even so, he had trouble maintaining balance because of the violent waves. In one of the scenes, the force of waves caused him to constantly slide around the raft. The force of the waves was so strong that he could not move or even lift his head (2007, p.53). As the time passes, he learns how to react to the impact of waves. By responding each wave and adjusting his position he controlled the raft. By developing strategies, he navigated the unpredictable waves. Thus, Ernie’s response to waves shows his ability to adapt to the changing situations.

Ernie’s sense of hopefulness in envisioning the possibility of being saved contribute to his psychologic strength. Despite the unknown challenges ahead, Ernie clings to the belief that help will come soon. As he struggled against the crashing waves, his thoughts were consumed with determination to survive. Somewhere deep within him, a glimmer of hope pushed him to keep swimming. With every ounce of strength, he fought against the powerful currents. Finally, he saw a silhouette of his boat in the distance and he kicked his legs as hard as. In a last desperate attempt, he pushed himself to swim towards the boat. Despite the challenging situations, he tries to keep his hope alive through these sentences:

Fight, you son of a bitch, hang in there. Just a few more hours and this storm will have moved on. Then the Sea Fever or the Broadbill will find me. And if not them, then the Coast Guard will have planes looking for me. (Tougias, 2007, p.54)

Ernie's perspective is optimistic as evidenced by the above sentences. Rather than succumbing to despair, Ernie derived strength from his conviction that he would be rescued by the Coast Guard and Sea Fever. His faith in being saved gives him even more will and courage to battle. He does not even consider the potential risks Coast Guard may encounter on the way or the fact that they may be uninformed of the calamity they faced. Ernie's predicament bears a striking resemblance to Henry's circumstances in Herbert Clyde Lewis's novella Gentleman Overboard where the character also experiences a similar misfortune at sea. Henry's reflection on his resilience while facing insurmountable challenges at sea is truly remarkable.

He would use all the gifts God and breeding had given him to get through this alive; stamina and courage and the sharpest edge of his wit. He would conserve every ounce of his energy, prevent sunstroke, stave off thirst and hunger, keep afloat through hour after endless hour, if necessary, by the exercise of an unflagging spirit...But he would live! (Lewis, 1937, p.89)

By using all of his physical and mental abilities he demonstrates a strong will to survive. Despite the challenges of sunstroke, hunger, and thirst, Henry focuses on conserving his energy.

During the time when he was adrift at sea, he evaluates his circumstances and adjusts his tactics to enhance his likelihood of survival. Especially, his problem solving skills and strategic planning to potential dangers allowed him to survive. In one of the scenes, he considered securing the raft's doorway to keep water out. However, he thought that there was a possibility of being trapped if the raft capsizes. Then, he chosed not to do so. He carefully considered the pros and cons of his choice because he needed to be able to swim in case of another overturning (Tougias, 2007, p.57).

In times of crises, to be able to make practical decisions and adapt to the circumstances can be crucial factor for survival. Especially, utilizing cognitive skills not only solves the problem but also contributes to survival in extreme circumstances. Ernie, faced with the challenge of keeping the raft afloat, exemplifies his quick-thinking skills. Despite the valves on the raft being damaged and leaking air, he did not panic. He quickly brainstormed possible solutions. He used hand pump to inflate the chambers but he heard a sound signifying air was still leaking. He cut a patch from the survival bag and used it to tie over the valve. Thus, he was able to prevent any further leaks and keep the raft inflated (Tougias, 2007, p.80). By demonstrating his mental toughness he not only identifies the problem but also comes up with a solution that saved himself from further peril. The protagonis's resilience is also put the test when he faces scarcity. However, the strength of his will

and his commitment to frugality are undoubtedly his greatest assets in this battle for survival. He was unable to find a proper tool to open a can of water that he discovered in his survival bag, but eventually opened it with his teeth and then a knife. Savoring each sip of water he wanted to preserve his supply to last until the end of the day. Additionally, he did not succumb to the temptation to indulge in more cookies. He determinedly closed the cookie tin. Thus, he understood that if he wanted to survive in the midst of the sea, he needed to be frugal with his resources. Thus, Ernie’s attempts to come up with ways to live on little resources emphasizes his capacity to solve problems and adjust to harsh circumstances.

Recalling past pleasant experiences and picturing bright possibilities ahead are crucial aspects in fostering resilience. This approach serves as a protective barrier to prevent potential risk factors. One’s ability to draw on his past experiences provides him with a sense of comfort and solace, which ultimately enhances his psychological well-being. In the story, Ernie’s past near-death experiences are an inspiration for him to face obstacles that come his way. Ernie draws strength and motivation from his previous experiences. This approach allowed him to be focused on any obstacles that arise during the journey. By recalling his past experiences and his own capabilities, he motivated himself to continue his journey with determination. Despite the dangerous situation he faced in his life, he somehow overcame them. When he was a child, he was struck by a car; however, he miraculously came out with only minor injuries. He also remembered the scene where he fell into freezing water while fishing on Dudley Pound. Fortunately, he managed to pull himself to safety by grabbing a tree branch. The hardships Ernie endured in the past align well with Nietzsche’s famous statement “What does not kill you makes you stronger”. Ernie resolutely refused to succumb to despair, believing that he could now surmount the challenges he defeated in the past. He gradually gained strength as he faced challenges. Ernie’s initial acceptance of what was happening to him did not prevent him from continuing to struggle. In this sense, the author expresses the character’s ideas to us in the following ways:

There is a fine line between acceptance and resignation. He simply kept an open mind, and was honest with himself that he had no idea of the final outcome, telling himself that he had done—and would continue to do—the things that would help his odds. (Tougias, 2007, p.96)

Ernie comprehended that accepting did not mean giving up but rather embracing the reality of the situation. He acknowledged that there were limitations and factors beyond his control. Despite the uncertainty of his situation, he used his power to achieve a better outcome. It is possible to say that Ernie’s approach to challenges shapes his cognitive process. In this context, Singer explains the correlation between cognitive process and behavioral outcomes as follows:

When a blockage gets hit, it is a good think. It is time to open up internally and release the blocked energy. If you let go, and permit the purification process to take place inside, that blocked energy will be released... So let of all of your blockages and disturbances become the fuel for the journey. That which is holding you down can become a powerful force that raises you up. (Singer, 2007, p.90)

In the above quotation, Singer emphasizes the importance of embracing blockages. By allowing ourselves to release blocked energy, we can use them as a source of growth. Thus, obstacles can turn into opportunities for strength. Ernie showed a desire to release his limitations. Thus, he understood that embracing difficulties and using them as a source of motivation was key to rising above any limitations.

Moreover, his endeavours to remain vigilant in the midst of the rough sea is another survival strategy. He knew that he had a slim chance of being rescued in the midst of the vast ocean. He had to be prepared for ant sign of a passing plane. Keeping the flares ready and easily accessible and survival bag unzipped were crucial in this regard. (p.99). Even if he found himself in a challenging situation where he fought against the storm in complete darkness, he reassured himself that he could find a way to overcome the night and storm. His determination pushed him to keep moving forward.

He knew the odds were now against him, and he knew any number of events, from a major leak to a new storm, could end his life within hours. But when he started to dwell on such things, the steely voice inside him would speak up. Come on, Hazard, keep it going. Don't go soft now. (Tougias, 2007, p.96)

Fortunately, a group of Coast Guard prepared their lifeboat and approached the orange speck. They maneuvered the boat closer and carefully pulled Ernie and wrapped him in a blanket. As his body temperature had dropped and his limbs were numb, he was struggling to stand up straight. There was the risk of heart attack until his temperature stabilized. The crew carried him inside the ship. He was given dry clothes and warm soup to raise his body temperature (p.110). He was taken to hospital and the doctors were amazed by his physical condition (p.111) On the other hand, he was diagnosed with immersion foot due to the prolonged exposure to wet and cold conditions (p.113).

Towards the end of the story, the following question posed by the protagonist makes the readers question their own resilience in the mid of the challenging circumstances. “Why did I make it, he wondered, when the others did not, and so much of my survival depended on luck?” (p.112). Could we exhibit the same level of resistance if we were in Ernie's position?

Conclusion

This study provides an in-depth analysis of the various factors influencing psychological resilience and their impact on character development. The correlaion between the character’s experiences and his ability to show resilience is explored in an insightful manner. Throughout the research paper, the protagonist’s strategies for overcoming obstacles are highlighted, which emphasized his resilience and his belief in his ability. Thus, the findings of the study suggest that it is crucial for an individual to accept their current conditions and take proactive steps to overcome difficulties rather than ignoring them. Throughout the story, Ernie successfully resolves the challenges he encounters on his ocean voyage by employing his problem-solving and self-regulation skills, and brainstorming. He used his inner power to challenge difficulties came his way. He accepted the things as they are and find ways to challenge the adversities. By approaching situations with a realistic mind and objectively evaluating the situation, he was able to survive. With the agency within himself, Ernie got through challenges and came out stronger.

In this study, the protagonist serves as a case study to understand how cognitive processes and their effect to overcome obstacles. By examining external factors that interact with protagonist’s strength, this study provides insight into the mechanics of psychological resilience and factors leading to its growth. Thus, it acts as a stepping stone for a better understanding of personel growth.

Readers were reminded by the character Ernie that life is full of ups and downs and that we should always be ready for the unexpected. The unforeseen circumstances and adversities that befall us are often beyond our control, yet it is in our agency to handle them, adjust to environmental conditions, derive valuable lessons from both successes and failures, and transform adversity into advantage and potential growth opportunities. In this regard, psychological resilience in not a static concept that can be attained but rather a dynamic process calling for continuous attention and effort. While individuals may demonstrate resilience in certain circumstances, they may not cope with other events. Given the circumstances, being able to create and devise our own strategies for psychological resilience at every point of our lives is important. Thus, just like Ernie who found himself stranded alone in the middle of the ocean, we too enhance our strength by courageously confronting challenges and endeavoring to achieve success with the abilities we have learned.

References

- Allen, J. (1948). *As a man thinketh*. DeVorss & Company.
- Bolotnikova, E. N. (2021). The philosophical origins of resilience. In E. Bakshutova, V. Dobrova, & Y. Lopukhova (Eds.), *Humanity in the era of uncertainty* (Vol. 119, pp. 288–294). European Publisher. <https://doi.org/10.15405/epsbs.2021.12.02.36>European Proceedings
- Celinski, M. & Gow, K. M. (2011). *Continuity versus creative response to challenge*. Nova Science Publishers.
- Duckworth, A. (2016). *Grit*. Scribner.
- Hanson, R. (2018). *Resilient. How to grow an unshakable core of calm, strength, and happiness*. Harmony.
- Hone, L. (2017). *Resilient Grieving*. The Experiment.
- Lewis, H. C. (1937). *Gentleman Overboard*. The Stratford Press.
- Liebenger, L. & Ungar, M. (2008). *Resilience in Action: Working with youth across cultures and contexts*. University of Toronto Press.
- Neenan, M. (2018). *Developing resilience*. Routledge.
- Reivich, K. & Shatt , A. (2003). *The resilience factor*. Random House.
- Singer, M. (2007). *The untethered soul: The journey beyond yourself*. New Harbinger Publication.
- Southwick, S., Charney, D. S., & DePierro, J. M. (2023). *Resilience*. Cambridge University Press.
- Tougias, M. J. (2007). *Fatal forecast: An incredible true tale of disaster and survival at sea*. Scribner.
- Ungar, M. (2024). *The limits of resilience*. Sutherland House.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız çift kör hakem.

Yazar Katkısı: Aybike KELEŞ % 100 oranında katkı sağlamıştır.

 zg nl k Beyanı: Bu makale, yayımlanmış hiçbir çalışmadan üretilmemiş tamamen özgün bir çalışmadır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu makale, insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir.

 ıkar  atışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar  atışması bulunmamaktadır.

Peer Review: External Independent double blind review.

Author Contribution: Aybike KELEŞ contributed 100 %.

Statement of Originality: This article is a completely original work that has not been derived from any published work.

Statement of Support and Acknowledgments: No support was received for the study.

Ethical Approval: This article does not involve any human or animal research requiring ethical approval.

Conflict of Interest Statement: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

THE POSTMODERN PARASITIC SELF IN SARAH KANE'S "PHAEDRA'S LOVE"

Sarah Kane'in "Phaedra'nın Aşk"ı Adlı Oyununda Postmodern Parazit Benlik

Mevlûde ZENGİN¹

Araştırma / Research

www.toplumvekultur.com<https://doi.org/10.48131/jscs.1605111>

Başvuru/Received 21.12.2024

Kabul/Accepted 28.04.2025

Sayfa/Page 79-96

¹Assoc. Prof.

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Faculty of Letters

The Department of English Language and Literature

mzengin@cumhuriyet.edu.tr

ORCID: 0000-0002-7778-8268

Atıf/Citation:

Zengin, M. (2025). The postmodern parasitic self in Sarah Kane's "Phaedra's Love", *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (15), 79-96

Abstract

Phaedra's Love (1996) is a typical Sarah Kane play with its inversion of the classical Greek convention of not performing violence on stage and its subversion of British Theatre traditions. It is also typical in the sense that Kane employed in it—as in her other plays—the actions which are challenging for the directors and difficult to watch for the audience; i.e. it is a play staging the unstageable. *Phaedra's Love* attracts the audience's attention with not only its scenes of extreme violence, sex and abusive language—the features categorizing it as a play of in-her-face theatre—but also its characters, who are the perpetrators of violent and sexual actions that dehumanize them, and the speakers of the abusive and obscene language. Therefore, this study analyzes one of the characters in *Phaedra's Love*, Hippolytus, the incestuous prince as a consuming parasitic self. Hippolytus is the central point in the play, from which the action unfolds. Hippolytus is a character in whose personality various metaphors emerge; yet, the focus of this study is the Hippolytus always eating junk food, watching television and engaging in masturbation as the postmodern self in the context of consumerism and technological life. The aim of this study is to critically examine how these behaviors reflect a broader commentary on contemporary society's obsession with instant gratification and superficial pleasures. By analyzing the character's consumption habits, the study seeks to uncover the connections between personal identity and societal values in an age dominated by media and materialism. Through this analysis, the study aspires to contribute to the understanding of how *Phaedra's Love* reflects and critiques the complexities of postmodern existence with its depiction of the implications of living in a consumption-driven world where genuine connections and meaningful experiences are often sacrificed for fleeting satisfaction. **Anahtar Kelimeler: Parasitic self, Phaedra's Love, Sarah Kane, Hippolytus, Consumerism.**

Öz

Phaedra'nın Aşk (*Phaedra's Love*) (1996), şiddeti sahnede göstermeme özelliği ile klasik Yunan geleneğini tersine çevirmesi ve İngiliz Tiyatrosu geleneklerini alt üst etmesiyle tipik bir Sarah Kane oyunudur. Oyun, Kane'in —diğer oyunlarında olduğu gibi— yönetmenler için zorlayıcı ve seyirciler için izlemesi zor eylemleri yansıtmaması, yani sahnelenemeyeni sahneleyen bir oyun olması bakımından da tipiktir. *Phaedra'nın Aşk*, onu bir “yüzüne tiyatro” oyunu haline getiren özellikler olan aşırı şiddet, seks ve küfür içeren sahnelerinin yanı sıra onları insanlıktan çıkaran şiddet ve cinsel eylemlerin faili ve küfürlü ve müstehcen dil konuşan karakterleriyle de izleyicinin ilgisini çeker. Bu nedenle bu çalışma, *Phaedra'nın Aşk*'ndaki karakterlerden biri olan ensest faili prens Hippolytus'u, tüketen asalak bir benlik olarak incelemektedir. Hippolytus, oyunda aksiyonun ortaya çıktığı ve geliştiği merkezi noktadır. Hippolytus, kişiliğinde çeşitli metaforların ortaya çıktığı bir karakterdir; ancak bu çalışmanın odak noktası, tüketimcilik ve teknolojik yaşam bağlamında postmodern benlik olarak sürekli abur cubur yiyen, televizyon izleyen ve mastürbasyon yapan Hippolytus'tur. Bu çalışmanın amacı, bu davranışların çağdaş toplumun anlık tatmin ve yüzeysel zevklere olan saplantısına dair daha geniş bir yorumu nasıl yansıttığını eleştirel bir şekilde incelemektir. Çalışma, karakterin tüketim alışkanlıklarını analiz ederek, medya ve materyalizmin egemen olduğu bir çağda kişisel kimlik ile toplumsal değerler arasındaki bağlantıları ortaya çıkarmayı hedefler. Bu analiz aracılığıyla çalışma, *Phaedra'nın Aşk*'nın, gerçek bağlantıların ve anlamlı deneyimlerin genellikle geçici tatminler uğruna feda edildiği tüketim odaklı bir dünyada yaşamının imalarını tasvir ederek, postmodern varoluşun karmaşıklıklarını nasıl yansıttığını ve eleştirdiğini anlamaya katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. **Keywords: Parazit benlik, Phaedra'nın Aşk, Sarah Kane, Hippolytus, Tüketim**

“Wretched poverty dogs the pure, and the adulterer, strong in wickedness, reigns supreme.”

Seneca, Phaedra

“I'd rather risk defensive screams than passively become part of a society that has committed suicide.”

Sarah Kane

Introduction

The realm of contemporary theatre has undergone transformative shifts, particularly evident in the works of playwrights such as Sarah Kane. Among her notable contributions, *Phaedra's Love* (1996) stands out as a provocative exploration of human emotion, violence, and the complexities of human desires. The play exemplifies Kane's specific style, wherein she boldly inverts the classical conventions —namely the long-held Greek tradition of excluding violence from the stage. By thrusting often unsettling themes into the spotlight, Kane challenges not only the aesthetic norms of British theatre but also the boundaries of the audience comfort, creating the feeling of severe restlessness in them. In crafting *Phaedra's Love*, Kane engages in the audacious act of staging the unstageable, forcing the audiences to confront the visceral realities of her characters' experiences. *Phaedra's Love* is emblematic of the in-her-face theatre movement, which emerged in

the late 20th century and is characterized by its stark, confrontational approach to staging. The play is rife with violence, sex and abusive language. These features of *Phaedra's Love* are attributed to its being a play of in-yer-face theatre; however, the extremities in the extremes such as violence and sexuality of all kinds and the filthy and abusive language in it may be thought to be both the novelties and contributions of Sarah Kane as a playwright to contemporary British Drama and the ploys functioning for her social criticism. In this context, this play of Kane's is less similar to those of her contemporaries.

When a literature review is made, it can be observed that Sarah Kane's plays have often been analyzed for their deep exploration of themes such as violence, trauma, mental illness and the human condition. Scholars have often focused on Kane's use of theatrical techniques, such as non-linear narrative structure, intense language and shocking imagery in order to convey powerful and thought-provoking messages. Kane's works have also been studied for their influence on contemporary theatre and for pushing the boundaries of the traditional dramatic storytelling ways. In general, academic analyses of Sarah Kane's plays often explore complex themes, innovative styles in them and their significant contributions to the modern theatre. Similarly, Kane's *Phaedra's Love* has been analyzed for its structure, language and themes in relation to Kane's broader body of work and with regard to its aspects as a contemporary play. Additionally, academics often analyze the play as a significant example of in-yer-face theatre. The play has been examined for its use of graphic and provocative imagery, as well as its challenging exploration of taboo subjects. As *Phaedra's Love* is a reinterpretation of the classic Greek myths of *Phaedra* and *Hippolytus*, scholars have often focused on how Kane subverts traditional interpretations of the characters and themes, exploring issues such as power dynamics, desire, violence, and nihilism. Summarily, the academic analyses of *Phaedra's Love* typically delve into its qualities of in-yer-face-theatre, its thematic depth, its impact on the modern theatrical canon and its subversive treatment of classical literature.

Different from all these studies and approaches, the present study analyzes Kane's play from a different perspective — consumerism. Central to the study is the character of Hippolytus, the incestuous prince, whose persona serves as both a mirror and a critique of the postmodern self. This study aims to analyze Hippolytus, who is the focal point in the play, from which the action unfolds, with respect to his consumption behaviours and to define him as a postmodern parasitic consuming self. In *Phaedra's Love*, as this study argues, Hippolytus is a consuming parasitic figure embodying the excesses of a consumption-driven society. His incessant indulgence in junk food, passive absorption of media through television, and his solitary acts of self-pleasure all highlight the disconnection from the society prevalent in modern life. These behaviors are not merely quirks of his character; they also symbolize a deeper commentary on the effects of consumerism and

technological saturation on individual identity. Defining Hippolytus as a postmodern figure who consumes excessively and embodies the parasitic nature of a consumption-oriented society, the study is thought to bring a new and original perspective to *Phaedra's Love*.

Hippolytus will be analyzed in this study as a consumer of both material goods and non-material phenomena such as power, control, freedom and time. The detrimental effects of consumerism on the individual such as isolation from society, emotional detachment and the feelings of emptiness and dissatisfaction will be the accompanying subjects. The character analysis that will be made will be based on French philosopher and cultural theorist Jean Baudrillard's ideas on consumption and consumer society. Besides, the researcher author Alan Thein Durning's insights into consumerism in the modern world will help explore Hippolytus as an embodiment of consumerism.

The study aims to present a critical examination of how Hippolytus's consumption behaviors reflect a broader commentary on contemporary society's obsession with instant gratification and superficial pleasures. By analyzing his consumption habits, the study explores the connections between personal identity and societal values in an age dominated by consumption, materialism and media. Through this analysis, the study is thought to contribute to the understanding of how *Phaedra's Love* criticizes the complexities of postmodern existence and how it depicts the impacts of living in a consumerism-driven society where genuine connections and meaningful experiences are often sacrificed for just fleeting satisfaction, which, in turn, makes one have insatiable desires.

1. Sarah Kane and Insights into *Phaedra's Love*

Sarah Kane is one of the most controversial, yet talented, young dramatists in recent times. Despite the fact that Kane wrote a limited number of plays² due to her untimely tragic death³, her reputation has still been growing owing to her contributions to contemporary British drama by means of both her distinctive voice as a playwright and her staging the unstageable in her plays.

² Sarah Kane wrote five plays and a television script.

³ Sarah Kane committed suicide in 1999 by hanging herself in a hotel room when she was only 28 years old after she attempted to commit suicide by overdose and rescued and treated in hospital. The news of her suicide was given by *The Herald* on 23rd September 1999 with the title "Suicide verdict returned on playwright" and with the subtitle "A young playwright committed suicide while plagued with mental anguish, an inquest in London found yesterday". It was reported that "Sarah Kane's body was discovered hanging by one of the shoelaces from her trainers in a toilet in the Brunel Ward of King's College Hospital in south London in the early hours of February 20. The death of the 28-year-old came just three days after a suicide attempt, the inquest heard". "Suicide verdict returned on playwright". *The Herald*. 23 September 1999. Retrieved on 28.02.2023.

Kane's dramatic art is generally regarded as an important example of in-yer-face theatre, which emerged as a novel dramatic style in Britain around the middle of the 1990s. Kane is characterized by Sierz (2001) as one of the most prominent dramatists in in-yer-face theatre, the other two of whom are Mark Ravenhill and Anthony Neilson (p.12). This new kind of drama is characterized by its peculiar intensity of inclusion of sex and graphic violence. Yet, Sierz himself later remarked, in an interview that, by considering Kane's later plays, though he initially "thought she was very typical of the new writing of the middle 1990s. The further we get away from that in time, the more un-typical she seems to be" (Saunders, 2009, no pagination). This gives one the idea that Kane's plays cannot be defined only within the confines of in-yer-face theatre because they have much more than the elements of this type of theatre and her five plays differentiate between each other through their un-typical qualities. As Catherine Rees (2012) remarks, Kane's plays explore "a more flexible and alienating form of theatre, often called postdramatic theatre" and Kane challenges "the boundaries of socially realistic drama by refusing to provide the audience with political contexts or explanations for the violence she represents" (p.115). Bringing a new breath to British Theatre with her plays, Kane is defined as the "iconoclastic bad girl of the stage" (Aston, 2003, p.i) and an "angry young woman" (Aston, 2003, p.76) — an analogy derived from the mid-1950s' "angry young men" movement. The following extract helps understand Kane's place in British Drama: "If women playwrights were frequently represented as marginal to a revival of all things masculine in the 1990s, [...] Kane, exceptionally, was presented as included in, not excluded from, the male-dominated circles of the young and the angry" (Aston, 2003, p.79). Therefore, it can be argued that Kane was just as successful as male writers though drawing distinctions between male and female writers and evaluating women authors based on criteria shaped by male authors is unfair and unappealing in the realm of art. While most women playwrights were considered outsiders in the predominantly male-dominated world of theater, Kane stood out as someone accepted and welcomed within those circles.

Phaedra's Love (1996), the premiere of which was directed by Kane herself at London Gate's Theatre in 1996, is a typical Sarah Kane play with its inversion of the classical Greek convention of not performing violence on stage and its subversion of British Theatre traditions. Like other plays by Kane, *Phaedra's Love* is a play that brought Kane to the pages of the studies primarily on the criticism of contemporary drama and secondarily on the criticism of in-yer-face theatre. In order to define the genre of *Phaedra's Love*, a brief look at the definition and the coinage of the term, 'in-yer-face', in Sierz's famous book would suffice. In-yer-face-theatre can also be defined as a reflection of the changing and cruel world onstage from a cruel, vicious and violent perspective,

through which the audience is disturbed. In this regard, Sierz's definition of this theatrical style is worth remembering. He defines it as

any drama that takes the audience by the scruff of the neck and shakes until it gets the message. It is a theatre of sensation: It jolts both actors and spectators out of conventional responses, touching nerves and provoking alarm. Often such drama employs such tactics, or is shocking because it is new in tone or structure, or because it is bolder or more experimental than what audiences are used to. Questioning moral norms, it affronts the ruling ideas of what can or should be shown onstage; it also taps into more primitive feelings, smashing taboos, mentioning the forbidden, creating discomfort. Crucially it tells us more about who we really are. Unlike the type of theatre that allows us to sit back and contemplate what we see in detachment, the best in-her-face theatre takes us on an emotional journey, getting under our skin. In other words, it is experiential, not speculative. (Sierz, 1992, p.4)

The inclusion of disturbing and violent scenes in the plays in in-her-face theatre is counted as an attack on the spectator by Hans-Thies Lehmann. According to the critic, this is an important aspect that has to be "theorized as a tension between dramatic and postdramatic theatre" (Lehmann, 2006, p.ix). The scholars, Meryem Ayan and Gùrkem Neře şenel (2016) point out this significant aspect of in-her-face theatre as in follows: "The theatrical experience that the audience goes throughout any in-her-face play totally crosses normal boundaries and it turns out to be an experience of watching in which they are forced to see closely a play that invades and irritates their personal space" (p.596).

However, the present study does not aim to reveal the features of in-her-face theatre in *Phaedra's Love*, some of the important elements of which are extreme violence, sexuality of all kinds and filthy and abusive language. Rather, the study will focus on the reflection of consumerism in the play, which can be taken as either an implied or an immediate reference to social reality. By and large, consumption is accepted as one of the primary characteristics of the postmodern world. It is apparent that consumerism has become a dominant force in shaping the social, cultural, and economic systems in a society and the formation of man through the dynamics constructed by these systems. In this study, it will be explored how consumerism finds its expression in *Phaedra's Love*. To this end, the character Hippolytus, will be studied as a consumer leading a life of consumption. In the current study, it is argued that Hippolytus, who is depicted as a disillusioned and detached individual who seeks solace in material possessions and thus indulges in excessive consumption, can be taken as a character representing a critique of consumerism in the play.

Being Kane's second play, *Phaedra's Love* is a modern adaptation of the classical Greek myths of *Phaedra* and *Hippolytus*. It also takes Roman tragedian Seneca's play *Phaedra* and reimagines it in a modern setting. As it is known, Hippolytus and Phaedra myths and tragedies written by Euripides, Seneca and Racine have complicated relationships as well as the differences emerging out of the drama concept of these ancient dramatists and their purposes in their plays as revealed

by means of their themes. As Aston (2003) notes "there is a highly Racinian feel to *Phaedra's Love*: the setting, the royal palace, functioning as spatial metaphor for Phaedra's inescapable passion, presented as a human rather than god-driven emotion" (p.78). However, Kane seems to have recreated both Hippolytus and Phaedra in her play. It is apparent that there are intertextual practices between the ancient tragedies and Kane's play. Yet, the intertextuality in Kane's play is such a vast subject matter that it could be handled in another study. Therefore, this study, out of necessity, limits itself with an analysis of Hippolytus, who is a crucial character in the play, claiming him a consumer and parasitic self in a postmodern setting.

In the contemporary reimagined version of the aforementioned myths and the classical play, Kane explores the themes of love and sexuality, violence, obsession and power dynamics. It is about a sexually corrupt royal family in a modern setting. The story revolves around Phaedra, a queen who is consumed by her intense and forbidden desire for her stepson, Hippolytus, who is "twenty years younger" (Kane, 2008, p.71) than her, during the absence of her husband, Theseus. Phaedra defines her love towards Hippolytus as so severe a pain in her heart that she wants to "open" her chest and "tear it out to stop the pain"; it is something that "feels like [...] a spear in her side, burning" (Kane, 2008, p.69). Although Phaedra confides her love to Hippolytus on his birthday, her love is met with the young man's cold indifference because he is with his stepsister, Strophe. Phaedra, due to her feeling of revenge towards Hippolytus, hangs herself, leaving a note saying that he raped her. For this reason, it may be thought that the play presents its audience with the unrequited love perhaps in one of its ugliest versions. As the story unfolds, the audience witnesses Phaedra's tumultuous journey of passion leading her to her destruction while her love for Hippolytus is becoming a downward spiral. Although Kane's play, like the original, tells the story of Phaedra's love for her stepson, Hippolytus, it makes him the central character, a cruel, emotional manipulator who drives her stepmother to suicide. Learning Phaedra's rape (which is actually an alleged rape) and suicide, an angry crowd outside the palace creates chaos. Then Hippolytus is caught and admits the crime. He does not deny it and does not expect forgiveness, either. Moreover, he wants to be punished by declining the priest's offer of not accepting what happened, thinking that everything will thus return to normal. Phaedra's husband arrives and after lamenting on his wife's dead body for some time, he lights the funeral pyre. And then he throws Hippolytus into the middle of the angry mob. While Strophe tries to help his stepbrother, Theseus rapes her, not knowing that she is his stepdaughter and slits her throat. The crowd cuts off Hippolytus's genitals and throws them into the fire. While Hippolytus is kicked and stoned by the crowd, Theseus, who remains motionless over Strophe's lifeless body, kills himself. Unable to

withstand the angry actions of the crowd, Hippolytus dies and the play ends with the vultures eating his corpse.

As can be inferred from the above brief summary of the play, *Phaedra's Love* also explores the darker aspects of human nature and delves into the dark and challenging subject matters such as incest and the complexities of love and desire. The play also delves into the dynamics of power and manipulation. Phaedra's love for Hippolytus leads her to manipulate her husband. Theseus, driven by jealousy and revenge, seeks to control and punish Hippolytus, ultimately leading to the tragic and violent climax and end. Kane's play can also be characterized as a gripping and provocative piece that captivates the audience with its exploration of human relationships and its representations of the consequences of human actions, specifically, of the uncontrollable emotions.

Though Kane's *Phaedra's Love* is not a play that created a furor as her *Blasted* did, it is equally remarkable with its inclusion of every kind of cruelty, graphic violence and sexuality. As it is the case with many of Kane's works, *Phaedra's Love* has scenes of extreme violence on stage unlike the classical drama, where violent actions take place off stage. The play ends with many of its characters either abused or dead —nevertheless, Kane described it as "my comedy" (Saunders, 2009, p.78). Kane's calling of the play her comedy may be attributed to its black humour. Owing to its inclusion of harsh dialogues and events, and point-and-shoots about the concepts such as morality and status as well as the contradictions between these concepts, the play may be called a 'black comedy'. The dark humour, through which Kane reflects the cruellest and most violent actions, should be attributed to her approach to life and her own philosophy that "to face the very worst that life has to offer, requires not only love, but also humour"; in the course of an interview Kane said that "once you have perceived that life is very cruel, the only response is to live with as much humanity, humour and freedom as you can" (Aston, 2003, p.198). Therefore, it would not be wrong to say that Kane approaches the cruellest and most violent sides of life with ruthless humour. This is one of the characteristics of *Phaedra's Love*. Aston (2003) supports this idea giving examples from the play:

even the darkest, most violent moments, are faced with grim humour and touches of irony. Hippolytus, castrated, bowels torn out, motionless, and surrounded by the bodies of his stepsister, Strophe, and his father, Theseus, opens his eyes and 'manages a smile'. 'If there could have been more moments like this', he says as he dies and a vulture descends to eat his body. (p.198)

Phaedra's Love contains simple but harsh dialogues and events dealing with the contradictions about morality and status. Throughout the play, Kane uses explicit and disturbing language and imagery to challenge the societal norms and to provoke an emotional response from the audience. For instance, Hippolytus is called by the people as "the raping bastard", "scum" and "the royal

slag" (Kane, 2008, pp.98-100). The language is so precise and hard, specifically in the expressions of obscene and vulgar things, that one can think the characters are like emotionless beings like robots created to say them in order to disturb the audience. Kane's unique writing style combines poetic language with intense emotions, creating a powerful and thought-provoking theatrical experience.

It is generally accepted that plays are written for performance and they do not create the same effect on the audience when just read in silence and solitude as dramatic pieces and that in-ner-face theatre is specifically written for performance onstage, it aims to shock the audience, and the potential reaction of the audience is needed to convey the meaning in such plays and the intent of the dramatist in writing the play. However, this study is not based on any theatrical version of *Phaedra's Love* performed on the stage; rather, it is based on the playtext.

2. The Parasitic Consumer: Hippolytus as the Embodiment of Consumerism

It is crystal clear that the contemporary changing life has motivated a shift in the personality of the modern man. In the capitalist economic system, man has turned out to be a consumer who is always exposed to buying goods either out of necessity or unnecessarily and is made to have the supposition that he would be happy if he owns goods. In other words, the perception that one's possession of the material goods is relevant to one's happiness has been created. These tendencies and shifts in life have had a place in theatrical representation. The commitment to reflecting such obscure, normalized or not easily recognized realities is obvious in Kane's theatre. This quality of Kane's drama may be taken as the representation factor of drama. This aspect of drama is given by Richard Courtney in his *Outline History of British Drama* in a succinct way. In his definition of drama, Courtney highlights one of the functions of representation in drama: "[Drama] is the mirror of existence, the reflection of human life so re-created as to be meaningful and significant to the audience [...] it raises the key questions being asked within the community for which it is written" (Courtney, 1982, p.2). It is necessary to add the function of social criticism to the reflection function to define Kane's theatre. In the following statements, Jolene Armstrong identifies the purpose of the social content in Kane's plays:

Kane's theatrical belligerence —her obsessive desire to shock and possibly even insult her audience members suggests that she felt that most of her audience was unaware of their complicity in the social issues raised by the plays, that the theatrical experience should be prescriptive, instructive somehow. (Armstrong, 2015, p.105)

Sarah Kane's oeuvre often criticizes the societal norms and structures in the contemporary world. Consumerism, as a prominent aspect of the contemporary society, can be recognized as one

of the targets of her social criticism. Taking a significant quality of in-yer-face theatre —its shocking the audience by showing the realities sharply— as a point of departure, Kane *Phaedra's Love* may be read as a drama that forces us to look at the contemporary society and ourselves, to consider once more our consumption behaviours and their consequences on an individual basis if not in a global context. Then it will not be difficult to predict the social and the global consequences of man's irresponsible consumption that has reached in today's world an alarming degree. It is obvious that *Phaedra's Love* has a purpose of raising awareness in the audience. It shows social ills. By portraying Hippolytus as a consumer who consumes both material goods, and non-material phenomena such as power, control, freedom and time, the play may be considered a commentary on the detrimental effects of consumerism on the individuals and the society as a whole.

There is a general but simple fact about drama. In a play, the audience watches an embodied action. A concept, a phenomenon, an idea or a fact may be impersonated by the character. Then the character becomes a symbolic one having a universal dimension in his or her personality. The same holds true for Hippolytus in *Phaedra's Love*. He stands for the parasitic consumer along with some other concepts and phenomena related to morality, temptation, the complexities of human behaviour and the outcomes of man's choices. It can be observed, too, what the modern capitalist society does to the individual, in the character of Hippolytus, who can be taken as an addicted consumer, and thus a reflection of consumer culture. Hippolytus's behaviours and actions relevant to consumption are parallel with the patterns associated with consumption addiction. Therefore, in the rest of the study, Hippolytus will be explored as a parasitic consumer. He will be dealt with through the concept of consumerism in the traditional sense, relating to material possessions and consumption of goods and values as well as through the impacts of consumerism on himself, such as isolation from the society, emotional detachment and the feelings of emptiness and dissatisfaction.

Representing a complex blend of innocence, rebellion, and detachment, Hippolytus is initially portrayed in the play as a young man who rejects societal norms and refuses to engage in the corrupt world around him. He may be taken as an embodiment of the sense of purity and authenticity, choosing to detach himself from the power dynamics and desires of those in his life. However, as the story progresses, Hippolytus is seen as being drawn into his stepmother's weird and twisted web of desire and obsession. Despite his initial resistance, he becomes entangled in a tumultuous relationship with Phaedra, which ultimately leads each character in the play to a tragic downfall. Hippolytus is also a character challenging the traditional notions of heroism and virtue. Though he appears as an outsider and a symbol of rebellion at the outset, his journey showcases the vulnerability and complexity of human nature. Throughout the play, the audience witnesses

Hippolytus in conflicts struggling against his emotions; he is reflected as someone torn between his own desires and his commitment to remaining chaste and untainted. Hippolytus as an incestuous and consuming parasitic self is beyond redemption and is exposed to physical laceration at the end of the play. Hippolytus was drawn by Kane as so complicated a character that for the sake of his own principles, he chooses to be killed rather than yielding. The conversation between Hippolytus and the priest reveals that Hippolytus accuses the priest of being not sincere even towards God. Rejecting confession, he devalues the religion the priest believes in. He says to him: "I know what I am. And always will be. But you. You sin knowing you'll confess. Then you're forgiven. And then you start all over again. How do you dare mock a God so powerful? Unless you don't really believe" (Kane, 2008, p.96).

It may be claimed that Kane does not deal with the social dimension of consumerism in *Phaedra's Love* and that she reveals the individual dimension of consumerism by means of her character, Hippolytus. Hippolytus may be explored in the light of French sociologist, philosopher, and cultural theorist Jean Baudrillard's ideas on consumerism. His thought-provoking work *The Consumer Society* may help us to draw parallels between Hippolytus and a consumer and thus to figure out Hippolytus as a consumer individual. Likewise, the researcher author Alan Thein Durning's *How Much Is Enough?: The Consumer Society and the Future of the Earth* is thought to be beneficial for the interpretation of Hippolytus's behaviours of consumption.

The play starts with the rendition of Hippolytus, who is "overweight, oversexed and purposeless" in contrast with the depiction of Hippolytus in the myths and the classical tragedies as an "athletic figure" that is "beautiful and chaste, disciplined and purposeful" (Aston, 2003, p.197). In the opening of the play Hippolytus, sitting in a "darkened room" in the royal palace, watches television, eats hamburgers and masturbates (Kane, 2008, p.65). Hippolytus's leading a life of consumption is almost emphasized in these actions of his:

He is sprawled on a sofa surrounded by expensive electronic toys, empty crisp and sweet packets, and a scattering of used socks and underwear.
He is eating a hamburger, his eyes fixed on the flickering light of a Hollywood film.
He sniffs.
He feels a sneeze coming on and rubs his nose to stop it.
It still irritates him.
He looks around the room and picks up a sock.
He examines the sock carefully then blows his nose on it.
He throws the sock back on the floor and continues to eat the hamburger.
The film becomes particularly violent.
Hippolytus watches impassively.
He picks up another sock, examines it and discards it.
He picks up another, examines it and decides it's fine.
He puts his penis into the sock and masturbates until he comes without a flicker of pleasure.
He takes off the sock and throws it on the floor.

He begins another hamburger. (emphasis is original) (Kane, 2008, p.65)

In this first depiction of Hippolytus, the dominance of consumption over self is observed in him. His being surrounded by "electronic toys, empty crisp and sweet packets", his eating junk food and watching TV "impassively" are all typical consumer behaviours. The conversation between the Doctor and Phaedra reveals that Hippolytus has an unhealthy diet (for this reason, he is drawn as too fat in the play), eating just "hamburgers and peanuts", he smells because he occasionally washes his clothes, he sleeps all day and watches television and has sex when he gets up. We also learn that he has sex with the people he calls by phone and that he never goes out, never tidies his room and never gets exercise (Kane, 2008, pp.65-66). Hippolytus acts almost the same way in the opening of Scene Four. It is his birthday and he

is watching television with the sound very low.

He is playing with a remote control car.

It whizzes around the room.

His gaze flits between the car and the television apparently getting pleasure from neither.

He eats from a large bag of assorted sweets on his lap.

Phaedra enters carrying a number of wrapped presents [...]

She puts the presents down and begins to tidy the room - she picks up socks and underwear and looks for somewhere to put them. There is nowhere, so she puts them back on the floor in a neat pile.

She picks up the empty crisp and sweet packets and puts them in the bin.

Hippolytus watches the television throughout. (emphasis is original) (Kane, 2008, p.74)

This rendition of Hippolytus coincides with Baudrillard's portrayal of the condition of human in the consumer society. Baudrillard writes:

There is all around us today a kind of fantastic conspicuousness of consumption and abundance, constituted by the multiplication of objects, services and material goods, and this represents something of a fundamental mutation in the ecology of the human species. Strictly speaking, the humans of the age of affluence are surrounded not so much by other human beings, as they were in all previous ages, but by objects. Their daily dealings are now not so much with their fellow men, but rather on a rising statistical curve - with the reception and manipulation of goods and messages. (Baudrillard, 1998, p.25)

Hippolytus, who leads a life of consumption, also consumes sexuality. Hippolytus lives for sex and gratification. He is also bisexual because he tells Phaedra that once he "f**ked a man in the garden" (Kane, 2008, p.76). Interestingly, he could find no satisfaction from his acts of sex. All these are an indication that Hippolytus does not seek satisfaction or happiness in either material areas or non-material areas while spending his spare time or filling his time. Hippolytus's own expressions make it clear that he does not have any expectation from his sexual acts and more importantly, from life:

Phaedra: [...]

Would you enjoy it?

Hippolytus: No. I never do.

Phaedra: Then why do it?

Hippolytus: Life's too long.
Phaedra: I think you'd enjoy it. With me.
Hippolytus: Some people do, I suppose. Enjoy that stuff.
Have a life.
Phaedra: You've got a life.
Hippolytus: No. Filling up time. Waiting.
Phaedra: For what?
Hippolytus: Don't know. Something to happen. (Kane, 2008, p.79)

Another consumer behaviour that is observed in Hippolytus is his watching TV constantly. It is known that television is one of the primary tools that promotes consumerism and manipulates our desires and aspirations. According to Baudrillard, television is, in the consumer culture, a powerful medium shaping our desires by means of advertising. It also has an important role in the construction of a "hyperreal" world filled with signs, symbols and simulations that shape both our identities and our perception of reality. Baudrillard (1998) accepts television as an arena where "values, ideals and ideologies are giving way to the pleasures of everyday life" (p.195). Television is indispensable for Hippolytus; it is his primary source of entertainment, though he does not seem to be having joy while watching it. More precisely, it is an object that helps him pass time quickly or consume time. In this regard, Hippolytus's being keen on watching television and his looking at the screen constantly is a sign of his being an avid consumer. It can also be thought that it is a tool that forms his manners and perception of life. His watching violent actions and hearing the news of "rape", a "child murdered" and "war" (Kane, 2008, p.74) may be thought to have constructed his perception of the world as such a place full of cruelty and violence. However, television makes Hippolytus indifferent towards all the violence the world bears because none of them matters for him. The reason for this is that he watches acts of violence on TV so often that he accepts them as indispensable parts of real life as a result of television's naturalizing violence.

Baudrillard, in his *Consumer Society*, generally argues that consumer culture promotes a constant pursuit of pleasure, novelty, and consumption, which can lead the individual to a sense of emptiness and dissatisfaction. Hippolytus has an insatiable desire for pleasure and gratification. His extreme actions, which can be exemplified with his possessing material goods excessively and his over-sexuality, can be given as examples and be interpreted as responses to the culture of excess in the consumer society. Hippolytus himself tells Phaedra that he never enjoys sex and has sex to fill up time because "[l]ife's too long" (Kane, 2008, p.79). Hippolytus seems to be indifferent when Phaedra "performs oral sex on him" (Kane, 2008, p.81). And his insatiability may be interpreted as a typical act of a consumer who is in extreme consumption. As Hippolytus has excessive sex, revealing his perverse lust, he seems to be feeling nothing and having no *jouissance* or sexual pleasure any longer.

At this point it is worth remembering Ivan Illich's definition of consumption. Illich (2000) defines consumption as "a process in which autonomy is destroyed, satisfaction is blunted, life is monotonous, and needs remain unmet for almost everyone" (p.15). When Hippolytus is evaluated in the light of this definition, he is observed to lose his autonomy, to be dissatisfied and to be leading a monotonous life. What is interesting about Hippolytus's consumerism is that he is not happy and satisfied with anything that he consumes. Possessing material things cannot confer Hippolytus any satisfaction and happiness; rather, the more he has, the unhappier and the more insatiable he becomes, which is a typical consumer manner. Gift packages, toys, etc. that are left at the door of the palace for him on his birthday do not bring him genuine fulfilment and happiness. Because he has so many toy cars and other toys, including those electronic ones around him, having new ones does not mean anything to him (Kane, 2008, p.75). This is a general trait of a typical consumer. Possessing more goods does not mean being happier.

Baudrillard also sees the lack of autonomy as a significant impact of consumerism on the individual. The loss of autonomy due to either the incomplete or distorted images of reality is the sign of the world's becoming uncertain and opaque. In this case "our acts are getting out of our control [...] we have no perspective on ourselves. Without that guarantee, no identity is possible any longer: I become another to myself; I am alienated" (Baudrillard, 1998, p.188). Owing to all his consumerist behaviours, Hippolytus seems to be not an autonomous individual, who can control the things, and shape his identity and life by himself, making his own decisions. Ironically, the only thing that he decides is his own death because of the alleged rape of Phaedra.

Being a consumer, Hippolytus does not know what to expect from life and is not able to find out and realize any aim in life. Despite the warnings of Strophe, who informs him about Phaedra's having hung herself, warns him against the rebellion and asks him to deny it (Kane, 2008, p.90), Hippolytus tells the priest that there is "[n]othing to confess" and he has "[n]o remorse" (Kane, 2008, p.92). Because he could not have an aim and find a meaning in life, in other words, as he loses the joy of life, he never denies the rape though knowing that he would be hanged. Due to the purposelessness and being unable to give a meaning to life, he embraces death.

The reflection and criticism of consumerism in *Phaedra's Love* and Baudrillard's theory of consumerism can be connected by means of the themes of alienation, excess, and the commodification of human relationships. In the play, Hippolytus experiences a profound sense of alienation. He is detached from societal norms, discontented, and he seems disillusioned by the world around him. This sense of alienation can be seen as a reflection of Baudrillard's critique of consumerism. Baudrillard is of the opinion that individuals can become disconnected from authentic experiences and genuine human connections due to the prevalence of simulated realities

and the commodification of relationships (Baudrillard, 1998, pp.31-5). Furthermore, Hippolytus's excessive and self-destructive behavior can be seen as a manifestation of the excesses associated with consumerism. In the play, Hippolytus is observed to be a person who disconnects every relation with the society and believes in only his subjective reality. In Scene Six, Hippolytus is put in such a situation that if he tells the truth he will die, if he lies and shoulders the blame of rape, he will be saved because admitting the crime means confessing his sin to God via the priest. According to the priest, even if Hippolytus dies, he will be redeemed from his sin (Kane, 2008, pp.91-97). But as a response, Hippolytus says, "I've lived by honesty let me die by it" (Kane, 2008, p.95). Due to his losing confidence in social values along with his disbelief in God and his eventual feelings of alienation from the society and even from himself, and of disintegration and disenchantment, he accepts the blame of Phaedra's rape and never tries to escape from the severe punishment. Therefore, it is possible to interpret Hippolytus as a consumer of freedom and rebellion. He rejects societal norms and stands apart from the corrupt world surrounding him, choosing to distance himself from the power dynamics and desires of others. In this sense, he consumes the freedom to live by his own principles and values.

Additionally, the commodification of relationships can be observed in *Phaedra's Love*, as the characters' interactions often lack genuine emotional connection. In his "Introduction" to Baudrillard's *Consumer Society*, Ritzer (1998) states that "[i]n the modern consumer society we consume not only goods, but also human services and therefore human relationships" (p.15). One of the arguments in Baudrillard's ideas on consumerism is that relationships and identities can be reduced to mere signs and symbols in consumer societies, where the desire for status and superficial appearances dominates (Baudrillard, 1998, p.182). This can be seen, in *Phaedra's Love*, in the way characters manipulate and use one another for their own self-interests, highlighting the commodification of human connections. This situation may be exemplified in the play by means of the commodification of the relationship between Hippolytus and Strophe. For Hippolytus, their relationship is nothing more than having sex. There is actually no love between them, especially on Hippolytus's part. He never utters any words of love towards Strophe and never acts to show his love towards her. Likewise, he never approaches Phaedra empathizing with her; he is always indifferent to her emotions. He never treats even himself emotionally. He easily gives up his own life when he is accused of rape. He arrives at a point where he consumes himself due to his desire to resist and rebel against the societal norms.

It is apparent that the deficiency in human relations can be associated with people's being a consumer. Members of a consumer society live away from the social life. While this can be perceived as a positive situation, such as freedom and independence from others, it is actually a

situation that isolates and alienates one from the society one lives in. Hippolytus says that he hates people (Kane, 2008, p.77) and he is "satisfied to be alone" (Kane, 2008, p.93). Durning comments on this issue in his *How Much Is Enough?: The Consumer Society and the Future of the Earth*, which is a thought-provoking account of the detrimental effects of consumerism on the natural environment. Durning (1998) states that the members of the consumer society enjoy a personal freedom unprecedented in human history; however, human beings' commitment to each other has been decreased. Giving examples from America, he says that the time spent in informal visits, family conversations, and family meals among neighbors and friends has declined (Durning, 1998, p.29). Evaluating the detrimental results of consumerism, we see that the consumption economies cannot make people happy, they disrupt the relationships in both family and neighbourhood, undermine social solidarity and alienate people from society and nature. Unhappiness, distorted family relationships, lack of social solidarity and alienation are observed as the detrimental effects of consumption on the character, Hippolytus.

Conclusion

Though to evaluate the character, Hippolytus in *Phaedra's Love* from the perspective of consumerism can create a controversial interpretation, this study argues that Hippolytus represents the consumer in both material and non-material areas and bears the detrimental effects of consumerism. Therefore, the study is thought to present an intriguing interpretation on Hippolytus as a character. As has already been revealed by the present study, consumption as a predominant quality of the postmodern life finds its expression by means of Hippolytus in Kane's *Phaedra's Love*. When analyzing Hippolytus as an addicted consumer, his certain behaviours and actions such as his eating junk food, having many toys and stuff in his room, watching TV, over-sexuality, sleeping too much, having no exercise at all, and his anti-sociability have been taken as examples to support this interpretation. The study also combines Sarah Kane's social criticism with Hippolytus's consumerism; therefore, it interprets the play as a commentary on the negative aspects of the consumerism in the context of the individual. To put it differently, the current study presents the viewpoint that Hippolytus, portrayed as a disillusioned and detached individual finding comfort in material possessions and engaging in extravagant consumption, serves as a critique of consumerism within the play. This analysis makes a connection between the definition of Hippolytus as a parasitic consumer, provided by this study, and Sarah Kane's reflecting social realism and criticizing the consuming society in *Phaedra's Love*, where Hippolytus exhibits behaviours of extravagant consumption, and as such, reflects the darker aspects of consumption and the consumer society. Additionally, by examining the themes of alienation, excess, and the commodification of

relationships in *Phaedra's Love*, the study draws connections between the play and Baudrillard's and Durning's ideas on consumerism. Both of these thinkers explored the detrimental effects of a society driven by the consumer culture, where authentic experiences, meaningful relationships, and individual identities can become distorted, lost, or commodified. In the present study, Hippolytus has been taken as a representative of the parasitic consuming self-bearing almost all qualities of a typical consumer. He has been explored with respect to both material and emotional issues. Consumerism, as revealed by the aforementioned thinkers, can lead to emotional detachment and a lack of genuine connection with others. In the study, it has been argued that Hippolytus's detachment and resistance to emotional entanglements can be seen as a critique of the emptiness and detachment that consumerism can foster. Due to this detrimental effect of consumption on him, Hippolytus is not able to form meaningful relationships and purposes in his life and to give a meaning to life, which causes him to have dissatisfaction with life and to live in a deep emptiness. It is because of this reason that Hippolytus, consuming his own self and life, embraces death. In the study, by positioning Hippolytus within the context of contemporary consumer culture, it has been sought to uncover the implications of Kane's portrayal of the postmodern self. Through the analysis of Hippolytus as a postmodern parasitic consumer, the study has aimed to present Sarah Kane's *Phaedra's Love* in a different perspective. In doing so, we have not only illuminated the complexities of Hippolytus's character but also engaged with the broader themes of alienation and desire that permeate Kane's work, ultimately enriching our understanding of *Phaedra's Love* and its critique of the modern existence.

References

- Armstrong, J. (2015). *Cruel britannia: Sarah Kane's postmodern traumatic*s. Peter Lang AG, International Academic Publishers.
- Aston, E. (2003). *Feminist views on the english stage: Women playwrights 1990-2000*. Cambridge UP.
- Ayan, M. and şenel, G. N. (2016). The reflection of the provocative inner-voice of in-her-face theatre through language. In A. Baykan, F. İ. Cuma & M. T. Türk (Eds.), *V1th international comparative literature conference: Proceedings book*. (pp. 594-602). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Baudrillard, J. (1998). *The consumer society: Myths and structures*. (The French Ministry of Culture, Trans.) SAGE Publications. (Original work published 1970)
- Courtney, R. (1982). *Outline history of british drama*. Littlefield, Adams & Co., Print.

- Durning, A. (1998). *Ne kadarı yeterli? Tüketim toplumu ve dünyanın geleceği*. (S. Çağlayan, Trans.). Tubitak-Tema Vakfı Yayınları. (Original work published 1992)
- Kane, S. (2008). *Complete plays: Blasted; Phaedra's love; Cleansed; Crave; 4.48 Psychosis; Skin*. Methuen Drama.
- Illich, I. (2000). *Tüketim köleliği*. (M. Karaşahan, Trans.). Pınar Yayınları. (Original work published 1978)
- Lehmann, H. (2006). *Postdramatic theater*. (K. Jürs-Munby, Trans). Routledge. (Original work published 1999)
- Rees, C. (2012). Sarah Kane. In A. Sierz, R. Boon & P. Roberts (Eds.), *Modern british playwrighting: The 1990s: Voices, documents, new interpretations*. (pp.112-136). Bloomsbury Publishing.
- Ritzer, G. (1998). Introduction. In Jean Baudrillard (Auth.), *The consumer society: Myths and structures*. (pp.1-24). SAGE Publications.
- Saunders, G. (2009, August 27). *Academic Graham Saunders assesses Sarah Kane*. Interviewed by Aleks Sierz. Dewynters, London. <https://www.theatrevoice.com/audio/academic-graham-saunders-assesses-sarah-kane/>
- Saunders, G. (2002). *Love or kill me?: Sarah Kane and the theatre of extremes*. Manchester UP.
- Sierz, A. (2001). *In-yer-face theatre british drama today*. Faber and Faber. https://books.google.com.tr/books?id=MjcgBQAAQBAJ&pg=PP1&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Suicide verdict returned on playwright*. (1999, September 23), The Herald. <https://www.heraldscotland.com/news/12247116.suicide-verdict-returned-on-playwright/>

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız çift kör hakem.

Yazar Katkısı: Mevlüde Zengin % 100 oranında katkı sağlamıştır.

Özgünlük Beyanı: Bu makale, 24-26 Nisan 2024 tarihleri arasında Kapadokya Üniversitesi tarafından düzenlenen "16. Uluslararası IDEA Konferansı: İngilizce Çalışmaları"nda "The Postmodern Parasitic Self in Sarah Kane's "Phaedra's Love" başlıklı makalenin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu makale, insan veya hayvanlar ile ilgili etik onay gerektiren herhangi bir araştırma içermemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: External Independent double blind review.

Author Contribution: Mevlüde Zengin contributed 100 %.

Statement of Originality: This is a revised and extended version of the paper entitled "The Postmodern Parasitic Self in Sarah Kane's "Phaedra's Love" presented at the "16th International IDEA Conference: Studies in English" held by Cappadocia University on 24-26 April, 2024.

Statement of Support and Acknowledgments: No support was received for the study

Ethical Approval: This article does not involve any human or animal research requiring ethical approval.

Conflict of Interest Statement: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

DÜZELTME MAKALESİ

Correction / Erratum Article

Düzeltilcek Makalenin Künyesi / Bibliographic Information of the Article Being corrected:

Erdoğan, İ., ve Can, B. (2024). Osmanlı İstanbul’unda ev içi dekorasyonda alafrangalaşma ve mekânın yeniden üretimi (1860-1914). *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi* (13), 74-109. <https://doi.org/10.48131/jscs.1429217>

www.toplumvekultur.com

Correction/Erratum Article

Düzeltilme Talebi Başvuru /Correction

Request Received: 24.06.2025

Düzeltilme Talebi Kabul/ Correction

Request Accepted: 27.06.2025

Sayfa/Page: 97-98

Düzeltilme Talep Edilen Metnin Yazarları

Authors of the Article Subject to Correction

¹Dr. Öğr. Üyes, İhsan ERDİNÇLİ, Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, ierdincli@ktu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-4762-6129.

² Arş. Gör. Burhan CAN, Karadeniz Teknik

Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve

Edebiyatı Bölümü, burhancan@ktu.edu.tr

ORCID: 0000-0001-6293-3592.

Düzeltmeye İlişkin Açıklama

Yukarıda künyesi yazılı olan makale yayımlandıktan sonra yazarlar çalışmanın TÜBİTAK tarafından desteklendiği halde başvurusu yapılan makalede destek ve teşekkür beyanında bulunulmadığını, 84. sayfadaki “2.1.1.” numaralı başlığın “1.2.” şeklinde numaralandırıldığını bildirmiş ve düzeltme talebinde bulunmuşlardır. Yapılan değerlendirme sonucunda yazarların düzeltme taleplerinin uygun olduğu anlaşılmış ve aşağıdaki değişiklikler yapılmıştır

Correction Notice

After the publication of the article cited above, the authors reported that, although the study had been supported by TÜBİTAK, no statement of support or acknowledgement was included in the submitted manuscript. They also noted a numbering error in the section on page 84, which was mistakenly numbered as “2.1.1.” instead of “1.2.” Accordingly, the authors requested a correction. Upon evaluation, the request was found appropriate, and the following changes have been made.

Dùzeltilmeler / Revisions

1. Dùzeltilmesi istenen makalede yer almayan destek ve teřekkùr beyanı:

Destek ve Teřekkùr Beyanı: Bu çalışma, Tùrkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TùBùTAK) tarafından 122K416 numaralı proje ile desteklenmiştir. Projeye verdiği destekten ötürù TùBùTAK'a teřekkùrlerimizi sunarız.

Funding and Acknowledgement: This study was supported by TUBITAK under project number 122K416. We would like to thank TUBITAK for its support to the Project.

2. 84. Sayfadaki yanlış numaralandırılmış başlığın dùzeltilmesi:

Eski alt başlık: 2.1.1. Kozmos Olarak Osmanlı Evi ve Kadının Görevleri: Toplumsal İlişkilerin Mekânda ve Mekânla Yeniden Üretimi

Yeni alt başlık: 1.1. Kozmos Olarak Osmanlı Evi ve Kadının Görevleri: Toplumsal İlişkilerin Mekânda ve Mekânla Yeniden Üretimi

Correction of the incorrectly numbered heading on page 84:

Previous subheading: 2.1.1. Kozmos Olarak Osmanlı Evi ve Kadının Görevleri: Toplumsal İlişkilerin Mekânda ve Mekânla Yeniden Üretimi

Revised subheading: 1.1 Kozmos Olarak Osmanlı Evi ve Kadının Görevleri: Toplumsal İlişkilerin Mekânda ve Mekânla Yeniden Üretimi

J-SCS